

**Regeringens proposition till Riksdagen om godkännande av stabiliserings- och associeringsavtalet mellan Europeiska gemenskaperna och deras medlemsstater, å ena sidan, och Republiken Montenegro, å andra sidan, samt med förslag till lag om sättande i kraft av de bestämmelser i avtalet som hör till området för lagstiftningen**

**PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL**

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner det i Luxemburg i oktober 2007 mellan Europeiska gemenskaperna och deras medlemsstater, å ena sidan, och Republiken Montenegro, å andra sidan, ingångna stabiliserings- och associeringsavtalet samt lagen om sättande i kraft av de bestämmelser i avtalet som hör till området för lagstiftningen. Avtalet är till karaktären ett avtal med delad behörighet, ett s.k. blandavtal i vilket bestämmelserna delvis hör till medlemsstatens behörighet och delvis till Europeiska gemenskapens behörighet.

Avtalet har som mål att stödja Montenegros bemödanden att befästa demokratin och rättsstatsprincipen, bidra till politisk, ekonomisk och institutionell stabilisering i Montenegro och kringliggande regioner bl.a. genom att utveckla det civila samhället, integrera handeln i regionen och upprätta samarbete på olika områden, särskilt i rättsliga och inrikes frågor; att utveckla en politisk dialog mellan parterna, stödja Montenegros ansträngningar att bygga ut sitt ekonomiska och internationella samarbete bl.a. genom tillnärmning av landets lagstiftning till gemenskapens lagstiftning; att stödja Montenegros

strävan att slutföra övergången till fungerande marknadsekonomi samt gradvis upprätta ett frihandelsområde mellan gemenskapen och Montenegro.

I ingressen till avtalet godkänner parterna Montenegros ställning som potentiell kandidat för EU-medlemskap på grundval av fördraget om Europeiska unionen, under förutsättning att Montenegro uppfyller de kriterier som Europeiska rådet fastställde vid sitt möte i juni 1993 och genomför avtalet framgångsrikt. Genom avtalet förbättras Montenegros beredskap att ansluta sig till Europeiska unionen gradvis.

Avtalet ska ratificeras eller godkännas av parterna enligt deras egna förfaranden. Ratificerings- eller godkännandeinstrumenten ska deponeras hos Europeiska unionens råds generalsekretariat. Avtalet träder i kraft den första dagen i den andra månaden efter den dag då parterna till varandra anmäler att godkännandeförfarandena är avslutade. Den föreslagna lagen avses träda i kraft samtidigt som avtalet träder i kraft vid en tidpunkt som fastställs genom förordning av republikens president.

## INNEHÅLL

|                                                                                                   |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL .....                                                        | 1  |
| INNEHÅLL .....                                                                                    | 2  |
| ALLMÄN MOTIVERING .....                                                                           | 4  |
| 1 INLEDNING.....                                                                                  | 4  |
| 2 NULÄGE .....                                                                                    | 4  |
| 2.1 Avtals- och handelsförbindelser mellan Europeiska gemenskapen och Montenegro .....            | 4  |
| 2.2 Bilateral avtals- och handelsförbindelser mellan Finland och Montenegro .....                 | 5  |
| 2.3 Bedömning av nuläget .....                                                                    | 5  |
| 3 MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN .....                                                   | 5  |
| 4 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER .....                                                               | 6  |
| 4.1 Ekonomiska konsekvenser .....                                                                 | 6  |
| 4.2 Konsekvenser i fråga om myndigheternas verksamhet.....                                        | 6  |
| 4.3 Miljökonsekvenser .....                                                                       | 6  |
| 4.4 Samhälleliga konsekvenser .....                                                               | 6  |
| 5 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN .....                                                              | 6  |
| 5.1 Beredningen inom Europeiska unionen .....                                                     | 6  |
| 5.2 Den nationella beredningen av propositionen.....                                              | 7  |
| 6 ANDRA OMSTÄNDIGHETER SOM INVERKAT PÅ PROPOSITIONENS<br>INNEHÅLL .....                           | 7  |
| DETALJMOTIVERING .....                                                                            | 8  |
| 1 AVTALETS INNEHÅLL OCH DESS FÖRHÅLLANDE TILL LAGSTIFTNINGEN I<br>FINLAND .....                   | 8  |
| AVDELNING I: ALLMÄNNA PRINCIPER .....                                                             | 8  |
| AVDELNING II: POLITISK DIALOG .....                                                               | 8  |
| AVDELNING III: REGIONALT SAMARBETE .....                                                          | 9  |
| AVDELNING IV: FRI RÖRLIGHET FÖR VAROR .....                                                       | 9  |
| KAPITEL I .....                                                                                   | 9  |
| Industriprodukter .....                                                                           | 9  |
| KAPITEL II.....                                                                                   | 10 |
| Jordbruk och fiske .....                                                                          | 10 |
| KAPITEL III .....                                                                                 | 10 |
| Gemensamma bestämmelser .....                                                                     | 10 |
| AVDELNING V: ARBETSTAGARES RÖRLIGHET, ETABLERING,<br>TILLHANDAHÅLLANDE AV TJÄNSTER, KAPITAL ..... | 11 |
| KAPITEL I .....                                                                                   | 11 |
| Arbetstagares rörlighet .....                                                                     | 11 |
| KAPITEL II.....                                                                                   | 12 |
| Etablering .....                                                                                  | 12 |
| KAPITEL III .....                                                                                 | 12 |
| Tillhandahållande av tjänster.....                                                                | 12 |
| KAPITEL IV .....                                                                                  | 13 |
| Löpande betalningar och kapitalrörelser .....                                                     | 13 |
| KAPITEL V .....                                                                                   | 13 |
| Allmänna bestämmelser .....                                                                       | 13 |

|                                                                                                                                                                                                                                                     |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| AVDELNING VI: TILLNÄRMNING AV LAGSTIFTNING, KONTROLL<br>AV LAGSTIFTNINGENS EFTERLEVNAD SAMT<br>KONKURRENSBESTÄMMELSER.....                                                                                                                          | 14 |
| AVDELNING VII: RÄTTVISA, FRIHET OCH SÄKERHET.....                                                                                                                                                                                                   | 15 |
| AVDELNING VIII: SAMARBETE PÅ OLIKA OMRÅDEN .....                                                                                                                                                                                                    | 16 |
| AVDELNING IX: FINANSIELLT SAMARBETE .....                                                                                                                                                                                                           | 16 |
| AVDELNING X: INSTITUTIONELLA OCH ALLMÄNNA<br>BESTÄMMELSER SAMT SLUTBESTÄMMELSER .....                                                                                                                                                               | 16 |
| 2 LAGFÖRSLAG .....                                                                                                                                                                                                                                  | 19 |
| 3 IKRAFTTRÄDANDE .....                                                                                                                                                                                                                              | 19 |
| 4 BEHOVET AV RIKSDAGENS SAMTYCKE OCH BEHANDLINGSORDNING .....                                                                                                                                                                                       | 19 |
| 4.1 Behovet av riksdagens samtycke .....                                                                                                                                                                                                            | 19 |
| 4.2 Behandlingsordning .....                                                                                                                                                                                                                        | 22 |
| LAGFÖRSLAG .....                                                                                                                                                                                                                                    | 23 |
| om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i<br>stabiliserings- och associeringsavtalet mellan Europeiska gemenskaperna och<br>deras medlemsstater, å ena sidan, och Republiken Montenegro, å andra sidan ..... | 23 |
| FÖRDRAGSTEXT .....                                                                                                                                                                                                                                  | 24 |

## ALLMÄN MOTIVERING

### 1 Inledning

Stabiliserings- och associeringsprocessen, som inleddes 1999, utgör grunden för Europeiska unionens politik i västra Balkan. Målet för processen har varit att i länderna i västra Balkan, Albanien, Bosnien och Hercegovina, Kosovo\*, Kroatien, ipen och bevara en öppen och sund ekonomi. Stabiliserings- och associeringsprocessen förutsätter både av Europeiska unionen och av länderna i västra Balkan att de förbinder sig Makedonien, Montenegro och Serbien, utveckla en på europeiska förfaranden och standarder baserad beredskap för att upprätthålla stabila demokratiska institutioner, befästa rättsstatsprincipen till målet, som är fullständig integrering i unionen, och att de vidtar nödvändiga åtgärder.

En hörnsten i stabiliserings- och associeringsprocessen är det stabiliserings- och associeringsavtal som sluts med vart och ett av länderna i västra Balkan. Stabiliserings- och associeringsavtalen är breda avtal med delad behörighet och de omfattar utöver bestämmelser om frihandel också bestämmelser om vidareutveckling av den politiska dialogen och samarbetet på flera olika områden. I inledningen till avtalet nämns de aktuella ländernas ställning som potentiella kandidater för medlemskap i Europeiska unionen.

Stabiliserings- och associeringsavtalen är avtal med delad behörighet som ingåtts med stöd av artikel 310 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen och som innehåller bestämmelser som både hör till gemenskapens behörighet och medlemsstaternas behörighet. Gemenskapen har exklusiv behörighet när det gäller de handelspolitiska bestämmelserna i avtalen. De flesta andra samarbetsområden innehåller däremot frågor som också omfattas av medlemsstaternas behörighet. Avtalen ska därför godkännas av såväl gemenskapen som medlemsstaterna. I princip är alla avtal av samma typ, men vissa landsspecifika skillnader finns dock.

\* 22 EU-länder har erkänt Kosovo som självständig stat; Finland den 7 mars 2008

Europeiska gemenskapen har för närvarande gällande stabiliserings- och associeringsavtal med Kroatien och Makedonien. Avtalet med Albanien undertecknades i juni 2006 och avtalet med Bosnien och Hercegovina i juni 2008. Bägge avtalen håller som bäst på att ratificeras av medlemsstaterna. Finland godkände avtalet med Albanien i november 2007. Avtalet med Serbien undertecknades i april 2008. Medlemsländernas regeringar överlämnar dock förslag till de nationella parlamenten om att avtalet ska ratificeras först när Europeiska unionens råd enhälligt har konstaterat att Serbien till fullo samarbetar med den Internationella krigsförbrytartribunalen för f.d. Jugoslavien (ICTY).

Stabiliserings- och associeringsavtalet med Montenegro undertecknades i Luxemburg den 15 oktober 2007. Avtalet träder i kraft när samtliga parter har godkänt det i enlighet med sina nationella förfaranden.

### 2 Nuläge

#### 2.1 Avtals- och handelsförbindelser mellan Europeiska gemenskapen och Montenegro

I väntan på att stabiliserings- och associeringsavtalet ska träda i kraft har bestämmelser som gäller handel och handelsrelaterade frågor satts i kraft genom ett interimsavtal mellan Europeiska gemenskapen och republiken Montenegro om handel och handelsrelaterade frågor (EUT L 345, 28.12.2007, s. 2) som trädde i kraft den 1 januari 2008.

Jämsides med interimsavtalet fortsätter tillämpningen av de handelsmedgivanden som lämnats med stöd av rådets förordning (EG) nr 2007/2000 om införande av särskilda handelsåtgärder för länder och territorier som deltar i eller är knutna till Europeiska unionens stabiliserings- och associeringsprocess (EUT L 240, 23.9.2000, s. 1) jämte ändringar till den del som de är mer gynnsamma än de medgivanden som lämnas i avtalet.

Europeiska gemenskapen är Montenegros viktigaste handelspartner. År 2007 uppgick värdet på importen från Montenegro till Europeiska gemenskapen till ca 343 miljoner euro. Jordbruksprodukter, maskiner och anläggningar samt produkter från textil- och konfektionsindustrin var de viktigaste produktgrupperna. Värdet på Europeiska gemenskapens export till Montenegro var 2007 ca 672 miljoner euro. Exporten bestod till största delen av maskiner och anläggningar, transportmedel och jordbruksprodukter.

De avtal mellan Europeiska gemenskapen och Montenegro som för närvarande är gällande är avtalet om återtagande av personer utan uppehållstillstånd (EUT L 334, 19.12.2007, s. 26) och avtalet om förenklat utfärdande av viseringar (EUT L 334, 19.12.2007, s. 109), som bägge trädde i kraft den 1 januari 2008. Dessutom finns det ett avtal genom skriftväxling mellan Europeiska gemenskapen och Montenegro om provisorisk tillämpning av protokoll 8 till stabiliserings- och associeringsavtalet om de allmänna principerna för Montenegros deltagande i gemenskapsprogram (EUT L 43, 19.2.2008, s. 11). Protokollet har tillämpats från och med den 15 november 2007.

## **2.2 Bilateral avtals- och handelsförbindelser mellan Finland och Montenegro**

Mellan Finland och Montenegro finns ett gällande avtal för att undvika dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet (FördrS 59-60/1987, 45/2007) och en gällande överenskommelse om internationell landsvägstrafik (FördrS 56-57/1978, 45/2007). Överenskommelsen om främjande och skydd av investeringar undertecknades i Podgorica den 14 november 2008.

Handeln mellan Finland och Montenegro är obetydlig. Enligt Tullstyrelsens statistik var värdet på Finlands export till Montenegro cirka 6,7 miljoner euro år 2007. Det som exporterades var i huvudsak maskiner, anläggningar och transportmedel. Värdet på Finlands import från Montenegro var cirka 18 000 euro.

## **2.3 Bedömning av nuläget**

Det kan anses ändamålsenligt att inordna Finlands förbindelser med Montenegro i det stabiliserings- och associeringsavtal som ingås inom ramen för Europeiska unionen.

## **3 Målsättning och de viktigaste förslagen**

Stabiliserings- och associeringsavtalet med Montenegro är både till uppbyggnad och till innehåll mycket likt de avtal som Europeiska gemenskapen redan tidigare ingått med andra länder på västra Balkan. Avtalet omfattar vid sidan av politisk dialog bestämmelser om fri rörlighet för varor, arbetskraft, tjänster och kapital, regionalt samarbete samt tillnärmning av Montenegros lagstiftning till gemenskapens lagstiftning. Avtalet innehåller dessutom bestämmelser om samarbete på olika områden, bl.a. i rättsliga och inrikes frågor.

Upprättandet av en associering mellan Europeiska gemenskaperna och dess medlemsstater, å ena sidan, och Montenegro, å andra sidan, verkställs etappvis under en övergångsperiod som omfattar högst fem år. När det gäller tillnärmning av lagstiftning och kontroll av dess efterlevnad är avsikten att Montenegro i det inledande skedet ska inrikta sig på de grundläggande inslagen i regelverket för den inre marknaden och på områdena för rättvisa, frihet och säkerhet och områdena för handel.

Syftet med den politiska dialogen mellan parterna är att främja Montenegros integration i samfundet av demokratiska nationer och landets gradvisa närmande till Europeiska unionen, en ökad samstämmighet i parternas ståndpunkter i internationella frågor, även i frågor som rör den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, samt att främja regionalt samarbete och goda grannförbindelser. Ett syfte är också samarbete för att förhindra terrorism och spridning av massförstörelsevapen.

I avtalets handelsbestämmelser förbinder sig parterna att gradvis upprätta ett frihandelsområde inom en period på högst fem år räknat från interimsavtalets ikraftträdande. Parternas medgivanden är asymmetriska i den meningen att gemenskapens medgivan-

den är betydligt större än Montenegros medgivanden och de övergångsperioder som gemenskapen ska tillämpa märkbart kortare än de som Montenegro ska tillämpa. I fråga om industriprodukter avskaffar gemenskapen omedelbart tullarna när interimsavtalet träder i kraft. Montenegro sänker gradvis sina tullar så att alla resterande tullar avskaffas den 1 januari det femte året efter interimsavtalets ikraftträdande. Beträffande jordbruks- och fiskeriprodukter samt bearbetade jordbruksprodukter beviljar parterna varandra ömsesidiga medgivanden, dock så, att de medgivanden som gemenskapen beviljar är mer omfattande än Montenegros medgivanden. Vidare ska stabiliserings- och associeringsrådet enligt protokoll 1 till avtalet besluta om utvidgningar av förteckningarna över de i protokollet nämnda bearbetade jordbruksprodukterna, ändringar av tullsatser samt utökning eller avskaffande av tullkvoter.

Stabiliserings- och associeringsrådet, som inrättas med stöd av avtalet, ska övervaka genomförandet och tillämpningen av avtalet. En parlamentarisk stabiliserings- och associeringskommitté inrättas med tanke på den interparlamentariska dialogen.

## **4 Propositionens konsekvenser**

### **4.1 Ekonomiska konsekvenser**

Avtalet upprättar ett frihandelsområde mellan parterna och har därför stor betydelse för utvecklingen av handelsutbytet mellan Europeiska unionen och Montenegro. På området för finansiellt samarbete och handel erbjuder avtalet bättre möjligheter till samarbete och export även för Finland och finska företag i jämförelse med tredje länder.

### **4.2 Konsekvenser i fråga om myndigheternas verksamhet**

Avtalet har inga konsekvenser i fråga om myndigheternas verksamhet. De uppgifter som stabiliserings- och associeringsrådets och associeringskommitténs och deras underavdelningars möten medför kan skötas med nuvarande personal på det sätt som normal praxis förutsätter.

### **4.3 Miljökonsekvenser**

Avtalet har inga direkta miljökonsekvenser. Miljön nämns som ett område inom vilket parternas samarbete ska utvecklas. Målet är att bl.a. stärka Montenegros förvaltningsstrukturer och främja utvecklandet av miljölagstiftningen i Montenegro och tillnärma den till europeiska gemenskapens motsvarande lagstiftning. Enligt avtalet ska dessutom en hållbar utveckling vara ett av målen för samarbetet.

### **4.4 Samhälleliga konsekvenser**

Syftet med avtalet är att främja samarbetet mellan parterna på en lång rad olika områden, vilket är ägnat att leda till positiva samhälleliga konsekvenser, i synnerhet i Montenegro. Avtalet syftar till bättre rättssäkerhet och jämlikhet på arbets- och sociallagstiftningens område för sådana medborgare i de avtalsslutande staterna som vistas lagligen i landet. Avtalet förutsätter bl.a. att medborgare i stabiliserings- och associeringslandet inte får diskrimineras t.ex. när det gäller arbetsvillkor, lön eller avskedande. Avsikten är också att beakta och samordna pensionsförmåner oberoende av i vilket land arbetet utförs. Avtalet påverkar inte de bestämmelser som gäller i en medlemsstat i fråga om inresa.

Finlands bilaterala förbindelser med Montenegro är problemfria. Det bör noteras att stabiliserings- och associeringsavtalet inte ersätter de bilaterala förbindelserna utan kompletterar dem.

## **5 Beredningen av propositionen**

### **5.1 Beredningen inom Europeiska unionen**

Europeiska gemenskapernas kommission offentliggjorde i april 2005 en rapport om beredskapen hos statsförbundet Serbien och Montenegro att inleda förhandlingar om ett stabiliserings- och associeringsavtal och konstaterade att förbundet hade tillräcklig beredskap för att inleda sådana förhandlingar. Rådet för allmänna frågor och yttre förbindelser

bemyndigade i oktober 2005 kommissionen att inleda avtalsförhandlingar och godkände förhandlingsanvisningarna. Rådet ansåg att förhandlingarnas tempo och slutförande kommer att bero på bl.a. Serbiens och Montenegros förmåga till fullständigt samarbete med Internationella krigsförbrytartribunalen för f.d. Jugoslavien (ICTY).

I förhandlingsprocessen iakttoogs den parallella strategi (*twin track*) som hade godkänts i oktober 2004 och som beaktade den invecklade institutionella strukturen hos statsförbundet Serbien och Montenegro. Förhandlingarna fördes med såväl statsförbundet som de enskilda republikerna beroende på hur behörigheten var uppdelad. I maj 2006 beslöt rådet likväl att avbryta avtalsförhandlingarna med Serbien och Montenegro på grund av att statsförbundets samarbete med ICTY ansågs otillräckligt.

Enligt Serbien och Montenegros grundlag ordnade Montenegro i maj 2006 en folkomröstning om utträde ur statsförbundet. Som ett resultat av folkomröstningen förklarade Montenegro sig självständigt den 3 juni 2006. Serbien deklarerade sig som efterträdarstat i statsförbundet och övertog Montenegros ställning som internationell juridisk person. Till följd härav bemyndigade rådet i juli 2006 kommissionen att förhandla om ett stabiliserings- och associeringsavtal med Montenegro och godkände de reviderade förhandlingsanvisningarna. Avtalsförhandlingarna fortsatte i september på basis av de resultat som redan uppnåtts. Dessförinnan hade Montenegro konstaterats uppfylla det villkor om samarbete med ICTY som uppställts för Serbien och Montenegro i oktober 2005. Förhandlingarna slutfördes i december 2006 och avtalet paraferades i mars 2007. Avtalet undertecknades i Luxemburg den 15 oktober 2007. Vid detta tillfälle undertecknade också Finland avtalet.

## **5.2 Den nationella beredningen av propositionen**

Med stöd av 97 § i grundlagen överlämnades till riksdagens stora utskott redogörelser över beredningen av stabiliserings- och associeringsavtalet den 22 juli 2005, den 20 december 2005 och den 19 juli 2006.

Utlåtanden om stabiliserings- och associeringsavtalet och utkastet till regeringsproposition, som har beretts som tjänsteuppdrag vid utrikesministeriet, begärdes av kommunikationsministeriet, jord- och skogbruksministeriet, justitieministeriet, undervisningsministeriet, försvarsministeriet, inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, arbets- och näringsministeriet, finansministeriet, miljöministeriet samt Folkpensionsanstalten, Konkurrensverket, Migrationsverket, Finlands Bank och Tullstyrelsen. Dessutom begärdes ett utlåtande av Ålands landskapsstyrelse. De synpunkter som framfördes i de inkomna utlåtandena har beaktats vid den slutliga beredningen av propositionen.

## **6 Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll**

Ett stabiliserings- och associeringsavtal är ett jämförelsevis omfattande avtal, i vilket ett stort antal bilagor ingår som en integrerad del. I Finland är utgångspunkten att fördrag som är bindande för finska staten och andra internationella förpliktelser publiceras i Finlands författningssamling. Undantag från detta utgör endast de situationer som förtecknas i 9 § i lagen om Finlands författningssamling (188/2000). Med stöd av denna bestämmelse kan det av särskilda skäl beslutas att ett fördrag som inte kräver riksdagens godkännande lämnas opublicerat. Även om paragrafen endast nämner fördrag, kan det tänkas att den också kan tillämpas på separata protokoll eller bilagor som hör till ett fördrag. Ett protokoll eller en bilaga i ett avtal med delad behörighet som omfattas av gemenskapens exklusiva behörighet och som därför inte kräver riksdagens godkännande, behöver sålunda inte publiceras under förutsättning att de övriga villkoren för ett beslut att inte publicera texten uppfylls. Men stöd av vad som anförts ovan och med beaktande av att avtalstexten har publicerats i sin helhet i Europeiska unionens råds offentliga register över rådets handlingar "[http:// register.consilium.europa.eu](http://register.consilium.europa.eu)", bifogas de tämligen tekniska och detaljerade bilagorna I–V och protokollen 1–3, som behandlar rörligheten för varor och som omfattas av gemenskapens exklusiva behörighet, inte till denna proposition.

## DETALJMOTIVERING

### 1 Avtalets innehåll och dess förhållande till lagstiftningen i Finland

Inledning. I avtalets ingress konstateras bl.a. Europeiska unionens vilja att i största möjliga utsträckning integrera Montenegro i Europas politiska och ekonomiska huvudfåra och Montenegros ställning som potentiell kandidat för EU-medlemskap under förutsättning att Montenegro uppfyller de kriterier som fastställdes i juni 1993.

Artikel 1. I artikeln upprättas en associering mellan gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Montenegro, å andra sidan, och anges målen för associeringen.

#### AVDELNING I: ALLMÄNNA PRINCIPER

Artikel 2. I artikeln hänvisas till internationella överenskommelser och förklaringar om demokratins principer, mänskliga rättigheter och marknadsekonomiska principer. Det hänvisas också till iakttagande av principerna för internationell rätt, inbegripet ett fullständigt samarbete med Internationella krigsförbrytartribunalen för f.d. Jugoslavien (ICTY).

Artikel 3. Bekämpning av spridning av massförstörelsevapen och bärare av sådana vapen utgör en grundläggande del av avtalet.

Artikel 4. Parterna bekräftar att de i synnerhet anser ett fullständigt samarbete med ICTY vara viktigt.

Artikel 5. I artikeln hänvisas till stabiliserings- och associeringsprocessen, vars centrala faktorer är internationell och regional fred och stabilitet, utvecklande av goda grannförbindelser, mänskliga rättigheter samt respekt och skydd för minoriteter.

Artikel 6. Montenegro förbinder sig att fortsätta att främja samarbete och de goda grannförbindelser med övriga länder i regionen, särskilt i fråga om gränsförvaltning och bekämpning av organiserad brottslighet, korruption, penningtvätt, illegal migration, människohandel och handel med narkotika.

Artikel 7. Parterna bekräftar den betydelse de tillmäter kampen mot terrorism och fullgörandet av internationella skyldigheter på detta område.

Artikel 8. I artikeln konstateras att associeringen ska genomföras stegvis under en övergångsperiod på högst fem år. Det stabiliserings- och associeringsråd som inrättas med stöd av avtalet ska regelbundet granska tillämpningen av avtalet. Detta råd ska senast under det tredje året efter att avtalet trätt i kraft utföra en ingående granskning av tillämpningen av avtalet. Utgående från granskningen bedömer stabiliserings- och associeringsrådet Montenegros framsteg och får fatta beslut om de fortsatta etapperna av associeringen. Denna granskning tillämpas inte på fri rörlighet för varor, för vilka gäller de specialarrangemang som bestäms i avtalet.

Artikel 9. I artikeln konstateras att avtalet är förenligt med relevanta WTO-bestämmelser, GATT 1994 och GATS.

#### AVDELNING II: POLITISK DIALOG

Artikel 10. I artikeln redogörs för den politiska dialogen som är en betydelsefull del av avtalet och hör till EU-medlemsstaternas behörighet. Dialogen syftar särskilt till att främja Montenegros fullständiga integrering i samfundet av demokratiska nationer och landets fortgående närmande till Europeiska unionen, tilltagande samstämmighet i parternas ståndpunkter i internationella frågor, regionalt samarbete och goda grannförbindelser samt en gemensam syn på säkerheten och stabiliteten i Europa, däribland frågor som omfattas av Europeiska unionens gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. I punkt 3 kommer parterna överens om att samarbeta i och bidra till ansträngningarna att förhindra spridning av massförstörelsevapen och bärare av sådana vapen genom att till fullo iaktta och på nationell nivå fullgöra sina skyldigheter enligt internationella fördrag och avtal om nedrustning och icke-spridning och andra internationella skyldigheter på området. Par-

terna är dessutom överens om att upprätta ett effektivt system för nationell exportkontroll. Den politiska dialogen om förhindrande av massförstörelsevapen och bärare av sådana vapen får föras på regional nivå.

Artiklarna 11–13. Här anges vid vilka andra forum den politiska dialogen, som i första hand ska föras inom stabiliserings- och associeringsrådet, också kan föras. På parlamentarisk nivå förs dialogen i den parlamentariska stabiliserings- och associeringskommittén. Den politiska dialogen kan även föras på multilateral och regional nivå, då också de övriga länder i regionen får delta i dialogen.

### AVDELNING III: REGIONALT SAMARBETE

Artikel 14. Montenegro förbinder sig att aktivt främja regionalt samarbete, vilket gemenskapen kan stödja genom sina program för tekniskt bistånd. Montenegro ska underlätta gemenskapen och dess medlemsstater om landet planerar att stärka sitt samarbete med något av de länder som avses i artiklarna 15-17. Montenegro ska till fullo genomföra gällande bilaterala frihandelsavtal och Centraleuropeiska frihandelsavtalet.

Artikel 15. I artikeln bestäms att Montenegro ska inleda förhandlingar med de länder som redan har undertecknat stabiliserings- och associeringsavtal med sikte på att ingå bilaterala överenskommelser om regionalt samarbete. Överenskommelserna ska bl.a. omfatta politisk dialog, upprättande av ett frihandelsområde, ömsesidiga medgivanden beträffande rörlighet för personer och samarbete i rättsliga och inrikes frågor. Dessa överenskommelser ska ingås inom två år efter stabiliserings- och associeringsavtalets ikraftträdande. Montenegros beredvillighet att ingå sådana överenskommelser anses vara ett villkor för vidareutveckling av förbindelserna med Europeiska unionen. Montenegro ska inleda motsvarande förhandlingar med övriga länder i regionen så snart dessa har undertecknat ett stabiliserings- och associeringsavtal.

Artikel 16. Montenegro ska bedriva regionalt samarbete med de övriga länder som berörs av stabiliserings- och associeringspro-

cessen på några eller samtliga av de samarbetsområden som omfattas av stabiliserings- och associeringsavtalet mellan EU och Montenegro. Detta samarbete ska vara förenligt med principerna och målen i avtalet.

Artikel 17. Montenegro får utveckla sitt samarbete och ingå överenskommelser om regionalt samarbete med varje kandidatland för anslutning till Europeiska unionen. Montenegro ska före utgången av övergångstiden enligt artikel 18.1 ingå avtal med Turkiet om upprättande av ett frihandelsområde.

### AVDELNING IV: FRI RÖRLIGHET FÖR VAROR

Artikel 18. Artikeln innehåller en bestämmelse om ett gradvis upprättande av ett frihandelsområde inom en period på högst fem år räknat från avtalets ikraftträdande. Den bastullsats på vilken de successiva tullsänkningarna ska tillämpas är den tullsats som faktiskt tillämpades generellt enligt gemenskapens tulltaxa och den tullsats som tillämpades i Montenegro den dag då avtalet undertecknades. Om någon av parterna efter att avtalet har undertecknats inför tullnedsättningar som tillämpas generellt, särskilt sådana som följer av specifika tullförhandlingar i WTO eller Montenegros anslutning till WTO, ska den nedsatta tullsatsen ersätta bastullsatsen.

### KAPITEL I

#### Industriprodukter

Artiklarna 19-23. I artiklarna bestäms att industriprodukter från Montenegro ska ha tull- och kvotfritt tillträde till marknaden i Europeiska unionen så snart avtalet har trätt i kraft. På motsvarande sätt har alla industriprodukter, med undantag för de produkter med ursprung i gemenskapen som förtecknas i bilaga I, tullfritt tillträde och samtliga produkter kvotfritt tillträde till marknaden i Montenegro så snart avtalet träder i kraft. På de produkter som räknas upp i bilaga I sänks importtullarna gradvis så att alla importtullar avskaffas den 1 januari det femte året efter

avtalets ikraftträdande. Så snart avtalet har trätt i kraft avskaffar parterna sinsemellan alla exporttullar och kvantitativa exportrestriktioner. Montenegro förklarar sig berett att sänka sina tullar i snabbare takt om landets allmänna ekonomiska situation och situationen i den berörda branschen medger det. Stabiliserings- och associeringsrådet ska granska situationen i detta hänseende och utfärda nödvändiga rekommendationer.

## KAPITEL II

### Jordbruk och fiske

Artiklarna 24-33. I artiklarna bestäms om de arrangemang som ska gälla jordbruks- och fiskeriprodukter. I fråga om bearbetade jordbruksprodukter tillämpas den handelsordning som fastställs i protokoll 1. När det gäller basprodukter ska gemenskapen i praktiken avskaffa tullar och andra avgifter med motsvarande verkan som rör jordbruksprodukter den dag då avtalet träder i kraft, med undantag för vissa produkter i Kombinerade nomenklaturen. Särskilda bestämmelser gäller i fråga om tullarna för "baby beef"-produkter i bilaga II. Den dag avtalet träder i kraft avskaffar Montenegro tullarna på import av de jordbruksprodukter som räknas upp i bilaga III a och sänker gradvis tullarna på import av de jordbruksprodukter som räknas upp i bilagorna III b och III c. I protokoll 2 bestäms den handelsordning som ska tillämpas på vissa viner och spritdrycker. När avtalet träder i kraft ska gemenskapen avskaffa tullarna på fisk och fiskeriprodukter, med undantag för de produkter som förtecknas i bilaga IV. De produkter som förtecknas i bilaga IV ska omfattas av bestämmelserna i den bilagan. När avtalet träder i kraft avskaffar Montenegro alla tullar, liksom alla avgifter med motsvarande verkan, på fisk och fiskeriprodukter, med undantag för de produkter som förtecknas i bilaga V och för vilka bestämmelserna i den bilagan gäller. Senast tre år efter avtalets ikraftträdande ska parterna i stabiliserings- och associeringsrådet undersöka möjligheterna att ge varandra ytterligare medgivanden i syfte att liberalisera handeln med jordbruks- och fiskeriprodukter. På handeln med jordbruks- och fiskeriprodukter ska

en skyddsklausul tillämpas, som gör det möjligt att tillgripa ensidiga skyddsåtgärder vid behov. Om skydd av geografiska beteckningar bestäms för jordbruks- och fiskeriprodukter och andra livsmedel.

## KAPITEL III

### Gemensamma bestämmelser

Artiklarna 34-35. Bestämmelserna i kapitlet ska tillämpas på all varuhandel mellan parterna, om inte annat föreskrivs kapitlet i fråga eller i protokoll 1. Bestämmelserna får inte hindra någondera parten från att ensidigt tillämpa mera gynnsamma bestämmelser.

Artiklarna 36-45. Några nya import- eller exporttullar eller kvantitativa restriktioner får inte införas och de som redan tillämpas får inte höjas, skattediskriminering förbjuds, bestämmelserna om avskaffande av tullar på import ska även gälla tullar av skattekaraktär, avtalet ska inte hindra upprätthållande eller upprättande av tullunioner, frihandelsområden eller ordningar för gränshandel och i fråga om dumpning och subventioner ska åtgärder fastställas. Vidare bestäms om skyddsåtgärder och om otillräckligt utbud (bristklausul). Montenegro ska anpassa statliga handelsmonopol så att det efter avtalets ikraftträdande inte förekommer någon diskriminering av medborgare i medlemsstaterna i förhållande till medborgare i Montenegro. Vidare fastställs ursprungsregler (protokoll 3). Handelsrestriktioner som är berättigade med hänsyn till allmän moral, allmän ordning eller allmän säkerhet är tillåtna enligt avtalet.

Artikel 46. Parterna är enligt artikeln överens om att bedriva administrativt samarbete och förbinder sig att bekämpa oegentligheter och bedrägeri i tullfrågor och därmed sammanhängande frågor. I artikeln bestäms vidare om åtgärder vid underlåtenhet att uppfylla dessa skyldigheter.

Artikel 47. I artikeln fastställs åtgärder i de fall där de behöriga myndigheterna gör ett misstag vid hanteringen av exportförmånsordningen och tillämpningen av bestämmelserna i protokoll 3.

Artikel 48. Avtalet ska inte begränsa tillämpningen av bestämmelserna i gemenskapsrätten på Kanarieöarna.

AVDELNING V: ARBETSTAGARES  
RÖRLIGHET, ETABLERING, TILLHANDAHÅLLANDE AV  
TJÄNSTER, KAPITAL

KAPITEL I

Arbetstagares rörlighet

Artikel 49. Enligt artikeln får medborgare i Montenegro som är lagligen anställda på en medlemsstats territorium inte diskrimineras på grund av nationalitet när det gäller arbetsvillkor, lön och avskedande. Även arbetstagares makar och barn har tillträde till medlemsstatens arbetsmarknad under den tid arbetstagaren har arbetstillstånd. Undantag utgör säsongarbetare och arbetstagare som omfattas av bilaterala avtal enligt artikel 50. Montenegro ska ge arbetstagare som är medborgare i en medlemsstat och är lagligen anställda i landet samt deras makar och barn som är lagligen bosatta i landet motsvarande behandling, om inte annat följer av de villkor och förfaringsätt som gäller i Montenegro.

Genomförandet av icke-diskrimineringsprincipen anknyter i Finland bl.a. till 6 § i grundlagen, 2 kap. 2 § i arbetsavtalslagen (55/2001) och 47 kap. 3 § i strafflagen (39/1889). Utlänningars inresa och deras vistelse och arbete i Finland regleras i utlänningslagen (301/2004). Enligt 79 § 2 mom. har en utlänning som beviljats uppehållstillstånd på grund av familjeband rätt att förvärvsarbeta. När en montenegrinsk medborgare beviljas uppehållstillstånd för arbetstagare i Finland, får också de av hans familjemedlemmar som beviljats uppehållstillstånd i Finland rätt att förvärvsarbeta, vilket är en mera kvalificerad rättighet än enbart tillträde till arbetsmarknaden i en medlemsstat, som är den rättighet som nämns i stabiliserings- och associeringsavtalet.

Artikel 50. I artikeln bestäms att de möjligheter till anställning för montenegrinska arbetstagare som medlemsstater erbjuder enligt bilaterala avtal bör bevaras och om möjligt förbättras. De övriga medlemsstaterna ska undersöka möjligheten att ingå liknande avtal. Efter tre år ska stabiliserings- och associeringsrådet undersöka möjligheten att göra

andra förbättringar i enlighet med gällande regler och förfaringsätt i medlemsstaterna och med beaktande av arbetsmarknadssituationen i medlemsstaterna och i gemenskapen.

Artikel 51. Artikeln innehåller bestämmelser om samordning av de sociala trygghetssystemen för montenegrinska medborgare som lagligen är anställda i en medlemsstat liksom för deras familjemedlemmar som är lagligen bosatta där och om stabiliserings- och associeringsrådets behörighet att fastställa lämpliga regler för denna samordning. Stabiliserings- och associeringsrådets beslut får dock inte påverka rättigheter eller förpliktelser enligt bilaterala avtal, om dessa avtal föreskriver en mer gynnsam behandling. Alla perioder under vilka arbetstagare som är medborgare i Montenegro har varit försäkrade, anställda eller bosatta i olika medlemsstater läggs samman bl.a. med avseende på pensioner. Dessa pensioner och livräntor ska, med undantag av icke avgiftsfinansierade förmåner, fritt kunna överföras i den grad som tillämpas enligt lagstiftningen i gäldenärsmedlemsstaten eller gäldenärsmedlemsstaterna. De arbetstagare som avses i artikeln ska kunna få familjebidrag för de familjemedlemmar som avses ovan. Montenegro ska å sin sida behandla såväl arbetstagare som är medborgare i en medlemsstat och lagligen anställda på dess territorium som deras familjemedlemmar som är lagligen bosatta där på motsvarande sätt.

Om samordning av de sociala trygghetssystemen när medborgare i medlemsstaterna rör sig mellan olika medlemsstater föreskrivs i rådets förordning (EEG) nr 1408/71. Förordningens bestämmelser har genom rådets förordning (EG) nr 859/2003 utvidgats till att gälla medborgare i tredjeländer som är lagligen bosatta inom gemenskapen och som endast på grund av sin nationalitet inte har omfattats av tillämpningen av förordning 1408/71. Förordning 859/2003 trädde i kraft den 1 juni 2003 och i fråga om social trygghet garanterar den medborgare i tredjeländer nästan samma ställning som medborgare i medlemsstaterna när de rör sig inom gemenskapen. Enligt förordning 859/2003 läggs bl.a. montenegrinska medborgares alla försäkrings-, anställnings- eller bosättningsperioder som fullgjorts i en medlemsstat sam-

man och ger rätt till pension. Stabiliserings- och associeringsavtalets bestämmelser om social trygghet är av betydelse endast då en montenegrinsk medborgare arbetar eller har arbetat enbart i Finland, och inte i någon annan medlemsstat, eller när en finländsk medborgare arbetar eller har arbetat i Montenegro, eftersom rättigheterna i fråga i annat fall uppkommer redan med stöd av förordning 859/2003.

Finland och Montenegro har inte någon bilateral överenskommelse om social trygghet som inverkar på rättigheterna i fråga om social trygghet.

## KAPITEL II

### Etablering

Artiklarna 52-56. Parterna garanterar bolag, dotterbolag och filialer på varandras territorier en likvärdig behandling. Utgångspunkten är att i så stor utsträckning som möjligt eliminera diskriminering. Fyra år efter avtalets ikraftträdande fastställer stabiliserings- och associeringsrådet regler som ska gälla rätten för medborgare från gemenskapen respektive Montenegro att etablera sig för att starta förvärvsverksamhet som egenföretagare. När det gäller finansiella tjänster kan parterna vidta åtgärder för att säkra integriteten och stabiliteten, bl.a. åtgärder som skyddar investerare, insättare och försäkringstagare. I bilaga VI definieras vad som avses med ”finansiella tjänster”.

Enligt t.ex. lagen om utländska försäkringsbolag (398/1995) får försäkringsbolag vars hemstat inte hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet inte bedriva försäkringsrörelse i Finland utan koncession. I försäkringslagstiftningen finns också andra motsvarande begränsningar som kan anses höra till de åtgärder som säkrar den integritet och stabilitet som avses i artikeln.

Finland och Montenegro har ingått en överenskommelse om främjande och skydd av investeringar. Behandlingen enligt denna överenskommelse är inom vissa viktiga områden, t.ex. när det gäller tvistlösning och kapitalöverföringar, gynnsammare än enligt stabiliserings- och associeringsavtalet. Den

bilaterala överenskommelsen är också mer täckande när det gäller olika former av investeringar.

Artikel 57. Till stabiliserings- och associeringsrådets behörighet hör att undersöka vilka åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra ömsesidigt erkännande av kvalifikationer.

Artikel 58. Artikeln innehåller bestämmelser om utstationerade arbetstagare i nyckelställning.

Artikeln innehåller bestämmelser om rätten för bolag som är etablerade på endera partens territorium att anställa personer för ledningsuppgifter eller uppgifter som kräver särskild fackkunskap genom interna förflyttningar. Också under förberedelserna för en etablering av ett dotterbolag eller en filial tillåts medborgare från den andra parten att tillfälligt vistas i landet. Bestämmelserna motsvarar i stor utsträckning Finlands åtaganden inom ramen för Världshandelsorganisationens avtal om tjänstehandel (GATS).

Enligt 79 § i Finlands utlänningslag har en person med tidsbegränsat uppehållstillstånd som hör till den högsta ledningen, ledningen på mellannivå samt sakkunniga med specialkompetens i ett företag rätt att förvärvsarbeta utan uppehållstillstånd för arbetstagare. Rätt att förvärvsarbeta har också den som förbereder ett företags etablering. Bestämmelsen i avtalet kräver därför inte att det görs några ändringar i finsk lagstiftning.

## KAPITEL III

### Tillhandahållande av tjänster

Artikel 59. I punkt 1 konstateras att parterna åtar sig att vidta nödvändiga åtgärder för att gradvis tillåta tillhandahållande av tjänster av bolag eller medborgare i gemenskapen eller i Montenegro som är etablerade i en annan part än den där den person för vilken tjänsterna är avsedda är etablerad. Enligt punkt 3 ska stabiliserings- och associeringsrådet fyra år efter avtalets ikraftträdande vidta nödvändiga åtgärder för att gradvis genomföra bestämmelserna i punkt 1.

Artikel 60. I artikeln bestäms att det inte får vidtas några åtgärder som betydligt begränsar villkoren för tillhandahållande av tjänster i

jämförelse med den situation som rådde innan avtalet trädde ikraft.

Artikel 61. I artikeln fastställs att förhållandet mellan parterna regleras av bestämmelserna i protokoll 4 när det gäller landtransporter. När det gäller internationell sjötransport åtar sig parterna att tillämpa principen om obegränsat tillträde till marknaden på kommersiella grunder. När det gäller villkoren för ömsesidigt marknadstillträde inom lufttransport ska parterna tillämpa det multilaterala avtalet om ett inrättandet av ett gemensamt europeiskt luftrum (ECAA). Stabiliserings- och associeringsrådet ska undersöka möjligheterna att skapa de nödvändiga förutsättningarna för ökad frihet att tillhandahålla tjänster inom lufttransport, landtransport och transport på inre vattenvägar.

Riksdagen har godkänt ECAA-avtalet, som nämns i artikeln, och promulgationslagen (38/2008) den 4 december 2007 (RSv 117/2007 rd). Avtalet har ännu inte trätt i kraft internationellt.

Artikel 11 i protokoll 4 gäller landtransporter. I avvaktan på att det ingås ett avtal mellan gemenskapen och Montenegro om tillträde till vägtransportmarknaden, liksom ett avtal om vägsatser, ska Montenegro samarbeta med medlemsstaterna för att ändra befintliga bilaterala avtal eller instrument så att de anpassas till protokollet. Det finns en gällande bilateral överenskommelse mellan Finland och Montenegro om internationell landsvägstrafik (SopS 56-57/1978, 45/2007)

#### KAPITEL IV

##### Löpande betalningar och kapitalrörelser

Artikel 62. I artikeln åtar sig parterna att i enlighet med bestämmelserna i artikel VIII i stadgan för Internationella valutafonden tillåta alla betalningar och överföringar på betalningsbalansens bytesbalans i fritt konvertibel valuta mellan gemenskapen och Montenegro.

Artikel 63. I fråga om direktinvesteringar, krediter och portföljinvesteringar ska fri rörlighet garanteras. Medborgare i medlemsstaterna ska ha möjlighet att förvärva fast egendom i Montenegro. Parterna får vidta skyddsåtgärder med avseende på kapitalrörelser mellan gemenskapen och Montenegro,

om kapitalrörelser mellan gemenskapen och Montenegro orsakar eller riskerar att orsaka allvarliga svårigheter för bedrivandet av valuta- eller penningpolitiken. Bestämmelserna i artikeln hindrar inte parternas ekonomiska aktörer från att omfattas av en mer gynnsam behandling som eventuellt föreskrivs i gällande bilaterala eller multilaterala avtal som inbegriper parterna.

Artikel 64. Enligt artikeln ska parterna under det första året efter avtalets ikraftträdande vidta åtgärder för att skapa förutsättningarna för en gradvis utvidgad tillämpning av gemenskapens regler om fri rörlighet för kapital. Vid utgången av det andra året ska stabiliserings- och associeringsrådet fastställa villkoren för en fullständig tillämpning i Montenegro av gemenskapens regler om fri rörlighet för kapital.

#### KAPITEL V

##### Allmänna bestämmelser

Artikel 65. I artikeln konstateras att bestämmelserna i avdelningen ska tillämpas med förbehåll för begränsningar som är motiverade med hänsyn till allmän ordning, säkerhet och hälsa. De ska inte tillämpas på verksamhet på någondera partens territorium som, ens tillfälligt, har anknytning till myndighetsutövning.

Artikel 66. I artikeln konstateras att nationella lagar och författningar får tillämpas på inresa och vistelse, anställning, arbetsvillkor och fysiska personers etablering samt tillhandahållande av tjänster, särskilt när det gäller beviljande, förlängning eller avslag på ansökan om uppehållstillstånd. Tillämpningen får emellertid inte ske på ett sådant sätt att fördelarna för någon av parterna enligt avtalet upphävs eller begränsas.

Artikel 67. I artikeln konstateras att bestämmelserna i avdelningen också gäller bolag som kontrolleras och uteslutande ägs gemensamt av montenegrinska bolag eller medborgare i Montenegro och gemenskapsbolag eller medborgare i gemenskapen.

Artikel 68. I artikeln föreskrivs att skatteförmåner som beviljas på grundval av avtal för att undvika dubbelbeskattning inte omfattas av bestämmelserna i denna avdelning.

Bestämmelserna ska inte heller tolkas så att de utgör hinder för åtgärder som syftar till att förhindra skatteundandragande eller skatteflykt. Bestämmelserna ska inte heller hindra parterna att skilja mellan skattebetalare som inte befinner sig i identiska situationer, särskilt i fråga om bosättningsort.

Mellan Finland och Montenegro finns ett gällande bilateralt avtal för att undvika dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet (FördrS 59-60/1987, 45/2007).

Artikel 69. Artikel 69 innehåller bestämmelser för situationer där en eller flera medlemsstater eller Montenegro har svårigheter med betalningsbalansen.

Artikel 70. I artikeln föreskrivs att bestämmelserna i avdelningen ska anpassas gradvis, särskilt mot bakgrund av de krav som uppkommer till följd av artikel V i Allmänna tjänstehandelsavtalet (GATS).

Artikel 71. Bestämmelserna i avtalet ska inte hindra vidtagande av åtgärder som gäller tredjeländers tillträde till parternas marknader.

#### AVDELNING VI: TILLNÄRMNING AV LAGSTIFTNING, KONTROLL AV LAGSTIFTNINGENS EFTERLEVNADE SAMT KONKURRENSBESTÄMMELSER

Artikel 72. Montenegro ska sträva efter att dess nuvarande och framtida lagstiftning gradvis blir förenlig med gemenskapens regelverk. Montenegro ska se till att dess nuvarande och framtida lagstiftning tillämpas korrekt och att dess efterlevnad övervakas. Tillnärmningen av lagstiftningen ska inledas den dag då avtalet undertecknas och den ska gradvis utvidgas, så att den senast vid utgången av övergångsperioden enligt artikel 8 omfattar alla de delar av gemenskapens regelverk som avses i avtalet. I det första skedet inriktas tillnärmningen främst på centrala delar av gemenskapens regelverk för den inre marknaden, inklusive den finansiella sektorn och området rättvisa, frihet och säkerhet, och på handelsrelaterade områden. Under följande skede ska Montenegro inrikta sig på åter-

stående delar av regelverket. Montenegro ska också, i samförstånd med Europeiska gemenskapernas kommission, fastställa detaljerade regler för övervakning av tillnärmningen och av de åtgärder för kontroll av lagstiftningens efterlevnad som ska vidtas.

Artikel 73. Artikel 73 innehåller konkurrensbestämmelser och andra ekonomiska bestämmelser. Avtal mellan företag i syfte att begränsa konkurrensen, missbruk av en dominerande ställning och allt statligt stöd som snedvrider konkurrensen ska vara oförenligt med avtalet. Förfaranden som strider mot artikeln ska utvärderas på grundval av de kriterier som följer av tillämpningen av gemenskapens konkurrensbestämmelser, i synnerhet artiklarna 81, 82, 86 och 87 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen och de rättsakter för tolkning av dessa bestämmelser som antagits av gemenskapsinstitutionerna. Inom ett år från den dag då avtalet träder i kraft ska Montenegro inrätta en oberoende myndighet som är behörig i fråga om statligt stöd. Protokoll 4 innehåller särskilda bestämmelser om statligt stöd till stålindustrin.

Artikel 74. Artikel 74 innehåller bestämmelser om offentliga företag. I fråga om offentliga företag och företag som har beviljats särskilda eller exklusiva rättigheter ska Montenegro före utgången av det tredje året efter avtalets ikraftträdande tillämpa principerna i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, särskilt artikel 86.

Artikel 75. Parterna bekräftar den vikt de fäster vid ett tillräckligt och effektivt skydd för immateriella, industriella och kommersiella rättigheter och vid att hävda dessa rättigheter. I detta avseende ska parterna från och med den dag avtalet träder i kraft bevilja företag och medborgare från den andra parten en behandling som inte är mindre förmånlig än den som de beviljar tredjeländer enligt bilaterala avtal. Montenegro ska senast fem år efter att avtalet träder i kraft ha uppnått en skyddsnivå för immateriella, industriella och kommersiella rättigheter som motsvarar den som gäller i gemenskapen. Montenegro åtar sig att inom den stipulerade tiden efter avtalets ikraftträdande ansluta sig till de multilaterala konventioner om immateriella, industriella och kommersiella rättigheter som anges

i bilaga VII. Stabiliserings- och associeringsrådet får besluta att ålägga Montenegro att ansluta sig till multilaterala konventioner på detta område.

Artikel 76. Artikel 76 innehåller bestämmelser om offentlig upphandling. En öppen tilldelning av offentliga upphandlingskontrakt på en icke-diskriminerande och ömsesidig grundval anses vara ett eftersträvanvärt mål. Även gemenskapsbolag som inte är etablerade i Montenegro ska från och med den dag då avtalet träder i kraft ges tillträde till upphandlingsförfaranden i Montenegro på lika gynnsamma villkor som montenegrinska bolag.

Artikel 77. Montenegro ska vidta åtgärder för att gradvis uppnå överensstämmelse med de tekniska föreskrifterna i gemenskapen och med europeiska förfaranden för standardisering, metrologi, ackreditering och bedömning av överensstämmelse.

Artikel 78. Parterna ska samarbeta för att anpassa normerna på konsumentskyddsområdet i Montenegro till gemenskapens normer på detta område.

Artikel 79. Montenegro ska gradvis harmonisera sin lagstiftning om arbetsvillkor, och i synnerhet hälsa och säkerhet i arbetet, och lika möjligheter för kvinnor och män med gemenskapens lagstiftning på dessa områden.

#### AVDELNING VII: RÄTTVISA, FRIHET OCH SÄKERHET

Artikel 80. I sitt samarbete på området rättvisa, frihet och säkerhet ska parterna fästa särskild uppmärksamhet vid att befästa rättsstatsprincipen och stärka institutioner på alla nivåer. Samarbetet ska särskilt inriktas på att stärka domstolsväsendets oberoende och öka dess effektivitet, förbättra polisens och andra brottsbekämpande organs verksamhet samt bekämpa korruption och organiserad brottslighet.

Artikel 81. Montenegro förbinder sig att harmonisera sin lagstiftning om skydd av personuppgifter med gemenskapslagstiftningen och andra internationella bestämmelser samt att inrätta oberoende tillsynsorgan.

Artikel 82. Parterna förbinder sig att samarbeta när det gäller visering, gränskontroll,

asyl och migration och fastställa en ram för detta samarbete, även på regional nivå. Samarbetet ska bygga på samråd och nära samordning mellan parterna och omfatta tekniskt och administrativt bistånd.

Artikel 83. I artikeln föreskrivs om förebyggande och stävande av illegal invandring samt återtagande. Parterna ska återta alla sina medborgare som olagligen befinner sig på den andra partens territorium och förbinder sig även att genomföra ett avtal om återtagande som även omfattar en skyldighet att återta tredjeländers medborgare och statslösa personer. Montenegro samtycker också till att ingå avtal om återtagande med övriga länder som deltar i stabiliserings- och associeringsprocessen. I artikeln föreskrivs vidare att stabiliserings- och associeringsrådet ska fastställa andra gemensamma insatser för att förhindra illegal invandring, inbegripet människohandel och nätverk för illegal invandring.

Artikel 84. Parterna ska samarbeta för att förhindra att deras finansiella system används för att tvätta intäkter från brottslig verksamhet, i synnerhet från narkotikabrott, eller för att finansiera terrorism. Samarbetet på detta område kan omfatta administrativt och tekniskt bistånd för att främja tillämpningen av normer och metoder som antagits av internationella forum, särskilt arbetsgruppen för finansiella åtgärder mot penningtvätt (FATF).

Artikel 85. Parterna förbinder sig att samarbeta när det gäller narkotikabekämpning. Målet är att stärka strukturerna för narkotikabekämpning, att minska tillgången till, handeln med och efterfrågan på olaglig narkotika, att hantera de hälsomässiga och sociala följderna av narkotikamissbruk samt att införa en effektivare kontroll av prekursorer. De samarbetsmetoder som parterna kommer överens om sinsemellan och de åtgärder som vidtas ska grundas på principer som är förenliga med Europeiska unionens strategi för narkotikabekämpning.

Artikel 86. Parterna förbinder sig att samarbeta för att förebygga och bekämpa brottslighet och annan olaglig verksamhet, oberoende av om den är organiserad eller inte. Samarbetet gäller bl.a. bekämpning av människosmuggling och människohandel, valuta-

förfalskning och förfalskning av andra betalningsmedel än kontanter, korruption, skattebedrägeri, olaglig handel med narkotika och psykotropa ämnen, olaglig handel med vapen, smuggling samt Internetrelaterad brottslighet. Avtalet innehåller särskilda bestämmelser i fråga om samarbete för att förhindra valutaförfalskning.

Artikel 87. Parterna är överens om att samarbeta i syfte att förebygga terroristhandlingar och deras finansiering. De ska göra detta bl.a. genom utbyte av information om terroristgrupper och deras stödnätverk och genom utbyte av erfarenheter när det gäller medel och metoder samt utbildning för att bekämpa terrorism.

#### AVDELNING VIII: SAMARBETE PÅ OLIKA OMRÅDEN

Artikel 88. Artikel 88 innehåller allmänna bestämmelser om samarbete på olika områden. Syftet med samarbetet är att bidra till Montenegros utvecklings- och tillväxtpotential och stärka nuvarande ekonomiska förbindelser på så bred grundval som möjligt, till nytta för båda parter. I samband med valet av strategier för samarbetet ska det säkerställas att också miljöaspekter integreras redan från början. Strategierna ska integreras i en regional samarbetsram och särskild uppmärksamhet ska ägnas åtgärder som bidrar till regional stabilitet. Stabiliserings- och associeringsrådet ska fastställa prioriteringar mellan och inom de samarbetsområden som beskrivs nedan i överensstämmelse med det europeiska partnerskapet. Samarbetsområdena är: ekonomisk politik och handelspolitik (artikel 89), statistiksamarbete (artikel 90), bank- och försäkringstjänster och andra finansiella tjänster (artikel 91), intern kontroll och extern revision (artikel 92), främjande och skydd av investeringar (artikel 93), industriellt samarbete (artikel 94), små och medelstora företag (artikel 95), turism (artikel 96), jordbruk och den agroindustriella sektorn (artikel 97), fiske (artikel 98), tull (artikel 99 och protokoll 6), skatt (artikel 100), samarbete i sociala frågor (artikel 101), utbildning (artikel 102), kulturellt samarbete (artikel 103), samarbete på det audiovisuella området (artikel 104), informationssamhället

(artikel 105), nät och tjänster för elektronisk kommunikation (artikel 106), informations- och kommunikationsverksamhet (artikel 107), transport (artikel 108), energi (artikel 109), kärnsäkerhet (artikel 110), miljö (artikel 111), samarbete om forskning och teknisk utveckling (artikel 112), regional och lokal utveckling (artikel 113) och offentlig förvaltning (artikel 114).

Bestämmelserna om samarbete inom de olika områdena är i regel generella och av målsättningskaraktär.

#### AVDELNING IX: FINANSIELLT SAMARBETE

Artikel 115. Artikel 115 nämner ekonomiskt stöd från gemenskapen i form av gävbistånd och lån, inbegripet lån från Europeiska investeringsbanken. Gemenskapsstödet förutsätter att Montenegro gör fortsatta framsteg i sina strävanden att uppfylla de politiska Köpenhamnskriterierna och när det gäller att genomföra de specifika prioriteringarna i det europeiska partnerskapet.

Artikel 116. Finansiellt stöd i form av gävbistånd ges inom ramen för ett vägledande flerårigt program och årliga handlingsprogram. Stödet får omfatta alla samarbetsområden. Områdena rättvisa, frihet och säkerhet, tillnärmning av lagstiftning, ekonomisk utveckling och miljöskydd prioriteras.

Artikel 117. I artikeln nämns möjligheten att i undantagsfall bevilja makroekonomiskt stöd.

Artikel 118. Gemenskapens bidrag ges i nära samordning med bidrag från andra källor.

#### AVDELNING X: INSTITUTIONELLA OCH ALLMÄNNA BESTÄMMELSER SAMT SLUTBESTÄMMELSER

Artiklarna 119-124. Genom avtalet inrättas ett stabiliserings- och associeringsråd som ska sammanträda regelbundet och vars uppgift är att övervaka tillämpningen och genomförandet av avtalet. Det ska bestå av medlemmarna i Europeiska gemenskapernas råd och ledamöter av Europeiska kommis-

sionen, å ena sidan, och medlemmar av den montenegrinska regeringen, å andra sidan. I ärenden som rör Europeiska investeringsbanken ska banken delta i rådets arbete som observatör. Ordförandeskapet i stabiliserings- och associeringsrådet ska växelvis innehas av en företrädare för gemenskapen och en företrädare för Montenegro, i enlighet med bestämmelser som ska fastställas i en arbetsordning. De beslut som fattas i stabiliserings- och associeringsrådet ska vara bindande för parterna. Rådet får även utfärda rekommendationer. Det ska utforma sina beslut och rekommendationer i samförstånd med parterna. Stabiliserings- och associeringsrådet biträds av en stabiliserings- och associeringskommitté som ska bestå av företrädare för Europeiska unionens råd och Europeiska kommissionen, å ena sidan, och företrädare för Montenegro, å andra sidan. Stabiliserings- och associeringsrådet får delegera sina befogenheter till stabiliserings- och associeringskommittén och även inrätta andra särskilda kommittéer eller organ. Stabiliserings- och associeringsrådet får inrätta underkommittéer, varav en är en underkommitté för migrationsfrågor.

Artikel 125. En parlamentarisk stabiliserings- och associeringskommitté ska inrättas för att vara ett forum för ledamöterna av Montenegros parlament och Europaparlamentet där de kan träffas och utbyta åsikter. Kommittén ska själv fastställa hur ofta den ska sammanträda.

Artikel 126. Vardera parten åtar sig att se till att medborgare från den andra parten utan diskriminering har tillgång till parternas behöriga domstolar och administrativa organ för att få sin sak behandlad.

Enligt 6 § i Finlands grundlag (731/1999) är alla lika inför lagen. Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas t.ex. på grund av ursprung eller språk. Enligt 21 § har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan.

Artikel 127. I artikeln föreskrivs om åtgärder, i synnerhet i anslutning till säkerhetsin-

tressen, som bestämmelserna i avtalet inte hindrar parterna från att vidta inom ramen för sin behörighet. Sådana åtgärder är bl.a. åtgärder i anslutning till utlämnandet av upplysningar, produktionen av eller handeln med vapen, ammunition eller krigsmateriel samt upprätthållandet av säkerhet och allmän ordning i händelse av inre störningar eller allvarlig internationell spänning.

Innehållet i artikeln är förenlig med artikel 296 i fördraget om Europeiska unionen som ger medlemsstaterna möjlighet att avvika från fördraget i säkerhets- och försvarsfrågor i vissa situationer. Artikeln påverkar också andra bestämmelser som omfattas av den enskilda medlemsstatens behörighet samt flera bestämmelser i den nationella lagstiftningen. Sådana är t.ex. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), beredskapslagen (1080/1991), lagen om tryggnad av försörjningsberedskapen (1390/1992), lagen om försvarstillstånd (1083/1991), lagen om offentlig upphandling (348/2007) och lagen om export och transitering av försvarsmateriel (242/1990). Artikeln har också samband med de åtgärder som Finland vidtar för att genomföra sina skyldigheter enligt kapitel VII i FN-stadgan (FördrS 1/1951), t.ex. i enlighet med artikel 301 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen. Artikeln förutsätter inte några ändringar av finsk lagstiftning i och med att den uttryckligen säkerställer att Finland vid behov kan vidta åtgärder som det bl.a. föreskrivs om i de nämnda lagarna.

Artikel 128. Enligt artikeln får de arrangemang som tillämpas inom de områden som omfattas av avtalet inte ge upphov till någon diskriminering.

Artikel 129. Parterna förbinder sig att fullgöra de skyldigheter som följer av avtalet. Var och en av parterna kan hänskjuta alla tvister som gäller tillämpningen eller tolkningen av avtalet till stabiliserings- och associeringsrådet. Härvid tillämpas artikel 130 och vid behov protokoll 7. Om en part anser att den andra har underlåtit att fullgöra en skyldighet får den vidta lämpliga åtgärder. Innan den gör detta ska den, förutom i särskilt brådskande fall, förse stabiliserings- och associeringsrådet med alla upplysningar som krävs för att grundligt undersöka situationen.

Vid valet av åtgärder måste sådana som minst stör avtalets tillämpning prioriteras. De avtalpunkter som inte omfattas av bestämmelserna i artikeln räknas upp.

Artikel 130. Bestämmelser om lösning av tvister om tolkningen eller tillämpningen av avtalet fastställs.

Artikel 131. Avtalet ska inte påverka de rättigheter som garanteras genom befintliga avtal som är bindande för medlemsstaterna och Montenegro.

Artikel 132. I artikeln konstateras att de allmänna principerna för Montenegros deltagande i gemenskapsprogram fastställs i protokoll 8. I artikeln föreskrivs att bilaga I-VII och protokollen 1-8 ska utgöra en integrerad del av avtalet.

Artikel 133. Avtalet ingås på obestämd tid. Vardera parten kan säga upp avtalet, och avtalet ska upphöra att gälla sex månader efter dagen för underrättelsen. Vardera parten får avbryta tillämpningen av avtalet om den andra parten underlåter att uppfylla någon av avtalets grundläggande delar.

Artiklarna 134-138. I artiklarna föreskrivs om avtalets parter och tillämpningsområde, depositarie, giltiga språk och tidpunkten för avtalets ikraftträdande. Avtalet träder i kraft den första dagen i den andra månaden efter den dag då parterna till varandra anmäler att godkännandeförfarandena har slutförts. Generalsekreteraren för Europeiska unionens råd ska vara depositarie för avtalet.

Artikel 139. Artikeln innehåller bestämmelser om ett interimsavtal mellan gemenskapen och Montenegro genom vilket vissa bestämmelser som hör till gemenskapens behörighet (fri rörlighet för varor, transport) sätts i kraft. I de artiklar och protokoll som innehåller bestämmelser om detta avser uttrycket ”den dag då avtalet träder i kraft” den dag då interimsavtalet träder i kraft.

#### Bilagor och protokoll som ingår i avtalet

Bilaga I. Innehåller i enlighet med artikel 21 förteckningar (bilaga I a och bilaga I b) över industriprodukter från gemenskapen som Montenegro helt ska avskaffa tullsatserna för fram till den 1 januari det tredje eller femte året efter avtalets ikraftträdande.

Bilaga II. I bilagan definieras de produkter av nötkött som betecknas ”baby beef” i artikel 26.

Bilaga III. Innehåller i enlighet med artikel 27 förteckningar (bilaga III a, III b och bilaga III c) över jordbruksprodukter från gemenskapen som Montenegro helt ska avskaffa tullsatserna för fram till avtalets ikraftträdande eller för vilka tullsatserna ska avskaffas eller sänkas med 50 procent fram till den 1 januari det fjärde året efter avtalets ikraftträdande.

Bilaga IV. I bilagan fastställs gemenskapens medgivanden för fiskeriprodukter från Montenegro enligt artikel 29.

Bilaga V. I bilagan fastställs Montenegros medgivanden för fiskeriprodukter från gemenskapen enligt artikel 30.

Bilaga VI. Bilagan innehåller definitioner av de finansiella tjänster som avses i artikel 52 i avtalet, dvs. alla försäkringstjänster och försäkringsrelaterade tjänster, banktjänster och andra finansiella tjänster.

Bilaga VII. I bilagan förtecknas de multilaterala konventioner gällande immateriella, industriella och kommersiella rättigheter som avses i artikel 75 i avtalet och som Montenegro åtar sig att ansluta sig till senast fem år efter avtalets ikraftträdande, och de skyldigheter som följer av vissa konventioner och som parterna i stabliserings- och associeringsavtalet bekräftar att de faktiskt tillämpar.

Protokoll 1. I protokollet fastställs i enlighet med artikel 25 villkor för handeln mellan gemenskapen och Montenegro med bearbetade jordbruksprodukter. Stabliserings- och associeringsrådet beslutar om utvidgning av förteckningen över produkter, ändring av de tullsatser som avses i bilaga I och II till protokollet och ökning eller avskaffande av tullkvoterna.

Protokoll 2. I protokollet ingår i enlighet med artikel 28 ömsesidiga förmånsmedgivanden för vissa viner och om ömsesidigt erkännande och skydd och ömsesidig kontroll av namn på viner, spritdrycker och aromatiserade viner.

Protokoll 3. I protokollet definieras i enlighet med artikel 44 begreppet ”ursprungsprodukter” och fastställs metoder för administra-

tivt samarbete, bl.a. ömsesidigt bistånd, kontroll av ursprungsintyg och tvistlösning.

Protokoll 4. I protokollet behandlas i enlighet med artikel 61 samarbete när det gäller landtransporter, i synnerhet transittrafik. Samarbetet omfattar väg- och järnvägstransporter samt kombinerade transporter och därtill hörande infrastruktur. Transittrafiken liberaliseras helt fr.o.m. avtalets ikraftträdande.

Protokoll 5. Protokollet innehåller i enlighet med artikel 73 villkor för statligt stöd till stålindustrin.

Protokoll 6. Protokollet behandlar i enlighet med artikel 99 ömsesidigt administrativt bistånd i tullfrågor i syfte att sörja för en korrekt tillämpning av tullagstiftningen. Protokollet ska inte påverka bestämmelserna om ömsesidigt bistånd i brottmål.

Protokoll 7. Protokollet behandlar i enlighet med artikel 129 tvistlösning i fall som gäller särskilda punkter i avdelningarna IV, V och VI i avtalet.

Protokoll 8. I protokollet fastställs i enlighet med artikel 132 de allmänna principerna för Montenegros deltagande i gemenskapens program.

#### Slutakt och förklaringar

I en gemensam förklaring som åtföljer slutakten meddelar parterna sin tolkning av artikel 75 i avtalet. I en ensidig förklaring som åtföljer slutakten förklarar gemenskapen och dess medlemsstater tillämpningen av de särskilda handelsåtgärder som gemenskapen beviljar med stöd av förordning (EG) nr 2007/2000. Förklaringarna är inte rättsligt bindande dokument. Varken slutakten eller förklaringarna publiceras i bilagorna till denna regeringsproposition. Texterna är tillgängliga i Europeiska unionens råds offentliga register över rådets handlingar "<http://register.consilium.europa.eu>"

## 2 Lagförslag

1 §. Lagens 1 § innehåller den sedvanliga blankettlagsbestämmelsen genom vilken de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen sätts i kraft. För de bestämmelser som hör till området för

lagstiftningen redogörs längre fram i avsnittet om behovet av riksdagens samtycke.

2 §. Lagen föreslås träda i kraft vid en tidpunkt som fastställs genom förordning av republikens president samtidigt som avtalet träder i kraft.

## 3 Ikraftträdande

Avtalet ska ratificeras eller godkännas av parterna enligt deras egna förfaranden. Ratificerings- eller godkännandeinstrumenten ska deponeras hos Europeiska unionens råds generalsekretariat. Avtalet träder i kraft den första dagen i den andra månaden efter den dag då parterna till varandra anmäler att godkännandeförfarandena är avslutade. Vid tidpunkten för överlämnandet av propositionen har Bulgarien, Danmark, Estland, Lettland, Portugal, Slovakien, Slovenien, Ungern och Österrike anmält godkännande. Den föreslagna lagen avses träda i kraft vid samma tidpunkt som avtalet träder i kraft.

Stabiliserings- och associeringsavtalet med Montenegro innehåller bestämmelser som omfattas av landskapet Ålands lagstiftningsbehörighet enligt 18 § i självstyrelselagen för Åland (1144/1991). Enligt 59 § 2 mom. i självstyrelselagen för Åland måste Ålands lagting ge sitt bifall till den föreslagna lagen om ikraftträdande.

## 4 Behovet av riksdagens samtycke och behandlingsordning

### 4.1 Behovet av riksdagens samtycke

*Befogenhetsfördelningen mellan Europeiska gemenskapen och medlemsstaterna*

Stabiliserings- och associeringsavtalet med Montenegro är ett avtal med delad behörighet, ett s.k. blandavtal som innehåller både bestämmelser som hör till gemenskapens behörighet och till medlemsstaternas behörighet. Vissa bestämmelser hör till gemenskapens exklusiva behörighet, medan andra hör till gemenskapens och medlemsstaternas delade behörighet. En del av de frågor som omfattas av avtalet hör enbart till medlemsstaternas behörighet. Enligt vedertagen praxis

godkänner riksdagen dessa avtal endast till de delar som hör till Finlands behörighet (t.ex. GrUU 6/2001 rd, GrUU 31/2001 rd, GrUU 16/2004 rd, GrUU 24/2004 rd).

Avtalet i sig innehåller inte någon bestämmelse om fördelningen av denna behörighet. *Gemenskapen* ska dock anses ha *exklusiv behörighet* i fråga om de bestämmelser i stabiliserings- och associeringsavtalet som också ingår i interimsavtalet om handel och handelsrelaterade frågor mellan Europeiska gemenskapen och Montenegro. Sådana bestämmelser är bestämmelserna om fri rörlighet för varor (avdelning IV, bilagorna I-V och protokoll 1, 2 och 3) samt i direkt anslutning till detta bestämmelser om transittrafik (de punkter som berör detta i protokoll 4). Till gemenskapens exklusiva behörighet hör också bestämmelserna om betalningar och överföringar i anslutning till betalningsbalansen (avdelning V artikel 62) och restriktioner i anslutning till svårigheter med betalningsbalansen (avdelning V artikel 69). Detsamma gäller konkurrensbestämmelser och övriga bestämmelser som gäller ekonomi (avdelning VI artiklarna 73 och 74 samt protokoll 5), bestämmelser om immateriella, industriella och kommersiella rättigheter (avdelning VI artikel 75 och bilaga VII) samt om samarbete i tullfrågor (avdelning VIII artikel 99).

Gemenskapen har inte behörighet att föra en politisk dialog med tredje land, varför bestämmelserna om detta i avtalet (avdelning II) faller inom området för *medlemsstaternas behörighet*. Dessa bestämmelser (artiklarna 10–13) förutsätter inte ändringar i gällande lagstiftning i Finland.

Till andra än ovan nämnda delar faller bestämmelserna i avtalet *delvis inom området för Europeiska gemenskapens och delvis medlemsstaternas behörighet*. Medlemsstaterna är i betydande utsträckning behöriga, i synnerhet när det gäller bestämmelserna om rörlighet för arbetstagare, etablering, tillhandahållande av tjänster och kapitalrörelser (avdelning V). Detsamma gäller bestämmelserna om rättvisa, frihet och säkerhet (avdelning VII) och samarbete på olika områden (avdelning VIII). Också regionalt samarbete (avdelning III), tillnärmning av lagstiftningen, kontroll av lagstiftningens efterlevnad samt konkurrensbestämmelser (avdelning

VI) samt finansiellt samarbete (avdelning IX) hör åtminstone delvis till medlemsstaternas behörighet. Avtalets institutionella och andra horisontella bestämmelser (avdelning X) hör till gemenskapens behörighet till den del som de tillämpas i anslutning till tillämpningen av sådana andra bestämmelser i avtalet som hör till gemenskapens behörighet. När det gäller frågor som faller under medlemsstaternas behörighet, hör avtalets institutionella bestämmelser på motsvarande sätt till denna del till medlemsstaternas behörighet.

#### *Bestämmelser i avtalet som hör till området för lagstiftningen*

Enligt 94 § 1 mom. i grundlagen krävs riksdagens godkännande bl.a. för fördrag och andra internationella förpliktelser som innehåller bestämmelser som hör till området för lagstiftningen. Enligt riksdagens grundlagsutskotts tolkningspraxis avser denna grundlagsfästa befogenhet hos riksdagen alla de bestämmelser i internationella förpliktelser som i materiellt hänseende hör till området för lagstiftningen. En avtalsbestämmelse ska anses höra till området för lagstiftningen 1) om den gäller utövande eller begränsning av någon grundläggande fri- eller rättighet som är skyddad i grundlagen, 2) om den i övrigt gäller grunderna för individens rättigheter och skyldigheter, 3) ifall det om den sak som bestämmelsen gäller enligt grundlagen ska föreskrivas i lag, 4) om det finns lagbestämmelser om den sak som lagen gäller eller 5) om det enligt rådande uppfattning i Finland ska lagstiftas om saken. Frågan påverkas inte av om en bestämmelse strider mot eller överensstämmer med en lagbestämmelse i Finland (GrUU 11, 12 och 45/2000 rd).

I artikel 2 i avtalet konstateras att respekt för demokratins principer och de mänskliga rättigheterna, såsom de proklameras i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och definieras i den europeiska människorättskonventionen, Helsingforsavtalets slutakt och Parisstadgan för ett nytt Europa, utgör en grundläggande del av avtalet. Grundlagsutskottet har ansett (GrUU 45/2000 rd, GrUU 31/2001 rd) att sådana generella bestämmelser som liknar deklarationer där parterna bekräftar sina åtaganden att

respektera de mänskliga rättigheterna, inte påverkar innehållet eller omfattningen av Finlands internationella förpliktelser inom människorättsområdet. Dessa bestämmelser har dock numera i jämförelse med tidigare en bindande verkan av ny typ till följd av samråds- och sanktionsförfarandet i artikel 130 och därför kan avtalets människorättsbestämmelser anses höra till området för lagstiftningen (se GrUU 31/2001 rd).

Genomförandet av icke-diskrimineringsprincipen i artikel 49 i avtalet anknyter i Finland bl.a. till 6 § i grundlagen, 2 kap. 2 § i arbetsavtalslagen (55/2001) och 47 kap. 3 § i strafflagen (39/1889). Utlänningsansökan och deras vistelse och arbete i Finland regleras i utlänningslagen (301/2004). Även om bestämmelserna i artikeln inte förutsätter några lagändringar, hör de till området för lagstiftningen, eftersom de gäller omständigheter som hör samman med grunderna för individens rättigheter och skyldigheter och regleras på lagnivå i Finland.

Bestämmelserna i artikel 51 om samordning av systemen för social trygghet gäller individens rättigheter och skyldigheter. De har samband med det genom lag garanterade socialskydd som har tillkommit med tanke på de sociala risker som nämns i 19 § 2 mom. i grundlagen och som därmed hör till området för lagstiftningen. Avtalet förutsätter trots detta inte att det görs några ändringar i lagstiftningen.

Artiklarna 52-61 samt bilaga VI som behandlar etableringsrätt och tillhandahållande av tjänster innehåller reglering som delvis hör till medlemsstaternas behörighet och i Finland hör till området för lagstiftningen. Gemenskapens regler angående etablering och friheten att tillhandahålla tjänster gäller i princip inte förvärvsverksamhet som bedrivs av personer eller bolag från tredjeländer. När en person eller ett bolag från ett tredjeland vill börja utöva ett yrke eller etablera ett bolag i en medlemsstat tillämpas den nationella lagstiftningen i vederbörande medlemsstat. Bestämmelserna om etableringsrätt anknyter till 18 § 1 mom. i grundlagen enligt vilket var och en i enlighet med lag har rätt att skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som han eller hon valt fritt. Bestämmelserna hör till området för lagstiftningen.

I artiklarna 88-114 i avtalet fastställs vilka områden som ska vara samarbetsområden. Etablerandet av samarbete hör inte till området för lagstiftningen och kräver inte i sig lagstiftningsåtgärder, men i sak hör många av de samarbetsområden som behandlas i artiklarna i Finland till området för lagstiftningen.

Artiklarna 119-124 innehåller bestämmelser om inrättandet av ett stabiliserings- och associeringsråd och dess verksamhet. Medlemsstaterna representeras i rådet genom representanten för Europeiska unionens råd. Stabiliserings- och associeringsrådet kan, förutom att utfärda rekommendationer, också fatta beslut som är bindande för parterna. Avtalet innehåller dock en jämförelsevis liten möjlighet att stabiliserings- och associeringsrådets beslut kommer att gälla frågor som enligt grundfördragen hör till medlemsstaternas behörighet och enligt Finlands grundlag till området för lagstiftningen. Eftersom stabiliserings- och associeringsrådet, som ska administrera avtalet, emellertid har befogenhet att fatta beslut som binder parterna, hör bestämmelserna om inrättandet av ett stabiliserings- och associeringsråd och dess verksamhet till dessa delar till området för lagstiftningen och kräver riksdagens samtycke.

Enligt artikel 126 åtar sig vardera parten att säkerställa att fysiska och juridiska personer från den andra parten, utan diskriminering i förhållande till de egna medborgarna, har tillgång till parternas behöriga domstolar och administrativa organ för att kunna försvara sina personliga rättigheter och sin äganderätt. Bestämmelsen innehåller även sådan reglering som hör till medlemsstaternas behörighet och som i Finland anknyter till iakttagandet av grundlagens 6 och 21 § och hör till området för lagstiftningen.

En bestämmelse med samma ordalydelse som avtalets artikel 127 ingår också i interimsavtalet om handel och handelsrelaterade frågor. I anslutning till stabiliserings- och associeringsavtalet inverkar denna artikel, som innehåller bestämmelser om de avvikelser som tillåts, också på andra bestämmelser som hör till medlemsstaternas behörighet samt på flera bestämmelser i den nationella lagstiftningen. Sådana är t.ex. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), beredskapslagen (1080/1991), lagen om

tryggande av försörjningsberedskapen (1390/1992), lagen om försvarstillstånd (1083/1991), lagen om offentlig upphandling (348/2007) och lagen om export och transitering av försvarsmateriel (242/1990). Bestämmelsen hör till området för lagstiftningen.

#### 4.2 Behandlingsordning

Avtalet innehåller inte bestämmelser som gäller grundlagen på det sätt som avses i 94 § 2 mom. eller 95 § 2 mom. i grundlagen. Enligt regeringens uppfattning kan avtalet godkännas med enkel majoritet och förslaget till ikraftträdandelag kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Med stöd av vad som an-

förts ovan och i enlighet med 94 § i grundlagen föreslås

*att Riksdagen godkänner det i Luxemburg den 15 oktober 2007 mellan Europeiska gemenskaperna och deras medlemsstater, å ena sidan, och Republiken Montenegro, å andra sidan, ingångna stabiliserings- och associeringsavtalet till de delar avtalet omfattas av Finlands behörighet.*

Eftersom avtalet innehåller bestämmelser som hör till området för lagstiftningen, förläggs Riksdagen samtidigt följande lagförslag:

*Lagförslag*

## **Lag**

**om sättande i kraft av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i stabiliserings- och associeringsavtalet mellan Europeiska gemenskaperna och deras medlemsstater, å ena sidan, och Republiken Montenegro, å andra sidan**

I enlighet med riksdagens besluts föreskrivs:

### **1 §**

De bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i det i Luxemburg den 15 oktober 2007 mellan Europeiska gemenskaperna och deras medlemsstater, å ena sidan, och republiken Montenegro, å andra sidan, ingångna stabiliserings- och associeringsavtalet

gäller som lag sådana som Finland har förbundit sig till dem.

### **2 §**

Om ikraftträdandet av denna lag bestäms genom förordning av republikens president.

Helsingfors den 28 november 2008

**Republikens President**

**TARJA HALONEN**

Utrikesminister *Alexander Stubb*

*Fördragstext*

**STABILISERINGS- OCH ASSOCIERINGSAVTAL**  
**MELLAN EUROPEISKA GEMENSKAPERNA**  
**OCH DERAS MEDLEMSSTATER, Å ENA SIDAN,**  
**OCH REPUBLIKEN MONTENEGRO, Å ANDRA SIDAN**

KONUNGARIKET BELGIEN,  
REPUBLIKEN BULGARIEN,  
REPUBLIKEN TJECKIEN,  
KONUNGARIKET DANMARK,  
FÖRBUNDSREPUBLIKEN TYSKLAND,  
REPUBLIKEN ESTLAND,  
IRLAND,  
REPUBLIKEN GREKLAND,  
KONUNGARIKET SPANIEN,  
REPUBLIKEN FRANKRIKE,  
REPUBLIKEN ITALIEN,  
REPUBLIKEN CYPERN,  
REPUBLIKEN LETTLAND,  
REPUBLIKEN LITAUEN,  
STORHERTIGDÖMET LUXEMBURG,  
REPUBLIKEN UNGERN,  
MALTA,  
KONUNGARIKET NEDERLÄNDERNA,  
REPUBLIKEN ÖSTERRIKE,  
REPUBLIKEN POLEN,  
REPUBLIKEN PORTUGAL,

RUMÄNIEN,

REPUBLIKEN SLOVENIEN,

REPUBLIKEN SLOVAKIEN,

REPUBLIKEN FINLAND,

KONUNGARIKET SVERIGE,

FÖRENADE KONUNGARIKET STORBRITANNIEN OCH NORDIRLAND,

fördragsslutande parter i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen och fördraget om Europeiska unionen, nedan kallade "medlemsstaterna", och EUROPEISKA GEMENSKAPEN och

EUROPEISKA ATOMENERGIGEMENSKAPEN,

nedan kallade "gemenskapen",

å ena sidan, och

REPUBLIKEN MONTENEGRO, nedan kallad "Montenegro",

å andra sidan,

nedan tillsammans kallade "parterna",

SOM BEAKTAR de starka banden och värdegemenskapen mellan parterna och deras önskan att stärka dessa band och att upprätta nära och varaktiga förbindelser grundade på ömsesidighet och gemensamma intressen, vilket bör göra det möjligt för Montenegro att ytterligare stärka och utvidga förbindelserna med gemenskapen och dess medlemsstater,

SOM BEAKTAR betydelsen av detta avtal för upprättandet och befästandet av en stabil europeisk ordning grundad på samarbete och med Europeiska unionen som stöttepelare, såväl inom ramen för både stabiliserings- och associeringsprocessen med länderna i sydöstra Europa som i samband med stabilitetspakten,

SOM ERINRAR om Europeiska unionens beredvillighet att i största möjliga utsträckning integrera Montenegro i Europas politiska och ekonomiska huvudfåra och om Montenegros ställning som potentiell kandidat för EU-medlemskap på grundval av fördraget om Europeiska unionen (nedan kallat "EU-fördraget") och uppfyllandet av de villkor som Europeiska rådet fastställde i juni 1993 och de villkor som gäller i stabiliserings- och associeringsprocessen, med förbehåll för att detta avtal genomförs framgångsrikt, särskilt i fråga om regionalt samarbete,

SOM BEAKTAR det europeiska partnerskapet, där det fastställs prioriterade åtgärder till stöd för landets ansträngningar att närma sig Europeiska unionen, som beaktar parternas åtagande att med alla till buds stående medel bidra till politisk, ekonomisk och institutionell stabilisering i Montenegro såväl som i regionen genom utveckling av det civila samhället, demokratisering, institutionell uppbyggnad, reform av offentlig förvaltning, regional handelsinteg-

ration, stärkt ekonomiskt samarbete, samarbete på en rad olika områden, särskilt området rättvisa, frihet och säkerhet, samt stärkt nationell och regional säkerhet,

SOM BEAKTAR parternas beslutsamhet att utvidga de politiska och ekonomiska friheter som ligger till grund för detta avtal samt deras åtagande att respektera mänskliga rättigheter och rättsstatsprincipen, inbegripet rättigheter för nationella minoriteter, och att iaktta demokratiens principer genom fria och rättvisa val i ett flerpartisystem,

SOM BEAKTAR parternas åtagande att till fullo tillämpa FN-stadgans alla principer och bestämmelser och alla principer och bestämmelser som antagits inom ramen för Organisationen för säkerhet och samarbetet i Europa (OSSE), särskilt de i slutakten från konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (nedan kallad "Helsingforslutakten"), slutdokumenten från konferenserna i Madrid och Wien och Parisstadgan för ett nytt Europa, och inom ramen för stabilitetspakten för sydöstra Europa, i syfte att bidra till regional stabilitet och samarbete mellan länderna i regionen,

SOM BEKRÄFTAR alla flyktingars och internflyktingars rätt att återvända och att åtnjuta skydd för sin egendom och andra mänskliga rättigheter med anknytning härtill, som beaktar parternas uppslutning kring marknadsekonomiska principer och hållbar utveckling samt gemenskapens beredvillighet att bidra till ekonomiska reformer i Montenegro,

SOM BEAKTAR parternas beslutsamhet att främja fri handel i enlighet med de rättigheter och skyldigheter som följer av medlemskapet i Världshandelsorganisationen (WTO),

SOM BEAKTAR parternas önskan att ytterligare bygga ut den regelbundna politiska dialogen i bilaterala och internationella frågor av gemensamt intresse, även de regionala aspekterna, med beaktande av Europeiska unionens gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik (Gusp),

SOM BEAKTAR parternas åtagande att bekämpa organiserad brottslighet och att öka sitt samarbete om bekämpning av terrorism på grundval av förklaringen från den europeiska konferensen den 20 oktober 2001,

SOM ÄR ÖVERTYGADE om att stabiliserings- och associeringsavtalet (nedan kallat "detta avtal") kommer att skapa ett nytt klimat för de ekonomiska förbindelserna mellan parterna och framför allt för ökad handel och ökade investeringar, faktorer som är av avgörande betydelse för ekonomisk omstrukturering och modernisering, som beaktar Montenegros åtagande att på relevanta områden närma sin lagstiftning till gemenskapens och att tillämpa den på ett effektivt sätt,

SOM BEAKTAR gemenskapens beredvillighet att kraftfullt understödja genomförandet av reformer och att i detta syfte utnyttja alla till buds stående samarbetsformer samt tekniskt, finansiellt och ekonomiskt stöd inom ramen för ett omfattande, vägledande flerårigt program,

SOM BEKRÄFTAR att Förenade kungariket och Irland är bundna av de bestämmelser i detta avtal som omfattas av avdelning IV i del III i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen (nedan kallat "EG-fördraget") som separata avtalsslutande parter och inte som en del av gemenskapen, till dess att Förenade kungariket eller Irland (beroende på vem som berörs) meddelar Montenegro att det har blivit bundet av bestämmelserna som en del av gemenskapen i enlighet med det protokoll om Förenade kungarikets och Irlands ställning som är bifogat EU-fördraget och EG-fördraget; samma sak gäller för Danmark i enlighet med det protokoll om Danmarks ställning som är bifogat dessa fördrag,

SOM ERINRAR om toppmötet i Zagreb, som efterlyste en fortsatt konsolidering av förbindelserna mellan de länder som ingår i stabiliserings- och associeringsprocessen och Europeiska unionen samt ett utökat regionalt samarbete, som erinrar om att toppmötet i Thessaloniki befäste stabiliserings- och associeringsprocessen som politisk ram för Europeiska unionens förbindelser med länderna på västra Balkan och framhävde deras utsikter till integration med Europeiska unionen på grundval av varje lands reformframsteg och egna meriter,

SOM ERINRAR om undertecknandet av det centraleuropeiska frihandelsavtalet i Bukarest den 19 december 2006 som medel att öka regionens förmåga att dra till sig investeringar och förbättra dess möjligheter att integreras i den globala ekonomin,

SOM ÖNSKAR upprätta ett närmare kulturellt samarbete och utveckla informationsutbytet,

HAR ENATS OM FÖLJANDE.

## ARTIKEL 1

1. Härmed upprättas en associering mellan gemenskapen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Republiken Montenegro, å andra sidan.

2. Målen för associeringen är att a) stödja Montenegros bemödanden att befästa demokrati och rättsstat, b) bidra till politisk, ekonomisk och institutionell stabilitet i Montenegro och till regionens stabilisering,

c) skapa en lämplig ram för politisk dialog som gör det möjligt att utveckla nära politiska förbindelser mellan parterna,

d) stödja Montenegros ansträngningar att bygga ut sitt ekonomiska och internationella samarbete, bland annat genom tillnärmning av landets lagstiftning till gemenskapens,

e) understödja Montenegros strävan att slutföra övergången till fungerande marknadsekonomi,

f) främja harmoniska ekonomiska förbindelser och gradvis upprätta ett frihandelsområde mellan gemenskapen och Montenegro,

g) främja regionalt samarbete på alla områden som omfattas av detta avtal.

## AVDELNING I

## ALLMÄNNA PRINCIPER

## ARTIKEL 2

Respekt för demokratins principer och de mänskliga rättigheterna, såsom de proklamerats i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och definieras i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, i Helsingforslutakten och i Parisstadgan för ett nytt Europa, respekt för folkrättsliga principer, inbegripet ett fullständigt samarbete med Internationella krigsförbrytartribunalen för f.d. Jugoslavien, och rättsstatsprincipen samt respekt för de marknadseko-

nomiska principer som anges i dokumentet från Europeiska säkerhetskonferensens (ESK) konferens i Bonn om ekonomiskt samarbete ska ligga till grund för parternas inrikes- och utrikespolitik och utgöra grundläggande delar av detta avtal.

## ARTIKEL 3

Bekämpning av spridning av massförstörelsevapen och bärare av sådana vapen ska utgöra en grundläggande del av detta avtal.

## ARTIKEL 4

De avtalsslutande parterna bekräftar den betydelse de tillmäter fullgörandet av internationella skyldigheter, särskilt ett fullständigt samarbete med Internationella krigsförbrytartribunalen för f.d. Jugoslavien.

## ARTIKEL 5

Internationell och regional fred och stabilitet, utveckling av goda grannförbindelser, mänskliga rättigheter samt respekt och skydd för minoriteter är centrala faktorer för den stabiliserings- och associeringsprocess som avses i slutsatserna från mötet i Europeiska unionens råd den 21 juni 1999. Ingåendet och genomförandet av detta avtal ligger i linje med slutsatserna från mötet i Europeiska unionens råd den 29 april 1997 och grundas på Montenegros egna meriter.

## ARTIKEL 6

Montenegro åtar sig att fortsätta att främja samarbete och goda grannförbindelser med övriga länder i regionen, inbegripet att främja ömsesidiga medgivanden i lämplig omfattning beträffande rörlighet för personer, varor, kapital och tjänster samt projekt av gemensamt intresse, i synnerhet projekt som rör gränsförvaltning och bekämpning av organiserad brottslighet, korruption, penningtvätt, illegal migration och olaglig handel, särskilt med människor, handelsvapen och lätta vapen samt narkotika. Detta åtagande är en central faktor i utvecklingen av förbindelserna

och samarbetet mellan parterna och bidrar därmed till regional stabilitet.

#### ARTIKEL 7

Parterna bekräftar den betydelse de tillmäter kampen mot terrorism och fullgörandet av internationella skyldigheter på detta område.

#### ARTIKEL 8

Associeringen ska genomföras stegvis och fullbordas under en övergångsperiod på högst fem år.

Stabiliserings- och associeringsrådet, som upprättats enligt artikel 119, ska regelbundet, som regel årligen, granska genomförandet av avtalet samt antagandet och genomförandet av rättsliga, administrativa, institutionella och ekonomiska reformer i Montenegro. Granskningen ska göras mot bakgrund av avtalets ingress och i överensstämmelse med avtalets allmänna principer. De prioriteringar i det europeiska partnerskapet som är av betydelse för avtalet ska beaktas och hänsyn ska tas till de mekanismer som införts i samband med stabiliserings- och associeringsprocessen, särskilt rapporten om framstegen i den processen.

Stabiliserings- och associeringsrådet kommer att avge rekommendationer och får fatta beslut på grundval av sin granskning. Om särskilda svårigheter uppdagas vid granskningen får de hänskjutas till de tvistlösningsmekanismer som upprättats enligt avtalet.

Associeringen ska genomföras stegvis. Senast under det tredje året efter den dag då avtalet träder i kraft ska stabiliserings- och associeringsrådet göra en ingående granskning av dess tillämpning. Stabiliserings- och associeringsrådet ska bedöma Montenegros framsteg på grundval av sin granskning och får fatta beslut om de påföljande etapperna av associeringen på grundval av den.

Denna granskning kommer inte att gälla fri rörlighet för varor; för det området fastställs en särskild tidsplan i avdelning IV.

#### ARTIKEL 9

Avtalet ska vara fullt förenligt med och genomföras i överensstämmelse med relevanta WTO-bestämmelser, särskilt artikel XXIV i allmänna tull- och handelsavtalet från 1994 (GATT) och artikel V i allmänna tjänstehandelsavtalet (GATS).

#### AVDELNING II

#### POLITISK DIALOG

#### ARTIKEL 10

1. Den politiska dialogen mellan parterna ska vidareutvecklas inom ramen för detta avtal. Den ska ledsaga och befästa närmandet mellan Europeiska unionen och Montenegro och bidra till att det upprättas en nära solidaritet och nya samarbetsformer mellan parterna.

2. Den politiska dialogen ska särskilt syfta till att främja

a) Montenegros fullständiga integrering i samfundet av demokratiska nationer och fortgående närmande till Europeiska unionen,

b) tilltagande samstämmighet i parternas ståndpunkter i internationella frågor, däribland frågor som omfattas av Europeiska unionens gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik, där så är lämpligt också genom informationsutbyte, och då särskilt i frågor som kan få betydande följder för parterna,

c) regionalt samarbete och utveckling av goda grannförbindelser,

d) samsyn om säkerhet och stabilitet i Europa och samarbete på de områden som omfattas av Europeiska unionens gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik.

3. Parterna anser att spridning av massföroreelsevapen och bärare av sådana vapen, till statliga likaväl som till icke-statliga aktörer, är ett av de allvarligaste hoten mot internationell stabilitet och säkerhet. Parterna är

därför överens om att samarbeta och bidra till ansträngningarna att förhindra spridning av massförstörelsevapen och bärare av sådana vapen genom att till fullo iaktta och på nationell nivå fullgöra sina skyldigheter enligt internationella fördrag och avtal om nedrustning och icke-spridning och andra internationella skyldigheter på området. Parterna är överens om att denna bestämmelse kommer att utgöra en av avtalets grundläggande delar och att den kommer att omfattas av den politiska dialog som kommer att ledsaga och befästa dessa delar.

Parterna är vidare överens om att samarbeta och bidra till ansträngningarna att förhindra spridning av massförstörelsevapen och bärare av sådana vapen genom att

a) vidta åtgärder i syfte att, beroende på vilket instrument det gäller, underteckna, ratificera eller ansluta sig till alla andra relevanta internationella instrument och till fullo genomföra dem,

b) upprätta ett effektivt system för nationell exportkontroll som omfattar kontroll av export och transitering av varor som kan användas till massförstörelsevapen och kontroll av slutanvändningen av teknik med dubbla användningsområden i samband med massförstörelsevapen och som innefattar effektiva påföljder om reglerna om exportkontroll inte följs.

c) Den politiska dialogen i denna fråga får föras regionalt.

#### ARTIKEL 11

1. Den politiska dialogen ska föras i stabiliserings- och associeringsrådet, som ska ha det övergripande ansvaret för varje fråga som parterna kan vilja förelägga det.

2. På parternas begäran kan den politiska dialogen också föras i följande former:

a) Möten, vid behov, mellan högre tjänstemän som företräder Montenegro, å ena sidan, och ordförandeskapet i Europeiska unionens råd, generalsekreteraren för Europeiska unio-

nens råd, tillika hög representant för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, och Europeiska kommissionen, å andra sidan.

b) Fullständigt utnyttjande av alla diplomatiska kanaler mellan parterna, inklusive lämpliga kontakter i tredjeländer och inom Förenta nationerna, OSSE, Europarådet och andra internationella forum.

c) Varje annan form som kan bidra konstruktivt till att befästa, utveckla och intensifiera denna dialog, t.ex. de som nämns i Thessalonikiagendan.

#### ARTIKEL 12

På parlamentarisk nivå ska den politiska dialogen föras i den parlamentariska stabiliserings- och associeringskommitté som inrättas enligt artikel 125.

#### ARTIKEL 13

Den politiska dialogen får föras i multilaterala sammanhang och som regional dialog som innefattar andra länder i regionen, t.ex. i forumet mellan Europeiska unionen och länderna på västra Balkan.

### AVDELNING III

#### REGIONALT SAMARBETE

#### ARTIKEL 14

Montenegro ska aktivt främja regionalt samarbete, i överensstämmelse med sitt engagemang för internationell och regional fred och stabilitet och för utveckling av goda grannförbindelser. Gemenskapen kan genom sina program för tekniskt bistånd stödja projekt med en regional eller gränsöverskridande dimension.

Om Montenegro avser att stärka sitt samarbete med något av de länder som avses i artiklarna 15, 16 och 17 ska det underrätta och samråda med gemenskapen och dess medlemsstater i enlighet med avdelning X.

Montenegro ska till fullo genomföra de bilaterala avtal som förhandlats fram enligt samförståndsavtalet om underlättande och liberalisering av handeln, som undertecknades av Serbien och Montenegro i Bryssel den 27 juni 2001, samt det centraleuropeiska frihandelsavtalet, som undertecknades i Bukarest den 19 december 2006.

## ARTIKEL 15

*Samarbete med andra länder som har undertecknat ett stabiliserings- och associeringsavtal*

Efter undertecknandet av detta avtal ska Montenegro inleda förhandlingar med de länder som redan har undertecknat ett stabiliserings- och associeringsavtal, med sikte på att ingå bilaterala överenskommelser om regionalt samarbete vars syfte ska vara att ge samarbetet mellan de berörda länderna ökad räckvidd.

De viktigaste inslagen i dessa överenskommelser ska vara

- a) politisk dialog,
- b) upprättande av frihandelsområden som är förenliga med Världshandelsorganisationens (WTO) bestämmelser,
- c) ömsesidiga medgivanden beträffande rörlighet för arbetstagare, etablering, tillhandahållande av tjänster, löpande betalningar och kapitalrörelser och på andra politikområden med anknytning till personers rörlighet, på en nivå som motsvarar nivån i detta avtal,
- d) bestämmelser om samarbete på andra områden, oavsett om de omfattas av detta avtal eller inte, särskilt området rättvisa, frihet och säkerhet.

Överenskommelserna ska där så är lämpligt innehålla bestämmelser om inrättande av nödvändiga institutionella mekanismer.

Överenskommelserna ska ingås inom två år från den dag då detta avtal träder i kraft. Montenegros beredvillighet att ingå sådana

överenskommelser kommer att vara ett villkor för vidareutveckling av förbindelserna mellan Montenegro och Europeiska unionen.

Montenegro ska inleda motsvarande förhandlingar med övriga länder i regionen så snart de har undertecknat ett stabiliserings- och associeringsavtal.

## ARTIKEL 16

*Samarbete med andra länder som berörs av stabiliserings- och associeringsprocessen*

Montenegro ska bedriva ett regionalt samarbete med övriga stater i stabiliserings- och associeringsprocessen på några eller samtliga av de samarbetsområden som omfattas av detta avtal, särskilt på områden av gemensamt intresse. Samarbetet ska alltid vara förenligt med detta avtals principer och mål.

## ARTIKEL 17

*Samarbete med andra länder som är kandidatländer för EU-anslutning vilka inte berörs av stabiliserings- och associeringsprocessen*

1. Montenegro ska verka för ökat samarbete med och ingå överenskommelser om regionalt samarbete med varje kandidatland för EU-anslutning på varje samarbetsområde som omfattas av detta avtal. Överenskommelserna ska syfta till att gradvis anpassa de bilaterala förbindelserna mellan Montenegro och det berörda landet till motsvarande del av förbindelserna mellan gemenskapen och dess medlemsstater och det landet.

2. Montenegro ska inleda förhandlingar med Turkiet, som har upprättat en tullunion med gemenskapen, med sikte på att på förbäggande parter fördelaktiga grunder ingå ett avtal om upprättande av ett frihandelsområde enligt artikel XXIV i GATT 1994 och om liberalisering av etablering och tillhandahållande av tjänster mellan parterna enligt artikel V i GATS, på en nivå som är likvärdig med nivån i det här avtalet.

Förhandlingarna om ett sådant avtal bör inledas snarast möjligt så att det kan ingås före

utgången av den övergångsperiod som avses i artikel 18.1.

#### AVDELNING IV

### FRI RÖRLIGHET FÖR VAROR

#### ARTIKEL 18

1. Inom fem år från den dag då avtalet träder i kraft ska gemenskapen och Montenegro gradvis upprätta ett bilateralt frihandelsområde i enlighet med avtalets bestämmelser och i överensstämmelse med reglerna i GATT 1994 och WTO. De ska därvid beakta de särskilda krav som anges nedan.

2. Kombinerade nomenklaturen ska tillämpas vid klassificering av varor i handeln mellan parterna.

3. Vid tillämpning av detta avtal ska med tullar och avgifter med motsvarande verkan som tullar avses varje form av tull eller annan påлага som påförs i samband med import eller export av en vara, även varje form av extraskatt eller annan extrapåлага i samband med sådan import eller export, med undantag av

a) avgifter som motsvarar en intern skatt och som införts i enlighet med artikel III.2 i GATT 1994,

b) antidumpings- eller utjämningsåtgärder,

c) avgifter som står i rimlig proportion till kostnaden för tjänster som tillhandhållits.

4. Den bastullsats på vilken de successiva tullsänkningarna enligt detta avtal ska tillämpas ska för varje produkt vara

a) den tullsats i gemenskapens gemensamma tulltaxa, som inrättats enligt rådets förordning (EEG) nr 2658/87<sup>1</sup> som faktiskt tillämpades generellt den dag då avtalet undertecknades,

b) den tullsats som tillämpas i Montenegro<sup>2</sup>.

5. Om någon av parterna efter avtalets undertecknande inför tullnedsättningar som tillämpas generellt, särskilt nedsättningar som följer av

a) tullförhandlingar i WTO, eller

b) Montenegros eventuella anslutning till WTO, eller

c) nedsättningar efter Montenegros anslutning till WTO,

ska den nedsatta tullsatsen ersätta den grundtullsats som avses i punkt 4 från och med den dag då nedsättningen börjar tillämpas.

6. Gemenskapen och Montenegro ska meddela varandra sina respektive bastullsatser och eventuella ändringar.

#### KAPITEL I

### INDUSTRIPRODUKTER

#### ARTIKEL 19

##### *Definition*

1. Detta kapitel ska tillämpas på produkter enligt kapitlen 25–97 i Kombinerade nomenklaturen med ursprung i gemenskapen eller Montenegro, med undantag av de produkter som räknas upp i punkt 1 ii i bilaga 1 till WTO-avtalet om jordbruk.

2. För handel mellan parterna med produkter som omfattas av fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen ska bestämmelserna i det fördraget gälla.

<sup>1</sup> Rådets förordning (EEG) nr 2658/87 (EGT L 256, 7.9.1987, s. 1).

<sup>2</sup> Montenegros officiella tidning nr 17/07.

## ARTIKEL 20

*Gemenskapens medgivanden för industriprodukter*

1. Tullar på import till gemenskapen av industriprodukter med ursprung i Montenegro och avgifter med motsvarande verkan ska avskaffas från och med den dag då avtalet träder i kraft.

2. Kvantitativa restriktioner för import till gemenskapen av industriprodukter med ursprung i Montenegro och åtgärder med motsvarande verkan ska avskaffas från och med den dag då avtalet träder i kraft.

## ARTIKEL 21

*Montenegros medgivanden för industriprodukter*

1. Tullar på import till Montenegro av andra industriprodukter med ursprung i gemenskapen än de som räknas upp i bilaga I ska avskaffas från och med den dag då avtalet träder i kraft.

2. Avgifter med motsvarande verkan som tullar på import till Montenegro av industriprodukter med ursprung i gemenskapen ska avskaffas från och med den dag då avtalet träder i kraft.

3. Tullarna på import till Montenegro av industriprodukter enligt bilaga 1 med ursprung i gemenskapen ska gradvis sänkas och avvecklas enligt tidsplanen i den bilagan.

4. Kvantitativa restriktioner för import till Montenegro av industriprodukter med ursprung i gemenskapen och alla åtgärder med motsvarande verkan ska avskaffas från och med den dag då avtalet träder i kraft.

## ARTIKEL 22

*Exporttullar och exportrestriktioner*

1. Gemenskapen och Montenegro ska sammellan avskaffa alla exporttullar och avgifter med motsvarande verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft.

2. Gemenskapen och Montenegro ska sammellan avskaffa alla kvantitativa exportrestriktioner och åtgärder med motsvarande verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft.

## ARTIKEL 23

*Snabbare tullsänkningar*

Montenegro förklarar sig berett att sänka sina tullar i handeln med gemenskapen i snabbare takt än enligt artikel 21 om dess allmänna ekonomiska situation och situationen i den berörda branschen medger det.

Stabiliserings- och associeringsrådet ska granska situationen i detta hänseende och utfärda nödvändiga rekommendationer.

## KAPITEL II

**JORDBRUK OCH FISKE**

## ARTIKEL 24

*Definition*

1. Detta kapitel ska tillämpas på handel med jordbruks- och fiskeriprodukter med ursprung i gemenskapen eller Montenegro.

2. Med jordbruks- och fiskeriprodukter avses produkter enligt kapitlen 1–24 i Kombinerade nomenklaturen och de produkter som räknas upp i punkt 1 ii i bilaga 1 till WTO-avtalet om jordbruk.

3. Denna definition omfattar också fisk och fiskeriprodukter enligt kapitel 3, nummer 1604 och 1605 samt undernummer 0511 91, 2301 20 och ex 1902 20 ("fyllda pastaprodukter innehållande mer än 20 viktprocent fisk, kräftdjur, blötdjur eller andra ryggradslösa vattendjur").

## ARTIKEL 25

*Bearbetade jordbruksprodukter*

I protokoll 1 fastställs den handelsordning som ska tillämpas för de bearbetade jordbruksprodukter som räknas upp i protokollet.

## ARTIKEL 26

*Gemenskapens medgivanden för import av jordbruksprodukter med ursprung i Montenegro*

1. Gemenskapen ska avskaffa alla kvantitativa restriktioner för import av jordbruks- och fiskeriprodukter med ursprung i Montenegro och alla åtgärder med motsvarande verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft.

2. Gemenskapen ska avskaffa tullar på import av jordbruksprodukter med ursprung i Montenegro, med undantag av produkter enligt nummer 0102, 0201, 0202, 1701, 1702 och 2204 i Kombinerade nomenklaturen, och avgifter med motsvarande verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft.

För produkter som omfattas av kapitlen 7 och 8 i Kombinerade nomenklaturen och för vilka Gemensamma tulltaxan föreskriver både en värdetull och en specifik tull ska avskaffandet endast gälla värdetullen.

3. Från och med den dag då detta avtalet träder i kraft ska gemenskapen fastställa tullarna på import till gemenskapen inom en årlig tullkvot på 800 ton uttryckt i slaktvikt av "baby beef"-produkter enligt definitionen i bilaga II med ursprung i Montenegro till 20 % av värdetullen och 20 % av den specifika tullen enligt gemenskapens gemensamma tulltaxa.

## ARTIKEL 27

*Montenegros medgivanden för jordbruksprodukter*

1. Montenegro ska avskaffa alla kvantitativa restriktioner för import av jordbruksprodukter med ursprung i gemenskapen och alla åtgärder med motsvarande verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft.

2. Från och med den dag då avtalet träder i kraft ska Montenegro

a) avskaffa alla tullar på import av vissa jordbruksprodukter med ursprung i gemenskapen enligt förteckningen i bilaga III a,

b) gradvis sänka tullarna på import av vissa jordbruksprodukter med ursprung i gemenskapen enligt förteckningen i bilaga III b i enlighet med den tidsplan som för varje produkt anges i den bilagan,

c) gradvis sänka tullarna på import av vissa jordbruksprodukter med ursprung i gemenskapen enligt förteckningen i bilaga III c till 50 % av bastullsatsen, i enlighet med den tidsplan som anges för varje produkt i den bilagan.

## ARTIKEL 28

*Protokoll om vin och spritdrycker*

Den ordning som ska tillämpas på de viner och spritdrycker som avses i protokoll 2 fastställs i det protokollet.

## ARTIKEL 29

*Gemenskapens medgivanden för fisk och fiskeriprodukter*

1. Gemenskapen ska avskaffa alla kvantitativa restriktioner för import av fisk och fiskeriprodukter med ursprung i Montenegro och alla åtgärder med motsvarande verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft.

2. Gemenskapen ska avskaffa alla tullar på fisk och fiskeriprodukter med ursprung i Montenegro, med undantag av produkterna i bilaga IV, och alla avgifter med motsvarande verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft. För produkterna i bilaga IV ska bestämmelserna i den bilagan gälla.

## ARTIKEL 30

*Montenegros medgivanden för fisk och fiskeriprodukter*

1. Montenegro ska avskaffa alla kvantitativa restriktioner för import av fisk och fiskeriprodukter med ursprung i gemenskapen och

alla åtgärder med motsvarande verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft.

2. Montenegro ska avskaffa alla tullar på fisk och fiskeriprodukter med ursprung i gemenskapen, med undantag av de produkter som räknas upp i bilaga V, och alla åtgärder med motsvarande verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft. För produkterna i bilaga V ska bestämmelserna i den bilagan gälla.

#### ARTIKEL 31

##### *Översynsklausul*

Senast sex år efter den dag då avtalet träder i kraft ska gemenskapen och Montenegro i stabiliserings- och associeringsrådet, produkt för produkt, systematiskt och på lämplig ömsesidig grundval, undersöka möjligheterna att ge varandra ytterligare medgivanden i syfte att liberalisera handeln med jordbruks- och fiskeriprodukter; de ska därvid beakta omfattningen av handeln med jordbruks- och fiskeriprodukter mellan parterna, dessa produkters särskilda känslighet, gemenskapens gemensamma jordbruks- och fiskeripolitik och Montenegros jordbruks- och fiskeripolitik, jordbrukets och fiskets betydelse för Montenegros ekonomi, följderna av de multilaterala handelsförhandlingarna inom ramen för Världshandelsorganisationen (WTO) samt Montenegros eventuella anslutning till WTO.

#### ARTIKEL 32

##### *Skyddsklausul avseende jordbruk och fiske*

Om import av produkter med ursprung i endera partens territorium som omfattas av medgivanden enligt artiklarna 25, 26, 27, 28, 29 och 30 allvarligt stör den andra partens marknader eller inhemska regleringsmekanismer ska parterna, med hänsyn till jordbruks- och fiskemarknadernas särskilda känslighet, omedelbart och utan hinder av andra bestämmelser i avtalet, särskilt artikel 41, inleda samråd för att finna en lämplig lösning. I avvaktan på en sådan lösning får den berörda parten vidta de åtgärder som den anser vara nödvändiga.

#### ARTIKEL 33

##### *Skydd av geografiska beteckningar för jordbruks- och fiskeriprodukter och andra livsmedel än vin och spritdrycker*

1. Montenegro ska skydda geografiska beteckningar i gemenskapen som registrerats i gemenskapen enligt rådets förordning (EG) nr 510/2006 av den 20 mars 2006 om skydd av geografiska beteckningar och ursprungs-beteckningar för jordbruksprodukter och livsmedel<sup>1</sup>, i enlighet med villkoren i denna artikel. Geografiska beteckningar i Montenegro ska få registreras i gemenskapen på de villkor som fastställs i den förordningen.

2. Montenegro ska förbjuda att beteckningar som är skyddade i gemenskapen används på Montenegros territorium för liknande produkter som inte uppfyller specifikationerna för den geografiska beteckningen. Detta ska gälla även om varans rätta geografiska ursprung anges, den geografiska beteckningen används i översättning eller beteckningen åtföljs av ord som "art", "typ", "stil", "imitation", "metod" eller andra liknande uttryck.

3. Montenegro ska vägra att registrera varumärken som används på något av de sätt som avses i punkt 2.

4. Varumärken som används på något av de sätt som avses i punkt 2 och som har registrerats i Montenegro eller förvärvats i god tro får inte användas efter den 1 januari 2009. Detta ska dock inte gälla för varumärken som registrerats i Montenegro och varumärken som förvärvats i god tro och som ägs av medborgare i tredjeländer, såvida de inte är ägnade att vilseleda allmänheten t.ex. med avseende på varans art, kvalitet eller geografiska ursprung.

5. All användning av enligt punkt 1 skyddade geografiska beteckningar såsom det begrepp som i det dagliga språkbruket blivit den sedvanliga benämningen av varan i Montenegro ska upphöra senast den 1 januari 2009.

<sup>1</sup> EUT L 93, 31.3.2006, s. 12. Förordningen ändrad genom kommissionens förordning (EG) nr 952/2007 (EUT L 210, 10.8.2007, s. 26).

6. Montenegro ska se till att varor som exporteras från dess territorium efter den 1 januari 2009 inte strider mot denna artikel.

7. Montenegro ska sörja för det skydd som avses i punkterna 1–6 såväl på eget initiativ som på begäran av en berörd part.

### KAPITEL III

## GEMENSAMMA BESTÄMMELSER

### ARTIKEL 34

#### *Räckvidd*

Detta kapitel ska tillämpas på all varuhandel mellan parterna, om inget annat föreskrivs i detta kapitel eller i protokoll 1.

### ARTIKEL 35

#### *Förbättrade medgivanden*

Bestämmelserna i detta kapitel ska inte på något sätt hindra någondera parten från att ensidigt tillämpa mer gynnsamma åtgärder.

### ARTIKEL 36

#### *Frysningssklausul*

1. Från och med den dag då avtalet träder i kraft får det inte införas några nya import- eller exporttullar eller avgifter med motsvarande verkan i handeln mellan gemenskapen och Montenegro, och de tullar och avgifter som redan tillämpas får inte höjas.

2. Från och med den dag då avtalet träder i kraft får det inte införas några nya kvantitativa import- eller exportrestriktioner eller åtgärder med motsvarande verkan i handeln mellan gemenskapen och Montenegro, och de restriktioner och åtgärder som redan finns får inte göras mer restriktiva.

3. Utan att det påverkar medgivandena enligt artiklarna 26, 27, 28, 29 och 30 ska punkterna 1 och 2 i den här artikeln inte på något sätt hindra Montenegro respektive gemenskapen från att bedriva sin egen jordbruks-

och fiskeripolitik eller vidta åtgärder inom dess ram, förutsatt att importordningen i bilagorna II–V och protokoll 1 inte påverkas.

### ARTIKEL 37

#### *Förbud mot skattediskriminering*

1. Gemenskapen och Montenegro ska avhålla sig från att införa åtgärder eller förfaranden av internt skattemässig karaktär samt avskaffa de som redan finns, om åtgärderna eller förfarandena direkt eller indirekt innebär diskriminering av den ena partens produkter i förhållande till liknande produkter med ursprung i den andra partens territorium.

2. Återbetalning av interna indirekta skatter för produkter som exporteras till den ena partens territorium får inte överstiga beloppet av den indirekta skatt som lagts på produkterna.

### ARTIKEL 38

#### *Tullar av skattekaraktär*

Bestämmelserna om att avskaffa tullar på import ska också gälla för tullar av skattekaraktär.

### ARTIKEL 39

#### *Tullunioner, frihandelsområden och ordningar för gränshandel*

1. Detta avtal ska inte hindra upprätthållande eller upprättande av tullunioner, frihandelsområden eller ordningar för gränshandel, förutsatt att dessa inte påverkar de handelsordningar som fastställs i avtalet.

2. Under de i artikel 18 nämnda övergångsperioderna ska avtalet inte påverka tillämpningen av särskilda förmånsordningar vad gäller varors rörlighet som fastställs i gränsavtal som tidigare ingåtts mellan en eller flera medlemsstater och Montenegro eller följer av sådana bilaterala avtal som avses i avdelning III och som ingås av Montenegro i syfte att främja regional handel.

3. Parterna ska samråda i stabiliserings- och associeringsrådet om de avtal som avses

i punkterna 1 och 2 och, på begäran, om andra viktiga frågor som rör deras respektive handelspolitik gentemot tredjeländer. Samråd ska i synnerhet hållas om ett tredjeland ansluter sig till unionen så att gemenskapens och Montenegros gemensamma intressen enligt detta avtal kan beaktas.

#### ARTIKEL 40

##### *Dumpning och subventioner*

1. Bestämmelserna i detta avtal ska inte hindra någondera parten från att vidta handelspolitiska skyddsåtgärder enligt punkt 2 eller enligt artikel 41.

2. Om någon av parterna finner att dumpning och/eller utjämningsbar subventionering förekommer i handeln med den andra parten får den vidta lämpliga åtgärder mot detta bruk i enlighet med WTO-avtalet om tillämpning av artikel VI i allmänna tull- och handelsavtalet (GATT 1994) eller WTO-avtalet om subventioner och utjämningsåtgärder och sin egen därmed sammanhängande lagstiftning.

#### ARTIKEL 41

##### *Skyddsklausul*

1. Artikel XIX i GATT 1994 och WTO-avtalet om skyddsåtgärder ska tillämpas mellan parterna.

2. Om importen av en produkt från den ena parten till den andra partens territorium ökar så mycket och sker under sådana förhållanden att den förorsakar eller riskerar att förorsaka

a) allvarlig skada för inhemska producenter av liknande eller direkt konkurrerande produkter på den importerande partens territorium, eller

b) allvarliga störningar inom en ekonomisk sektor eller svårigheter som kan leda till att den ekonomiska situationen i en region hos den importerande parten allvarligt försämras, får den importerande parten, trots vad som

sägs i punkt 1, vidta lämpliga bilaterala skyddsåtgärder i enlighet med villkoren och förfarandena i denna artikel.

3. Bilaterala skyddsåtgärder som riktas mot import från den andra parten får inte gå utöver vad som krävs för att avhjälpa sådana problem som avses i punkt 2 och som har uppstått som en följd av avtalets tillämpning. Skyddsåtgärderna ska normalt bestå i att man för den berörda produkten tills vidare inställer den höjning eller sänkning av förmåns-marginalerna som föreskrivs i avtalet, upp till en högsta gräns som motsvarar den bastullsats för produkten som avses i artikel 18.4 a och b och artikel 18.5. Det ska finnas tydliga bestämmelser om en stegvis avveckling av skyddsåtgärderna, som ska vara slutförd senast när deras giltighetstid, som inte får överstiga två år, löper ut.

I särskilda undantagsfall får skyddsåtgärdernas giltighetstid förlängas med ytterligare högst två år. Om en produkt tidigare varit föremål för en skyddsåtgärd får någon ny bilateral skyddsåtgärd inte tillämpas på import av den produkten under en period av minst fyra år räknat från den dag då den första åtgärden upphörde att gälla.

4. I de fall som avses i denna artikel ska gemenskapen eller Montenegro, innan de vidtar åtgärder enligt artikeln eller snarast möjligt i de fall som omfattas av punkt 5 b, förse stabiliserings- och associeringsrådet med alla relevanta upplysningar som krävs för att grundligt undersöka situationen i syfte att nå en för båda parter godtagbar lösning.

5. För tillämpning av punkterna 1, 2, 3 och 4 gäller följande:

a) De svårigheter som en sådan situation som avses i denna artikel ger upphov till ska omedelbart hänskjutas till stabiliserings- och associeringsrådet för prövning, och detta får fatta nödvändiga beslut för att undanröja dem.

Om stabiliserings- och associeringsrådet eller den exporterande parten inte har fattat något beslut som undanröjer svårigheterna eller

ingen annan tillfredsställande lösning har nåtts inom 30 dagar efter det att saken hänköts till stabiliserings- och associeringsrådet, får den importerande parten vidta lämpliga åtgärder för att avhjälpa problemet i enlighet med denna artikel. Vid valet av skyddsåtgärder ska i första hand de åtgärder tillgripas som minst stör avtalets tillämpning. Skyddsåtgärder som tillämpas enligt artikel XIX i GATT 1994 och enligt WTO-avtalet om skyddsåtgärder ska bevara nivån eller marginalen för de förmåner som beviljas enligt detta avtal.

b) När särskilda och kritiska omständigheter som kräver ett omedelbart ingripande medför att underrättelse eller prövning i förväg inte är möjlig, får den berörda parten i de situationer som avses i denna artikel genast tillämpa provisoriska åtgärder som är nödvändiga för att hantera situationen, och den ska då omedelbart underrätta den andra parten.

Skyddsåtgärderna ska omedelbart anmälas till stabiliserings- och associeringsrådet och bli föremål för regelbundet samråd där, särskilt i syfte att fastställa en tidsplan för deras avskaffande så snart som omständigheterna tillåter det.

6. Om gemenskapen eller Montenegro gör import av produkter som kan ge upphov till sådana problem som avses i denna artikel till föremål för ett administrativt förfarande som syftar till att snabbt skaffa fram information om hur handelsflödet utvecklas, ska den underrätta den andra parten.

#### ARTIKEL 42

##### *Bristklausul*

1. Om iakttagandet av bestämmelserna i denna avdelning leder till

a) allvarlig brist eller risk för brist på livsmedel eller andra produkter som är väsentliga för den exporterande parten, eller

b) återexport till ett tredjeland av en produkt för vilken den exporterande parten till-

lämpar kvantitativa exportrestriktioner, exporttullar eller åtgärder eller avgifter med motsvarande verkan, och om de situationer som avses ovan medför eller sannolikt kommer att medföra allvarliga svårigheter för den exporterande parten,

får den parten vidta lämpliga åtgärder på de villkor och enligt de förfaranden som fastställs i denna artikel.

2. Vid valet av åtgärder ska i första hand de åtgärder tillgripas som minst stör avtalets tillämpning. Åtgärderna får inte tillämpas på ett sätt som under samma omständigheter skulle utgöra ett medel för godtycklig eller omotiverad diskriminering eller skulle utgöra en förtäckt begränsning av handeln, och de ska avskaffas när omständigheterna inte längre motiverar dem.

3. Innan åtgärder vidtas enligt punkt 1, eller så snart som möjligt i de fall som omfattas av punkt 4, ska gemenskapen eller Montenegro, beroende på vem som berörs, förse stabiliserings- och associeringsrådet med alla relevanta upplysningar, i syfte att nå en för båda parter godtagbar lösning. Parterna får i stabiliserings- och associeringsrådet komma överens om nödvändiga åtgärder för att undanröja svårigheterna. Om ingen överenskommelse har nåtts inom 30 dagar efter det att frågan hänköts till stabiliserings- och associeringsrådet får den exporterande parten vidta åtgärder enligt denna artikel beträffande exporten av den berörda produkten.

4. När särskilda eller kritiska omständigheter som kräver ett omedelbart ingripande medför att underrättelse eller prövning i förväg inte är möjlig, får gemenskapen eller Montenegro genast tillämpa försiktighetsåtgärder som är nödvändiga för att hantera situationen, och den ska då omedelbart underrätta den andra parten.

5. Åtgärder som vidtas enligt denna artikel ska omedelbart anmälas till stabiliserings- och associeringsrådet och bli föremål för regelbundet samråd där, särskilt i syfte att fastställa en tidsplan för deras avskaffande så snart som omständigheterna tillåter det.

## ARTIKEL 43

*Statliga monopol*

Montenegro ska se till att det senast den dag då avtalet träder i kraft inte förekommer någon diskriminering av medborgare i Europeiska unionens medlemsstater i förhållande till medborgare i Montenegro vad gäller villkoren för eventuella statliga handelsmonopols köp och försäljning av varor.

## ARTIKEL 44

*Ursprungsregler*

De ursprungsregler som ska gälla vid tillämpningen av detta avtal, om något annat inte föreskrivs i avtalet, fastställs i protokoll 3.

## ARTIKEL 45

*Tillåtna restriktioner*

Detta avtal ska inte hindra sådana förbud mot eller restriktioner för import, export eller transitering av varor som grundas på hänsyn till allmän moral, allmän ordning eller allmän säkerhet eller intresset att skydda människors, djurs eller växters hälsa och liv, nationella skatter av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde eller immateriella, industriella och kommersiella rättigheter; det ska inte heller hindra regleringar för guld och silver. Förbuden eller restriktionerna får dock inte utgöra ett medel för godtycklig diskriminering eller innefatta en förtäckt begränsning av handeln mellan parterna.

## ARTIKEL 46

*Underlåtenhet att tillhandahålla administrativt samarbete*

1. Parterna är överens om att administrativt samarbete är av största vikt för tillämpning och kontroll av den förmånsbehandling som beviljas enligt denna avdelning och under-

stryker sin beslutsamhet att bekämpa oegentligheter och bedrägeri i samband med tull och tullfrågor.

2. Om en part på grundval av objektiva uppgifter har fastställt en underlåtenhet att tillhandahålla administrativt samarbete eller en oegentlighet eller ett bedrägeri som omfattas av denna avdelning, får den tillfälligt avbryta förmånsbehandlingen av den eller de berörda produkterna i enlighet med denna artikel.

3. För tillämpning av denna artikel ska med underlåtenhet att tillhandahålla administrativt samarbete avses bl.a.

a) att skyldigheten att kontrollera den eller de berörda produkternas ursprungsstatus upprepade gånger åsidosätts,

b) att utförande av kontroll i efterhand av ursprungsintyg eller meddelande av kontrollresultaten upprepade gånger nekas eller otillbörligen fördröjs,

c) att tillstånd att, inom ramen för det administrativa samarbetet, på plats kontrollera äktheten av handlingar eller riktigheten av uppgifter som är av betydelse för att kunna bevilja den berörda förmånsbehandlingen upprepade gånger nekas eller otillbörligen fördröjs.

Vid tillämpning av denna artikel får det fastställas att oegentligheter eller bedrägeri föreligger bl.a. om varuimporten snabbt och utan tillfredsställande förklaring ökar så, att den överstiger den andra partens normala produktionsnivå och exportkapacitet och det finns objektiva upplysningar om oegentligheter eller bedrägeri i detta sammanhang.

4. För tillfälligt avbrytande av förmånsbehandlingen ska följande villkor gälla:

a) Den part som på grundval av objektiva uppgifter fastställt en underlåtenhet att tillhandahålla administrativt samarbete eller en oegentlighet eller ett bedrägeri ska utan otillbörligt dröjsmål anmäla detta till stabiliserings- och associeringskommittén tillsam-

mans med de objektiva uppgifterna och, på grundval av alla relevanta upplysningar och objektiva fastställanden, inleda samråd i stabiliserings- och associeringskommittén i syfte att finna en för båda parter godtagbar lösning.

b) Om parterna har inlett sådant samråd i stabiliserings- och associeringskommittén men inte kunnat enas om en godtagbar lösning inom tre månader efter anmälan, får den berörda parten tillfälligt avbryta förmånsbehandlingen av den eller de berörda produkterna. Åtgärden ska anmälas till stabiliserings- och associeringskommittén utan otillbörligt dröjsmål.

c) Ett tillfälligt avbrytande enligt denna artikel får inte gå utöver vad som krävs för att skydda den berörda partens ekonomiska intressen. Det får gälla under en period av högst sex månader, som dock får förlängas. Det tillfälliga avbrytandet ska omedelbart efter antagandet anmälas till stabiliserings- och associeringskommittén. Det ska bli föremål för regelbundet samråd i den kommittén, särskilt i syfte att få det upphävt så snart som förutsättningarna för dess tillämpning inte längre föreligger.

5. Samtidigt med anmälan till stabiliserings- och associeringskommittén enligt punkt 4 a i denna artikel ska den berörda parten offentliggöra ett meddelande till importörer i sin officiella tidning. Där ska det anges att en underlåtenhet att tillhandahålla administrativt samarbete eller en oegentlighet eller ett bedrägeri har fastställts för den berörda produkten på grundval av objektiva uppgifter.

#### ARTIKEL 47

Om de behöriga myndigheterna gör ett misstag vid sin hantering av exportförmånsordningen, särskilt vid tillämpningen av protokoll 3 till avtalet, och misstaget får konsekvenser när det gäller importtullar, får den part som drabbas av dessa konsekvenser begära att stabiliserings- och associeringsrådet

undersöker möjligheterna att vidta lämpliga åtgärder för att råda bot på situationen.

#### ARTIKEL 48

Tillämpningen av detta avtal ska inte påverka gemenskapsrättens tillämpning av bestämmelserna i gemenskapsrätten på Kana-  
rieöarna.

### AVDELNING V

## ARBETSTAGARES RÖRLIGHET, ETABLERING, TILLHANDAHÅLLAN- DE AV TJÄNSTER, KAPITAL

### KAPITEL I

## ARBETSTAGARES RÖRLIGHET

#### ARTIKEL 49

1. Om inte annat följer av de villkor och förfaringssätt som gäller i de enskilda medlemsstaterna skall

a) den behandling när det gäller arbetsvillkor, lön och avskedande som ges arbetstagare som är medborgare i Montenegro och lagligen anställda på en medlemsstats territorium vara fri från all diskriminering på grund av nationalitet i jämförelse med den medlemsstatens egna medborgare,

b) lagligen bosatta makar och barn till arbetstagare som är lagligen anställda på en medlemsstats territorium ha tillträde till den medlemsstatens arbetsmarknad under den tid arbetstagaren har arbetstillstånd; detta gäller dock inte makar och barn till säsongsarbetare och arbetstagare som omfattas av bilaterala avtal enligt artikel 50, såvida något annat inte fastställs i dessa avtal.

2. Om inte annat följer av de villkor och förfaringssätt som gäller i Montenegro, ska Montenegro ge arbetstagare som är medborgare i en medlemsstat och lagligen anställda på landets territorium samt deras makar och barn som är lagligen bosatta i landet den behandling som anges i punkt 1.

## ARTIKEL 50

1. Med beaktande av arbetsmarknadssituationen i medlemsstaterna och om inte annat följer av deras lagstiftning och gällande regler om arbetstagares rörlighet

a) bör de möjligheter till anställning för montenegrinska arbetstagare som medlemsstater erbjuder enligt bilaterala avtal bevaras och om möjligt förbättras,

b) ska övriga medlemsstater undersöka möjligheten att ingå liknande avtal.

2. Efter tre år ska stabiliserings- och associeringsrådet undersöka möjligheterna att bevilja andra förbättringar, bland annat när det gäller tillgång till yrkesutbildning, i enlighet med gällande regler och förfaringsätt i medlemsstaterna och med beaktande av arbetsmarknadssituationen i medlemsstaterna och i gemenskapen.

## ARTIKEL 51

1. Det ska fastställas bestämmelser om samordning av de sociala trygghetssystemen för arbetstagare som är medborgare i Montenegro och lagligen anställda på en medlemsstats territorium, liksom för deras familjemedlemmar som är lagligen bosatta där. Genom ett beslut av stabiliserings- och associeringsrådet, som inte ska påverka eventuella rättigheter eller förpliktelser enligt bilaterala avtal som föreskriver en mer gynnsam behandling, ska därför följande bestämmelser införas:

a) Alla perioder under vilka sådana arbetstagare har varit försäkrade, anställda eller bosatta i olika medlemsstater ska läggas samman med avseende på pensioner och livräntor som utbetalas på grund av ålderdom, invaliditet och dödsfall samt med avseende på sjukvård för sådana arbetstagare och sådana familjemedlemmar.

b) Alla pensioner och livräntor som utbetalas på grund av ålderdom, dödsfall, arbetsolycka eller yrkessjukdom eller invaliditet till följd av dessa, med undantag för icke avgiftsfinansierade förmåner, ska kunna överföras

fritt till den ersättningsnivå som tillämpas enligt lagstiftningen i gäldenärsmedlemsstaten eller gäldenärsmedlemsstaterna.

c) De berörda arbetstagarna ska få familjebidrag för sina familjemedlemmar enligt definitionen ovan.

2. Montenegro ska ge arbetstagare som är medborgare i en medlemsstat och lagligen anställda på dess territorium samt deras familjemedlemmar som är lagligen bosatta där en liknande behandling som den som anges i punkt 1 b och c.

## KAPITEL II

## ETABLERING

## ARTIKEL 52

*Definition*

I detta avtal gäller följande definitioner:

a) gemenskapsbolag respektive montenegrinskt bolag: ett bolag som har bildats i överensstämmelse med en medlemsstats respektive Montenegros lagstiftning och som har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet på gemenskapens respektive Montenegros territorium. Om emellertid ett bolag som har bildats i överensstämmelse med en medlemsstats respektive Montenegros lagstiftning endast har sitt säte på gemenskapens respektive Montenegros territorium, ska bolaget anses vara ett gemenskapsbolag respektive ett montenegrinskt bolag om dess verksamhet har faktisk och fortlöpande anknytning till ekonomin i någon av medlemsstaterna respektive Montenegro.

b) dotterbolag till ett bolag: ett bolag som faktiskt kontrolleras av ett annat bolag.

c) filial till ett bolag: en ett driftsställe är en juridisk person och som ger intryck av att vara permanent, t.ex. i form av ett moderbolags utvidgning av verksamheten, har en administration och är så utrustad att den kan föra affärsförhandlingar med tredje part så att denna part, trots att den vet att det vid behov

kommer att finnas ett rättsligt band med moderbolaget, vars huvudkontor ligger utomlands, inte behöver ha direkta kontakter med moderbolaget utan kan göra affärer vid det driftsställe som utgör utvidgningen av verksamheten.

d) etablering:

i) För medborgare, rätten att starta förvärvsverksamhet som egenföretagare och att etablera företag, särskilt bolag, som de faktiskt kontrollerar. Medborgares verksamhet som egenföretagare eller affärsverksamhet ska inte omfatta sökande eller tagande av anställning på en annan parts arbetsmarknad eller ge rätt till tillträde till en annan parts arbetsmarknad. Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte för personer som inte uteslutande är egenföretagare.

ii) För gemenskapsbolag och montenegrinska bolag, rätten att starta förvärvsverksamhet genom att etablera dotterbolag och filialer i Montenegro respektive gemenskapen.

e) verksamhet: utövandet av förvärvsverksamhet.

f) förvärvsverksamhet: inkluderar i princip verksamhet inom industri, handel och hantverk och inom de fria yrkena.

g) medborgare i gemenskapen respektive medborgare i Montenegro: en fysisk person som är medborgare i en medlemsstat respektive i Montenegro.

När det gäller internationell sjötransport, inbegripet kombinerad transport med en sjöetapp, ska bestämmelserna i detta kapitel och kapitel III även tillämpas på gemenskapsmedborgare eller medborgare i Montenegro som är etablerade utanför gemenskapen respektive Montenegro samt på rederier som är etablerade utanför gemenskapen eller Montenegro men som kontrolleras av gemenskapsmedborgare eller medborgare i Montenegro, om deras fartyg är registrerade i den medlemsstaten respektive i Montenegro i överensstämmelse med deras respektive lagstiftning.

h) finansiella tjänster: sådan verksamhet som beskrivs i bilaga VI. Stabiliserings- och associeringsrådet får utvidga och ändra tillämpningsområdet för den bilagan.

## ARTIKEL 53

1. Montenegro ska underlätta för gemenskapsbolag och medborgare i gemenskapen att upprätta verksamhet på dess territorium. Från och med den dag då avtalet träder i kraft ska Montenegro i det syftet

a) när det gäller etablering av gemenskapsbolag, bevilja en behandling som inte är mindre gynnsam än den som Montenegro ger sina egna bolag eller bolag från tredjeländer, beroende på vilken som är mest gynnsam, och

b) när det gäller verksamheten i dotterbolag och filialer till gemenskapsbolag etablerade i Montenegro, bevilja en behandling som inte är mindre gynnsam än den som Montenegro ger sina egna bolag och filialer eller dotterbolag och filialer till bolag från tredjeländer, beroende på vilken som är mest gynnsam.

2. Från och med den dag då avtalet träder i kraft ska gemenskapen och dess medlemsstater

a) när det gäller etablering av montenegrinska bolag, bevilja en behandling som inte är mindre gynnsam än den som medlemsstaterna ger sina egna bolag eller bolag från tredjeländer, beroende på vilken som är mest gynnsam, och

b) när det gäller verksamheten i dotterbolag och filialer till montenegrinska bolag etablerade på deras territorium, bevilja en behandling som inte är mindre gynnsam än den som medlemsstaterna ger sina egna bolag och filialer eller dotterbolag och filialer till bolag från tredjeländer som är etablerade på deras territorium, beroende på vilken som är mest gynnsam.

3. Parterna får inte införa några nya regler eller åtgärder som innebär att bolag från den andra parten diskrimineras i förhållande till

deras egna bolag vid etablering på dess territorium och, efter etableringen, med avseende på verksamheten.

4. Fyra år efter den dag då avtalet träder i kraft ska stabiliserings- och associeringsrådet fastställa förutsättningarna för att utvidga bestämmelserna ovan till att också gälla etablering av medborgare från gemenskapen respektive Montenegro i syfte att starta förvärvsverksamhet som egenföretagare.

5. Trots vad som sägs i denna artikel ska

a) dotterbolag och filialer till gemenskapsbolag från och med den dag då avtalet träder i kraft ha rätt att bruka och hyra fast egendom i Montenegro,

b) dotterbolag och filialer till gemenskapsbolag från och med den dag då avtalet träder i kraft ha samma rätt som montenegrinska bolag att förvärva och att utnyttja äganderätt till fast egendom och samma rättigheter som montenegrinska bolag i fråga om kollektiva nyttigheter eller nyttigheter av gemensamt intresse, om dessa rättigheter är nödvändiga för att utöva den förvärvsverksamhet för vilka de har etablerats.

#### ARTIKEL 54

1. Om inte annat följer av artikel 56 får parterna reglera etablering och verksamhet för bolag och medborgare på sitt territorium i den mån som regleringen inte diskriminerar den andra partens bolag och medborgare i förhållande till partens egna bolag och medborgare; detta ska dock inte gälla för finansiella tjänster enligt bilaga IV.

2. För finansiella tjänster ska en part, utan hinder av andra bestämmelser i detta avtal, inte vara förhindrad att vidta åtgärder av försiktighetsskäl, t.ex. åtgärder för att skydda investerare, insättare, försäkringstagare eller personer vars egendom förvaltas av en tillhandahållare av finansiella tjänster eller för att säkra det finansiella systemets integritet och stabilitet. Åtgärderna får inte användas som ett sätt att undgå partens skyldigheter enligt avtalet.

3. Inget i detta avtal ska tolkas som en skyldighet för en part att lämna ut information om enskilda kunders affärer och konton eller sådan förtrolig information eller information rörande egendomsförhållanden som innehas av offentliga organ.

#### ARTIKEL 55

1. Detta kapitel ska inte tillämpas på lufttransporttjänster, transporttjänster på inre vattenvägar och sjötransporttjänster genom cabotage, om inte annat föreskrivs i det multilaterala avtalet om upprättandet av ett gemensamt europeiskt luftrum<sup>1</sup> (nedan kallat "ECAA").

2. Stabiliserings- och associeringsrådet får lämna rekommendationer i syfte att förbättra möjligheterna till etablering och verksamhet på de områden som avses i punkt 1.

#### ARTIKEL 56

1. Artiklarna 53 och 54 utesluter inte att en part tillämpar särskilda regler för etablering och verksamhet på sitt territorium för filialer till bolag från den andra parten som inte inrättats på den första partens territorium, om reglerna är berättigade med hänsyn till rättsliga eller tekniska skillnader mellan sådana filialer och filialer till bolag som inrättats på partens territorium eller, när det gäller finansiella tjänster, av försiktighetsskäl.

2. Skillnaden i behandling får inte gå utöver vad som är nödvändigt till följd av sådana rättsliga eller tekniska skillnader eller, när det gäller finansiella tjänster, av försiktighetsskäl.

<sup>1</sup> Multilateralt avtal mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater, Republiken Albanien, Bosnien och Hercegovina, Republiken Bulgarien, f.d. jugoslaviska republiken Makedonien, Republiken Island, Republiken Kroatien, Republiken Montenegro, Konungariket Norge, Rumänien, Republiken Serbien och Förenta nationernas övergångsmyndighet i Kosovo om inrättandet av ett gemensamt europeiskt luftrum (EUT L 285, 16.10.2006, s. 3).

## ARTIKEL 57

För att underlätta för medborgare i gemenskapen och medborgare i Montenegro att starta och utöva reglerad yrkesverksamhet i Montenegro respektive gemenskapen ska stabiliserings- och associeringsrådet undersöka vilka åtgärder som är nödvändiga för ett ömsesidigt erkännande av kvalifikationer. Stabiliserings- och associeringsrådet får vidta alla nödvändiga åtgärder i detta syfte.

## ARTIKEL 58

1. Gemenskapsbolag som är etablerade på Montenegros territorium och montenegrinska bolag som är etablerade i gemenskapen ska ha rätt att, i enlighet med lagstiftningen i etableringslandet, på Republiken Montenegros respektive gemenskapens territorium, anställa eller låta sina dotterbolag eller filialer anställa personer som är medborgare i medlemsstaterna respektive medborgare i Montenegro, förutsatt att dessa personer utgör nyckelpersonal enligt punkt 2 och är anställda endast av bolagen, dotterbolagen eller filialerna. Uppehålls- och arbetstillståndet för dessa anställda får endast omfatta tiden för anställningen.

2. Som anställda i nyckelställning i ovan nämnda bolag, nedan kallade "organisationer", betraktas anställda som förflyttas internt enligt definitionen i led c inom nedan angivna kategorier, under förutsättning att organisationen är en juridisk person och att de berörda personerna har varit anställda av organisationen eller delägare i den (på annat sätt än som majoritetsaktieägare) i minst ett år omedelbart innan de förflyttades:

a) Personer i ledande ställning i en organisation, som i första hand leder etableringens administration och som står under allmänt överinseende av och får instruktioner från i främsta rummet styrelsen eller bolagets aktieägare eller motsvarande; hit hör personer som

i) leder etableringen eller en avdelning eller underavdelning av den,

ii) övervakar och kontrollerar det arbete som utförs av annan tillsyns- eller ledningspersonal eller personal med särskilda fackkunskaper,

iii) har behörighet att personligen anställa och avskeda eller tillstyrka anställning, avskedande och andra personalåtgärder.

b) Personer som är anställda i en organisation och som har ovanliga kunskaper som är väsentliga för etableringens funktion, forskningsutrustning, teknik eller administration. Vid sidan av kunskaper som är specifika för etableringen får man vid bedömningen av dessa kunskaper också beakta en hög kvalifikationsnivå för en typ av arbete eller bransch som kräver särskilt tekniskt kunnande, inbegripet en officiellt godkänd yrkestillhörighet.

c) Med anställda som förflyttas internt avses fysiska personer som arbetar i en organisation på en parts territorium och som tillfälligt förflyttas i samband med förvärvsverksamhet på den andra partens territorium; organisationen måste ha sin huvudsakliga verksamhetsort på en av parternas territorium och förflyttningen måste ske till en etablering (filial, dotterbolag) som hör till organisationen och som aktivt bedriver liknande förvärvsverksamhet på den andra partens territorium.

3. Medborgare i Montenegro respektive i gemenskapen ska tillåtas resa in i och tillfälligt uppehålla sig på gemenskapens respektive Montenegros territorium när dessa bolagsföreträdare är personer i överordnad ställning enligt punkt 2 a i ett bolag och ansvarar för att i en medlemsstat etablera ett dotterbolag eller en filial till ett montenegrinskt bolag eller för att i Montenegro etablera ett dotterbolag eller en filial till ett gemenskapsbolag, om

a) dessa företrädare inte arbetar med direktförsäljning eller tillhandahållande av tjänster och inte får någon ersättning från en källa i etableringsvärdlandet, och

b) bolaget har sin huvudsakliga verksamhetsort utanför gemenskapen respektive Montenegro och inte har några andra företrädare, kontor, filialer eller dotterbolag i den medlemsstaten respektive i Montenegro.

## KAPITEL III

TILLHANDAHÅLLANDE AV TJÄNS-  
TER

## ARTIKEL 59

1. Gemenskapen och Montenegro förbinder sig att i enlighet med bestämmelserna nedan vidta nödvändiga åtgärder för att gradvis tillåta tillhandahållande av tjänster av bolag eller medborgare i gemenskapen eller i Montenegro som är etablerade i en annan part än den där den person för vilken tjänsterna är avsedda är etablerad.

2. I takt med den liberaliseringsprocess som anges i punkt 1 ska parterna tillåta tillfällig rörlighet för de fysiska personer som tillhandahåller tjänsten i fråga eller är anställda av tillhandahållaren av tjänsten såsom anställda i nyckelställning enligt definitionen i artikel 58, inbegripet fysiska personer som är företrädare för ett bolag eller en medborgare i gemenskapen eller i Montenegro och som ansöker om tillfälligt inresetillstånd för att förhandla om försäljning av tjänster eller ingå avtal om försäljning av tjänster för tjänstetillhandahållarens räkning, förutsatt att dessa företrädare inte kommer att arbeta med direktförsäljning till allmänheten eller med att själva tillhandahålla tjänsterna.

3. Efter fyra år ska stabiliserings- och associeringsrådet vidta nödvändiga åtgärder för att gradvis genomföra punkt 1. Parternas framsteg i tillnärmningen av lagstiftningen ska då beaktas.

## ARTIKEL 60

1. Parterna får inte vidta några åtgärder som betydligt begränsar villkoren för tillhandahållande av tjänster av bolag eller medborgare i gemenskapen eller i Montenegro som är etablerade i en annan part än den där den person för vilken tjänsterna är avsedda är etablerad, i jämförelse med den situation som rådde dagen före den dag då detta avtal träder i kraft.

2. Om någon av parterna anser att åtgärder som införts av den andra parten efter avtalets ikraftträdande leder till en situation som betydligt begränsar tillhandahållandet av tjänster i jämförelse med den situation som rådde den dag då detta avtal trädde i kraft, får den begära samråd med den andra parten.

## ARTIKEL 61

För tillhandahållande av transporttjänster mellan gemenskapen och Montenegro ska följande gälla:

1. När det gäller landtransport ska förhållandet mellan parterna regleras av protokoll 4, vars syfte särskilt är att sörja för en oinskränkt transittrafik på väg genom Montenegro och hela gemenskapen, en effektiv tillämpning av principen om icke-diskriminering och en gradvis harmonisering av Montenegros lagstiftning på transportområdet med gemenskapens lagstiftning.

2. För internationell sjötransport åtar sig parterna att effektivt tillämpa principen om obegränsat tillträde, på kommersiella grunder, till den internationella marknaden för sjötransport och till internationell sjöfart och att respektera internationella och europeiska skyldigheter i fråga om sjösäkerhet, sjöfartsskydd och miljönormer.

Parterna bekräftar sin uppslutning kring principen om fri konkurrens som en väsentlig faktor i internationell sjötransport.

3. Vid tillämpning av principerna i punkt 2

a) får parterna inte införa lastfördelningsbestämmelser i framtida bilaterala avtal med tredjeländer,

b) ska parterna den dag då detta avtal träder i kraft avskaffa alla ensidiga åtgärder och administrativa, tekniska och andra hinder som skulle kunna få en restriktiv eller diskriminerande verkan på det fria tillhandahållandet av tjänster inom internationell sjötransport,

c) ska varje part, bland annat när det gäller tillträde till hamnar som är öppna för internationell handel och utnyttjande av infrastruktur och andra sjöfartstjänster i hamnarna samt därtill knutna avgifter och i fråga om tullfaciliteter och tilldelning av hamnplatser och faciliteter för lastning och lossning, bevilja fartyg som drivs av medborgare eller bolag hos den andra parten en behandling som inte är mindre gynnsam än den som beviljas partens egna fartyg.

4. I syfte att sörja för en samordnad utveckling och en gradvis liberalisering av transport mellan parterna, anpassad till deras ömsesidiga handelsbehov, ska parterna reglera villkoren för ömsesidigt marknadstillträde inom lufttransport genom ECAA.

5. Innan ECAA ingås får parterna inte vidta några åtgärder som är mer restriktiva eller diskriminerande än de som gäller före den dag då det här avtalet träder i kraft.

6. Montenegro ska anpassa sin lagstiftning, inklusive administrativa, tekniska och andra föreskrifter, till den som gäller i gemenskapen för luft-, sjö-, och landtransport och transport på inre vattenväg, i den mån detta gagnar liberaliseringen och ett ömsesidigt tillträde till parternas marknader samt underlättar passagerar- och godstrafiken.

7. I takt med de gemensamma framstegen mot målen i detta kapitel ska stabiliserings- och associeringsrådet undersöka möjligheterna att skapa de nödvändiga förutsättningarna för ökad frihet att tillhandahålla tjänster inom lufttransport, landtransport och transport på inre vattenväg.

#### KAPITEL IV

### LÖPANDE BETALNINGAR OCH KAPITALRÖRELSER

#### ARTIKEL 62

Parterna åtar sig att i fritt konvertibel valuta tillåta alla betalningar och överföringar på betalningsbalansens bytesbalans mellan ge-

menskapen och Montenegro, i enlighet med artikel VIII i stadgan för Internationella valutafonden.

#### ARTIKEL 63

1. När det gäller transaktioner på betalningsbalansens kapitalbalans och finansiella balans ska parterna från och med den dag då avtalet träder i kraft garantera fri rörlighet för kapital i samband med direktinvesteringar i bolag som bildats enligt värdlandets lagstiftning och investeringar som görs i enlighet med kapitel II i avdelning V samt i samband med omvandling till likvida medel eller reparation av sådana investeringar och eventuell vinst därav.

2. När det gäller transaktioner på betalningsbalansens kapitalbalans och finansiella balans ska parterna från och med den dag då avtalet träder i kraft garantera fri rörlighet för kapital i samband med krediter vid affärstransaktioner eller tillhandahållande av tjänster där någon som är bosatt på en parts territorium deltar samt i samband med finansiella lån och krediter med en löptid på mer än ett år.

3. Montenegro ska från och med den dag då avtalet träder i kraft bevilja medborgare i gemenskapen som förvärvar fast egendom på dess territorium nationell behandling.

4. Gemenskapen och Montenegro ska se till att det från och med den dag då avtalet träder i kraft råder fri rörlighet för kapital i samband med portföljinvesteringar samt finansiella lån och krediter med en löptid på mindre än ett år.

5. Parterna får inte införa några nya restriktioner för kapitalrörelser och löpande betalningar mellan personer som är bosatta i gemenskapen respektive Montenegro, och de får inte göra gällande regler mer restriktiva; denna bestämmelse ska inte påverka tillämpningen av punkt 1.

6. Om kapitalrörelser mellan gemenskapen och Montenegro under exceptionella omständigheter orsakar eller riskerar att orsaka

allvarliga svårigheter för bedrivandet av valuta- eller penningpolitiken i gemenskapen eller Montenegro, får gemenskapen respektive Montenegro vidta skyddsåtgärder under högst sex månader med avseende på kapitalrörelser mellan gemenskapen och Montenegro, förutsatt att åtgärderna är absolut nödvändiga; denna bestämmelse ska inte påverka tillämpningen av artikel 62 eller den här artikeln.

7. Inget i bestämmelserna ovan ska tolkas så, att de hindrar parternas ekonomiska aktörer från att omfattas av en mer gynnsam behandling som eventuellt föreskrivs i gällande bilaterala eller multilaterala avtal som inbegriper parterna i det här avtalet.

8. Parterna ska samråda i syfte att underlätta kapitalrörelser mellan gemenskapen och Montenegro och på sätt främja avtalets mål.

#### ARTIKEL 64

1. Under det första året efter den dag då avtalet träder i kraft ska gemenskapen och Montenegro vidta åtgärder för att skapa de nödvändiga förutsättningarna för en gradvis utvidgad tillämpning av gemenskapens regler om fri rörlighet för kapital.

2. Vid utgången av det andra året efter den dag då avtalet träder i kraft ska stabiliserings- och associeringsrådet fastställa villkoren för en fullständig tillämpning i Montenegro av gemenskapens regler om fri rörlighet för kapital.

#### KAPITEL V

### ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

#### ARTIKEL 65

1. Bestämmelserna i denna avdelning ska tillämpas med förbehåll för begränsningar som är motiverade med hänsyn till allmän ordning, säkerhet och hälsa.

2. De ska inte gälla för verksamhet på någongendera partens territorium som, ens tillfälligt, har anknytning till myndighetsutövning.

#### ARTIKEL 66

Vid tillämpning av denna avdelning ska inget i detta avtal hindra parterna från att tillämpa sina egna lagar och andra författningar om inresa och vistelse, anställning, arbetsvillkor, fysiska personers etablering samt tillhandahållande av tjänster, särskilt när det gäller beviljande, förlängning eller avslag på ansökan om uppehållstillstånd, förutsatt att de inte tillämpar dem på ett sådant sätt att fördelarna för någon av parterna enligt någon av avtalets bestämmelser upphävs eller begränsas. Denna bestämmelse ska inte påverka tillämpningen av artikel 65.

#### ARTIKEL 67

Bestämmelserna i denna avdelning ska också gälla för bolag som kontrolleras och uteslutande ägs gemensamt av montenegrinska bolag eller medborgare i Montenegro och gemenskapsbolag eller medborgare i gemenskapen.

#### ARTIKEL 68

1. Den behandling som mest gynnad nation som ges i enlighet med denna avdelning ska inte gälla i fråga om skatteförmåner som parterna beviljar eller i framtiden kommer att bevilja på grundval av avtal för att undvika dubbelbeskattning eller andra skattearrangemang.

2. Ingen bestämmelse i denna avdelning ska tolkas så, att den hindrar parterna från att anta eller genomföra åtgärder som syftar till att förhindra skatteundandragande eller skatteflykt enligt skattebestämmelser i avtal för att undvika dubbelbeskattning, andra skattearrangemang eller nationell skattelagstiftning.

3. Ingen bestämmelse i denna avdelning ska tolkas så, att den hindrar medlemsstaterna eller Montenegro från att vid tillämpning av de relevanta bestämmelserna i sin skatte-

lagstiftning skilja mellan skattebetalare som inte befinner sig i identiska situationer, särskilt i fråga om bosättningsort.

#### ARTIKEL 69

1. Parterna ska där så är möjligt bemöda sig om undvika att införa restriktiva åtgärder, härunder åtgärder som rör import, för betalningsbalanssyften. En part som inför sådana åtgärder ska snarast möjligast lägga fram en tidsplan för deras upphävande för den andra parten.

2. Om en eller flera medlemsstater eller Montenegro har eller står inför en överhängande risk för allvarliga betalningsbalanssvårigheter får gemenskapen eller Montenegro, beroende på vem som berörs, vidta restriktiva åtgärder i enlighet med villkoren i WTO-avtalet, även åtgärder som rör import; åtgärderna ska vara tidsbegränsade och får inte gå utöver vad som är absolut nödvändigt för att komma till rätta med betalningsbalanssituationen. Gemenskapen eller Montenegro, beroende på vem som berörs, ska omedelbart underrätta den andra parten om åtgärderna.

3. Restriktiva åtgärder får inte tillämpas på överföringar i samband med investeringar, särskilt inte på repatriering av investerade eller återinvesterade belopp eller någon form av avkastning på dessa.

#### ARTIKEL 70

Bestämmelserna i denna avdelning ska gradvis anpassas, särskilt mot bakgrund av krav som uppkommer genom artikel V i GATS.

#### ARTIKEL 71

Detta avtal ska inte hindra någon av parterna från att vidta nödvändiga åtgärder för att förhindra att dess åtgärder beträffande tredje länders tillträde till dess marknad kringgås med hjälp av avtalets bestämmelser.

#### AVDELNING VI

#### **TILLNÄRMNING AV LAGSTIFTNING, KONTROLL AV LAGSTIFTNINGENS EFTERLEVNAD SAMT KONKUR- RENSBESTÄMMELSER**

#### ARTIKEL 72

1. Parterna erkänner betydelsen av att Montenegros lagstiftning närmas till gemenskapens och genomförs effektivt. Montenegro ska bemöda sig om att se till att dess nuvarande och framtida lagstiftning gradvis blir förenlig med gemenskapens regelverk. Montenegro ska se till att dess nuvarande och framtida lagstiftning tillämpas korrekt och att efterlevnaden övervakas.

2. Tillnärmningen ska inledas den dag då detta avtal undertecknas och gradvis byggs ut så att den senast vid utgången av övergångsperioden enligt artikel 8 omfattar alla de delar av gemenskapens regelverk som avses i avtalet.

3. Tillnärmningen kommer i det första skedet framför allt att inriktas på centrala delar av gemenskapens regelverk för den inre marknaden, t.ex. för den finansiella sektorn och området rättvisa, frihet och säkerhet, och på handelsrelaterade områden. I ett senare skede ska tillnärmningen inriktas på återstående delar av regelverket.

Tillnärmningen ska genomföras på grundval av ett program som ska överenskommas mellan Europeiska kommissionen och Montenegro.

4. Montenegro ska också, i samförstånd med Europeiska kommissionen, fastställa regler för övervakning av tillnärmningen och av de åtgärder för kontroll av lagstiftningens efterlevnad som ska vidtas.

#### ARTIKEL 73

#### *Konkurrensbestämmelser och andra ekonomiska bestämmelser*

1. Följande är oförenligt med avtalets korrekta tillämpning, i den mån det kan påverka

handeln mellan gemenskapen och Montenegro:

i) Alla avtal mellan företag, beslut av företagssammanslutningar och samordnade förfaranden mellan företag som har till syfte eller resultat att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen.

ii) Ett eller flera företags missbruk av en dominerande ställning på gemenskapens eller Montenegros territorium som helhet eller inom en väsentlig del av detta.

iii) Allt statligt stöd som snedvrider eller hotar att snedvrider konkurrensen genom att gynna vissa företag eller vissa produkter.

2. Förfaranden som strider mot denna artikel ska bedömas enligt de kriterier som följer av tillämpningen av gemenskapens konkurrensbestämmelser, i synnerhet artiklarna 81, 82, 86 och 87 i EG-fördraget och de rättsakter för tolkning av dessa bestämmelser som antagits av gemenskapsinstitutionerna.

3. Parterna ska sörja för att ett operativt oberoende myndighet får befogenhet att till fullo tillämpa punkt 1 i och 1 ii i fråga om privata och offentliga företag och företag som beviljats särskilda rättigheter.

4. Inom ett år från den dag då avtalet träder i kraft ska Montenegro inrätta en operativt oberoende myndighet med befogenhet att till fullo tillämpa punkt 1 iii. Myndigheten ska bland annat ha befogenhet att tillåta statliga stödsystem och enskilda fall av stöd i överensstämmelse med punkt 2 och att beordra att statligt stöd som beviljats olagligen återkrävs.

5. Gemenskapen, å ena sidan, och Montenegro, å andra sidan, ska sörja för öppenhet på området om statligt stöd, bland annat genom att årligen lämna den andra parten en rapport eller liknande som följer den metod och det upplägg som används i gemenskapens översikt avseende statligt stöd. Om den ena parten begär det ska den andra parten lämna upplysningar om bestämda enskilda fall av offentligt stöd.

6. Montenegro ska upprätta en heltäckande förteckning över stödordningar som införts före inrättandet av den myndighet som avses i punkt 4 och ska anpassa dessa stödordningar till de kriterier som avses i punkt 2 inom fyra år från den dag då avtalet träder i kraft.

7. a) För tillämpning av punkt 1 iii är parterna överens om att offentligt stöd som beviljas av Montenegro under de första fem åren efter den dag då avtalet träder i kraft ska bedömas med beaktande av att Montenegro ska betraktas som ett område som är jämförbart med de områden i gemenskapen som nämns i artikel 87.3 a i EG-fördraget.

b) Inom fyra år från den dag då avtalet träder i kraft ska Montenegros uppgifter till Europeiska kommissionen om landets BNP per capita vara harmoniserade på NUTS II-nivå. Den myndighet som avses i punkt 4 och Europeiska kommissionen ska därefter tillsammans bedöma om regionerna i Montenegro är stödberättigade och vilken maximal stödnivå som får tillämpas i dem för att sedan upprätta en regionalstödslista på grundval av gemenskapens riktlinjer.

8. Regler för eventuellt statligt stöd till stålindustrin fastställs i protokoll 5. Där slås bland annat fast vad som ska iaktas om stålindustrin beviljas omstruktureringsstöd. Det understryks att stödet måste vara av undantagskaraktär, tidsbegränsat och förenat med kapacitetsminskningar som är baserade på genomförbarhetsprogram.

9. För de produkter som avses i avdelning IV kapitel II

a) ska punkt 1 iii inte gälla,

b) ska förfaranden som strider mot punkt 1 i prövas enligt de kriterier som gemenskapen fastställt på grundval av artiklarna 36 och 37 i EG-fördraget och särskilda gemenskapsrättsakter som antagits på grundval av de artiklarna.

10. Om någon av parterna finner att ett bestämt förfarande är oförenligt med punkt 1, får den vidta lämpliga åtgärder efter samråd

inom stabiliserings- och associeringsrådet eller efter 30 arbetsdagar räknat från den dag då frågan hänsköts för samråd. Denna artikel ska på inget sätt förhindra eller påverka antagandet av antidumpnings- eller utjämningsåtgärder från gemenskapens eller Montenegros sida i enlighet med GATT 1994 eller WTO-avtalet om subventioner och utjämningsåtgärder och parternas egen motsvarande lagstiftning.

#### ARTIKEL 74

##### *Offentliga företag*

Senast vid utgången av det tredje året efter den dag då avtalet träder i kraft ska Montenegro tillämpa principerna i EG-fördraget, särskilt artikel 86, på offentliga företag och företag som beviljats särskilda eller exklusiva rättigheter.

De särskilda rättigheterna för offentliga företag får under övergångsperioden inte innefatta möjligheten att införa kvantitativa begränsningar eller åtgärder med motsvarande verkan för import från gemenskapen till Montenegro.

#### ARTIKEL 75

##### *Immateriella, industriella och kommersiella rättigheter*

1. I enlighet med denna artikel och bilaga VII bekräftar parterna den vikt de fäster vid att sörja för ett tillräckligt och effektivt skydd för och tillräckliga och effektiva medel för att hävda immateriella, industriella och kommersiella rättigheter.

2. När det gäller erkännande och skydd av immateriella, industriella och kommersiella rättigheter ska parterna från och med den dag då avtalet träder i kraft bevilja företag och medborgare från den andra parten en behandling som inte är mindre förmånlig än den som de beviljar tredjeländer enligt bilaterala avtal.

3. Montenegro ska vidta nödvändiga åtgärder för att senast fem år efter den dag då av-

talet träder i kraft garantera en skyddsnivå för immateriella, industriella och kommersiella rättigheter som motsvarar den som gäller i gemenskapen; detta ska också innefatta effektiva medel för att hävda sådana rättigheter.

4. Montenegro förbinder sig att inom den tid som anges i punkt 3 ovan ansluta sig till de multilaterala konventioner om immateriella, industriella och kommersiella rättigheter som nämns i bilaga VII. Stabiliserings- och associeringsrådet får besluta att ålägga Montenegro att ansluta sig till specifika multilaterala konventioner på detta område.

5. Om det uppstår problem på området immateriella, industriella och kommersiella rättigheter som påverkar handelsvillkoren ska dessa problem, på begäran av endera parten, skyndsamt hänskjutas till stabiliserings- och associeringsrådet i syfte att nå en för båda parter tillfredsställande lösning.

#### ARTIKEL 76

##### *Offentlig upphandling*

1. Gemenskapen och Montenegro anser det vara ett eftersträvarsvärt mål att öppna tilldelningen av offentliga upphandlingskontrakt på icke-diskriminerande och ömsesidig grundval och särskilt i enlighet med WTO:s regler.

2. Från och med den dag då avtalet träder i kraft ska montenegrinska bolag, oavsett om de är etablerade i gemenskapen eller inte, ges tillträde till upphandlingsförfaranden i gemenskapen enligt gemenskapens upphandlingsregler på villkor som inte är mindre gynnsamma än de villkor som gäller för gemenskapsbolag.

Bestämmelserna ovan ska också gälla för kontrakt inom sektorn för allmännyttiga tjänster när Montenegros regering har antagit lagstiftning för att införa gemenskapens regler på det området. Gemenskapen ska regelbundet undersöka om Montenegro faktiskt har infört sådan lagstiftning.

3. Från och med den dag då avtalet träder i kraft ska gemenskapsbolag som är etablerade i Montenegro enligt bestämmelserna i avdelning V kapitel II ges tillträde till upphandlingsförfaranden i Montenegro på villkor som inte är mindre gynnsamma än de villkor som gäller för montenegrinska bolag.

4. Från och med den dag då avtalet träder i kraft ska gemenskapsbolag som inte är etablerade i Montenegro ges tillträde till upphandlingsförfaranden i Montenegro på villkor som inte är mindre gynnsamma än de som gäller för montenegrinska bolag.

5. Stabiliserings- och associeringsrådet ska med jämna mellanrum undersöka om Montenegro skulle kunna ge alla gemenskapsbolag tillträde till upphandlingsförfaranden i Montenegro. Montenegro ska årligen rapportera till stabiliserings- och associeringsrådet om vilka åtgärder man vidtagit för att öka insynen i offentlig upphandling och ge möjlighet till en effektiv rättslig överprövning av beslut som rör offentlig upphandling,

6. För etablering, verksamhet och tillhandahållande av tjänster mellan gemenskapen och Montenegro samt anställning av och rörlighet för arbetskraft i samband med fullgörande av offentliga upphandlingskontrakt gäller artiklarna 49–64.

#### ARTIKEL 77

##### *Standardisering, metrologi, ackreditering och bedömning av överensstämmelse*

1. Montenegro ska vidta nödvändiga åtgärder för att gradvis uppnå överensstämmelse med gemenskapens tekniska föreskrifter och med europeiska förfaranden för standardisering, metrologi, ackreditering och bedömning av överensstämmelse.

2. I detta syfte ska parterna sträva efter att

a) främja användningen av gemenskapens tekniska föreskrifter, europeiska standarder samt förfaranden för bedömning av överensstämmelse,

b) lämna stöd för att främja uppbyggnad av högkvalitativ infrastruktur för standardisering, metrologi, ackreditering och bedömning av överensstämmelse,

c) främja Montenegros deltagande i verksamheten inom organisationer som arbetar med standardisering, bedömning av överensstämmelse, metrologi och liknande uppgifter (exempelvis CEN, Cenelec, ETSI, EA, Wel-mec, Euromet)<sup>1</sup>,

d) om så är lämpligt ingå ett avtal om bedömning av överensstämmelse och godtagande av industriprodukter, när Montenegros lagstiftning och förfaranden har anpassats tillräckligt till gemenskapens och tillräcklig sakkunskap finns att tillgå.

#### ARTIKEL 78

##### *Konsumentskydd*

Parterna ska samarbeta i syfte att anpassa Montenegros normer på konsumentskyddsområdet till gemenskapens normer på detta område. Ett effektivt konsumentskydd är nödvändigt för en väl fungerande marknads ekonomi och förutsätter att det byggs upp administrativa strukturer för marknadsövervakning och kontroll av lagstiftningens efterlevnad på detta område.

Parterna ska i det syftet och med hänsyn till sina gemensamma intressen säkerställa:

a) en strategi för aktivt konsumentskydd i enlighet med gemenskapsrätten, inbegripet ökad konsumentupplysning samt uppbyggnad av oberoende organisationer,

b) harmonisering av Montenegros konsumentskyddslagstiftning med gemenskapens gällande konsumentskyddslagstiftning,

<sup>1</sup> Europeiska organisationen för standardisering, Europeiska kommittén för elektroteknisk standardisering, Europeiska institutet för telekommunikationsstandarder, Europeiska samarbetet för ackreditering, Europeiskt samarbete i fråga om legal metrologi, Europeiska metrologiorganisationen.

c) ett effektivt rättsskydd för konsumenten i syfte att förbättra kvaliteten på konsumtionsvaror och upprätthålla godtagbara säkerhetsnormer,

d) övervakning genom behöriga myndigheter av att reglerna efterlevs samt möjlighet till rättslig prövning vid tvister,

e) informationsutbyte om farliga produkter.

#### ARTIKEL 79

##### *Arbetsvillkor och lika möjligheter*

Montenegro ska gradvis harmonisera sin lagstiftning om arbetsvillkor (särskilt hälsa och säkerhet i arbetet) och lika möjligheter till gemenskapens lagstiftning på dessa områden.

#### AVDELNING VII

#### **RÄTTVISA, FRIHET OCH SÄKERHET**

#### ARTIKEL 80

##### *Förstärkning av institutioner och rättsstat*

I sitt samarbete om rättvisa, frihet och säkerhet ska parterna fästa särskild vikt vid att befästa rättsstaten och stärka institutioner på alla nivåer inom förvaltning i allmänhet och inom brottsbekämpning och rättsskipning i synnerhet. Samarbetet ska särskilt syfta till att stärka domstolsväsendets oberoende och öka dess effektivitet, förbättra polisens och andra brottsbekämpande organs verksamhet, tillhandahålla lämplig utbildning och bekämpa korruption och organiserad brottslighet.

#### ARTIKEL 81

##### *Skydd av personuppgifter*

Montenegro ska vid avtalets ikraftträdande harmonisera sin lagstiftning om skydd av personuppgifter med gemenskapslagstiftningen och med annan lagstiftning på euro-

peisk eller internationell nivå om personlig integritet. Montenegro ska inrätta ett eller flera oberoende tillsynsorgan med tillräckliga ekonomiska resurser och personalresurser för att effektivt kunna övervaka och garantera att dess lagstiftning om skydd av personuppgifter efterlevs. Parterna ska samarbeta för att nå detta mål.

#### ARTIKEL 82

##### *Visering, gränsförvaltning, asyl och migration*

Parterna ska samarbeta om visering, gränskontroll, asyl och migration och fastställa en ram för detta samarbete, även på regional nivå; de ska därvid beakta och, där så är lämpligt, till fullo utnyttja andra befintliga initiativ på detta område.

Samarbetet i ovannämnda frågor ska grunda sig på samråd och nära samordning mellan parterna

och omfatta tekniskt och administrativt bistånd för

a) informationsutbyte om lagstiftning och praxis,

b) utarbetande av lagstiftning,

c) effektivisering av institutioner,

d) personalutbildning,

e) säkerhet när det gäller resehandlingar samt avslöjande av falska handlingar,

f) gränsförvaltning.

Samarbetet ska särskilt inriktas på följande:

a) När det gäller asyl: tillämpning av nationell lagstiftning på ett sådant sätt att normerna i konventionen om flyktingars rättsliga ställning utfärdad i Genève den 28 juli 1951 och Genèvekonvention och protokollet om flyktingars rättsliga ställning, utfärdat i New York den 31 januari 1967, uppfylls, för att därigenom sörja för att principen om principen om att ingen som riskerar att utsättas för

förföljelse ska avvisas (non-refoulement) och andra rättigheter för asylsökande och flyktingar respekteras.

b) När det gäller laglig migration: bestämmelser om rätt till inresa samt rättigheter och rättslig ställning för dem som tillåts resa in i landet. I fråga om migration är parterna överens om att medborgare från andra länder som är lagligen bosatta på deras territorier ska behandlas rättvist; de är också överens om att främja en integrationspolitik som syftar till att bevilja dessa personer rättigheter och skyldigheter som är jämförbara med dem som deras egna medborgare har.

#### ARTIKEL 83

##### *Förebyggande och stävjande av illegal invandring; återtagande*

1. Parterna ska samarbeta i syfte att förebygga och stävja illegal invandring. För det ändamålet ska Montenegro och medlemsstaterna återta alla sina medborgare som olagligen befinner sig på den andra partens territorium; de är också överens om att ingå och till alla delar genomföra ett avtal om återtagande som även omfattar en skyldighet att återta tredjeländers medborgare samt statslösa personer.

Medlemsstaterna och Montenegro ska förse sina medborgare med lämpliga identitetshandlingar och låta dem få tillgång till de administrativa resurser som behövs för detta.

Särskilda förfaranden för återtagande av egna medborgare, tredjeländers medborgare samt statslösa personer skall fastställas i avtalet mellan gemenskapen och Montenegro om återtagande av personer utan uppehållstillstånd.

2. Montenegro samtycker till att ingå avtal om återtagande med övriga länder som deltar i stabiliserings- och associeringsprocessen.

3. Montenegro åtar sig att vidta alla nödvändiga åtgärder för att de avtal om återtagande som avses i denna artikel ska genomföras snabbt och smidigt.

4. Stabiliserings- och associeringsrådet ska fastställa andra gemensamma insatser som kan göras för att förebygga och stävja illegal invandring, inbegripet människohandel och nätverk för illegal invandring.

#### ARTIKEL 84

##### *Penningtvätt och finansiering av terrorism*

1. Parterna ska samarbeta i syfte att förhindra att deras finansiella system används för att tvätta intäkter från brottslig verksamhet i allmänhet och från narkotikabrott i synnerhet eller för att finansiera terrorism.

2. Samarbetet på detta område kan omfatta administrativt och tekniskt bistånd i syfte att främja tillämpningen av gällande regler och effektivt fungerande normer och metoder för att bekämpa penningtvätt och finansiering av terrorism som är likvärdiga med dem som antagits av gemenskapen och internationella forum på detta område, särskilt arbetsgruppen för finansiella åtgärder mot penningtvätt (FATF).

#### ARTIKEL 85

##### *Samarbete om narkotikabekämpning*

1. Parterna ska, inom ramen för sina befogenheter och sin behörighet, samarbeta för att sörja för en balanserad och integrerad hållning i narkotikafrågor. Målet för narkotikapolitiken och åtgärder som vidtas inom dess ram ska vara att stärka strukturerna för narkotikabekämpning, att minska tillgången till, handeln med och efterfrågan på olaglig narkotika, att hantera de hälsomässiga och sociala följderna av narkotikamissbruk samt att införa en effektivare kontroll av prekursorer.

2. Parterna ska komma överens om de arbetsmetoder som är nödvändiga för att uppnå dessa mål. Åtgärderna ska grundas på gemensamt överenskomna principer som är förenliga med EU:s strategi för narkotikabekämpning.

## ARTIKEL 86

*Förebyggande och bekämpning av organiserad brottslighet och annan olaglig verksamhet*

Parterna ska samarbeta för att bekämpa och förebygga brottslighet och annan olaglig verksamhet, organiserad eller oorganiserad, exempelvis

- a) människosmuggling och människohandel,
- b) olaglig ekonomisk verksamhet, särskilt valutaförfalskning och förfalskning av andra betalningsmedel än kontanter, olagliga transaktioner med t.ex. industriavfall och radioaktivt material samt transaktioner med olagliga, varumärkesförfalskade eller piratkopierade varor,
- c) korruption, inom både offentlig och privat sektor, särskilt i samband med bristande insyn i administrativ praxis,
- d) skattebedrägeri,
- e) identitetsstöld,
- f) olaglig handel med narkotika och psyko-tropa ämnen,
- g) olaglig handel med vapen,
- h) förfalskning av dokument,
- i) smuggling och olaglig handel med varor, bl.a. bilar,
- j) Internetrelaterad brottslighet.

Vad beträffar valutaförfalskning ska Montenegro ha ett nära samarbete med gemenskapen i syfte att bekämpa förfalskning av sedlar och mynt samt stoppa och bestraffa all förfalskning av sedlar och mynt som kan förekomma på dess territorium. I fråga om förebyggande åtgärder ska Montenegro bemöda sig om att genomföra åtgärder som är likvärdiga med dem som fastställs i gemenskapslagstiftningen och att ansluta sig till in-

ternationella konventioner med anknytning till detta rättsområde. Montenegro kan få stöd från gemenskapen i form av t.ex. utbyte, biträde eller utbildning i fråga om skydd mot valutaförfalskning. Regionalt samarbete och iakttagande av erkända internationella normer vid bekämpning av organiserad brottslighet ska främjas.

## ARTIKEL 87

*Bekämpning av terrorism*

Parterna är överens om att, i överensstämmelse med internationella konventioner i vilka de är parter och med sina respektive lagar och andra författningar, samarbeta i syfte att förebygga och bekämpa terroristhandlingar och deras finansiering; de ska göra detta

- a) inom ramen för ett fullständigt genomförande av Förenta nationernas säkerhetsråds resolution 1373 och andra relevanta FN-resolutioner, internationella konventioner och instrument,
- b) genom informationsutbyte om terroristgrupper och deras stödnätverk i enlighet med internationell och nationell rätt,
- c) genom erfarenhetsutbyte om medel och metoder för att bekämpa terrorism, även vad beträffar teknik och utbildning, och om förebyggande av terrorism.

## AVDELNING VIII

**SAMARBETE PÅ OLIKA OMRÅDEN**

## ARTIKEL 88

1. Gemenskapen och Montenegro ska upprätta ett nära samarbete med syfte att bidra till Montenegros utveckling och tillväxtpotential. Samarbetet ska stärka nuvarande ekonomiska förbindelser på bredast möjliga grundval, till nytta för båda parter.

2. Strategier och åtgärder ska syfta till att få till stånd en hållbar ekonomisk och social utveckling i Montenegro. Miljöaspekter ska re-

dan från början till fullo integreras i strategierna och kraven på en harmonisk social utveckling ska beaktas.

3. Samarbetsstrategierna ska integreras i en regional samarbetsram. Åtgärder som kan främja samarbete mellan Montenegro och dess grannländer, härunder de som är medlemmar av EU, och därmed bidra till regional stabilitet måste ägnas särskild uppmärksamhet. Stabiliserings- och associeringsrådet ska fastställa prioriteringar mellan och inom de nedan angivna samarbetsområdena i överensstämmelse med det europeiska partnerskapet.

#### ARTIKEL 89

##### *Ekonomisk politik och handelspolitik*

Gemenskapen och Montenegro ska underlätta den ekonomiska reformprocessen genom att samarbeta för att förbättra förståelsen för grunddragen i deras respektive ekonomier och för hur den ekonomiska politiken utformas och genomförs i en marknadsekonomi.

För det ändamålet ska gemenskapen och Montenegro samarbeta i syfte att

a) utbyta information om makroekonomiska resultat och prognoser och om utvecklingsstrategier,

b) tillsammans analysera ekonomiska frågor av gemensamt intresse, bland annat utformningen av den ekonomiska politiken och medlen för att genomföra den, och

c) främja ett bredare samarbete i syfte att påskynda kunskapsöverföring och tillgång till ny teknik.

Montenegro ska sträva efter att upprätta en fungerande marknadsekonomi och att gradvis närma sin politik till den stabilitetsinriktade politik som förs inom ramen för Europeiska ekonomiska och monetära unionen (EMU). På begäran av de montenegrinska myndigheterna kan gemenskapen tillhandahålla bistånd med syfte att stödja landets ansträngningar i detta avseende.

Samarbetet ska också syfta till ökad rättslig förutsebarhet för företagen genom införande av en stabilt och icke-diskriminerande rättslig ram på handelns område.

Samarbetet på detta område ska omfatta informationsutbyte om Ekonomiska och monetära unionens principer och funktionssätt.

#### ARTIKEL 90

##### *Statistiksamarbete*

Samarbetet mellan parterna ska främst inriktas på prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk om statistik, t.ex. ekonomisk statistik, handelsstatistik och monetär och finansiell statistik. Det ska särskilt syfta till att utveckla ett effektivt och hållbart statistiksystem som kan leverera tillförlitlig, objektiv och korrekt statistik av det slag som behövs för att planera och övervaka Montenegros övergångs- och reformprocess. Samarbetet bör också göra det möjligt för Montenegros statistikinstitut att bättre tillgodose de nationella användarnas behov (både inom den offentliga förvaltningen och den privata sektorn). Statistiksystemet bör vara förenligt med FN:s grundläggande principer för officiell statistik, uppförandekoden för europeisk statistik och europeisk statistiklagstiftning samt utvecklas i riktning mot förenlighet med gemenskapens regelverk. Parterna ska särskilt samarbeta för att garantera konfidentiell behandling av personuppgifter, gradvis öka datainsamlingen och dataöverföringen till det europeiska statistiksystemet samt utbyta information om metoder, kunskapsöverföring och utbildning.

#### ARTIKEL 91

##### *Bank- och försäkrings tjänster och andra finansiella tjänster*

Samarbetet mellan Montenegro och gemenskapen ska inriktas på prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk om bank- och försäkrings tjänster och andra finansiella tjänster. Parterna ska samarbeta i syfte att upprätta och vidareutveckla

en lämplig ram för främjande av sektorerna för bank- och försäkringstjänster och andra finansiella tjänster i Montenegro som har lojal konkurrens som bärande princip och som garanterar att företagen kan konkurrera på lika villkor.

#### ARTIKEL 92

##### *Intern kontroll och extern revision*

Samarbetet mellan parterna ska inriktas på prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk om intern finansiell kontroll inom den offentliga sektorn och om extern revision. Samarbetet mellan parterna ska särskilt samarbeta – genom att man utarbetar och antar relevant lagstiftning – i syfte att utveckla öppna, verksamma och kostnadseffektiva system för intern finansiell kontroll inom den offentliga sektorn (där ibland finansiell förvaltning och kontroll och funktionellt oberoende internrevision) och oberoende externa revisionssystem i Montenegro, i enlighet med internationellt godtagna normer och metoder samt bästa praxis i EU. Samarbetet ska också inriktas på kapacitetsuppbyggnad inom Montenegros centrala revisionsorgan. Ett annat viktigt ämne för samarbete ska vara inrättande och stärkande av centrala harmoniseringsenheter för finansiell förvaltning och kontroll och för internrevision så att de samordnings- och harmoniseringskyldigheter som följer av kraven ovan kan fullgöras.

#### ARTIKEL 93

##### *Främjande och skydd av investeringar*

Samarbetet mellan parterna på detta område, inom ramen för deras respektive behörighet, ska syfta till att skapa ett gynnsamt klimat för privata investeringar, både inhemska och utländska, vilket är nödvändigt för Montenegros ekonomiska och industriella återhämtning. Samarbetet ska särskilt syfta till att Montenegro ska förbättra den rättsliga ramen för främjande och skydd av investeringar.

#### ARTIKEL 94

##### *Industriellt samarbete*

Samarbetet ska syfta till att främja en modernisering och omstrukturering av den montenegrinska industrin och enskilda sektorer av denna. Det ska också omfatta industriellt samarbete mellan ekonomiska aktörer, med målet att stärka den privata sektorn under betingelser som garanterar skyddet av miljön.

Initiativen för industriellt samarbete ska avspegla bägge parterns prioriteringar. Regionala aspekter av industriell utveckling ska beaktas och i relevanta fall ska transnationella partnerskap främjas. Strävan ska särskilt vara att genom dessa initiativ upprätta en lämplig ram för företag, förbättra kunskaperna om företagsledning samt främja marknader, öppenhet på marknaden och företagsklimat. Upprättandet av effektiva exportfrämjande verksamheter i Montenegro ska särskilt uppmärksammas.

I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn tas till gemenskapens regelverk på det industripolitiska området.

#### ARTIKEL 95

##### *Små och medelstora företag*

Parternas samarbete på detta område ska syfta till att utveckla och stärka små och medelstora företag inom den privata sektorn, understödja nyföretagande på områden som representerar tillväxtmöjligheter och främja samarbete mellan små och medelstora företag i gemenskapen och Montenegro.

I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn tas till prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk om små och medelstora företag och till de tio riktlinjerna i Europeiska stadgan för småföretag.

#### ARTIKEL 96

##### *Turism*

Samarbetet om turism ska främst syfta till att förbättra informationsflödet på detta om-

råde (genom internationella nät, databaser, osv.) och främja en utbyggnad av infrastruktur som kan stimulera till investeringar inom turism samt uppmuntra ett montenegrinskt deltagande i större europeiska turistorganisationer. Samarbetet skall också syfta till att undersöka förutsättningarna för gemensamma insatser och att stärka samarbetet mellan turistföretag, experter och behöriga myndigheter eller organ på turismens område samt överföra know-how (genom utbildning, utbyten och seminarier). I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn tas till gemenskapens regelverk med anknytning till denna sektor.

Samarbetet får integreras i en regional samarbetsram.

#### ARTIKEL 97

##### *Jordbruk och den agroindustriella sektorn*

Samarbetet mellan parterna ska byggas ut på alla prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk på jordbruksområdet och det veterinära och fytosanitära området. Samarbetet ska i synnerhet syfta till en modernisering och omstrukturering av Montenegros jordbruk och agroindustriella sektor, särskilt för att uppnå förenlighet med gemenskapens sanitära krav, förbättra vattenförvaltning och landsbygdsutveckling och utveckla landets skogssektor, samt till en gradvis tillnärmning av landets lagstiftning och praxis till gemenskapens regler och normer.

#### ARTIKEL 98

##### *Fiske*

Parterna ska undersöka möjligheterna att fastställa områden av gemensamt intresse inom fiskesektorn där båda parterna kan dra nytta av att samarbeta. I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn tas till prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk på fiskeområdet, inbegripet fullgörande av internationella skyldigheter som avser internationella och regionala fiskeorganisationers bestämmelser om förvaltning och bevarande av fiskeresurser.

#### ARTIKEL 99

##### *Tull*

Parterna ska upprätta ett samarbete på tullområdet för att sörja för att de bestämmelser som kommer att antas på handelsområdet efterlevs och få till stånd en tillnärmning av Montenegros tullsystem till gemenskapens tullsystem; detta kommer att bana väg för de liberaliseringsåtgärder som planeras inom ramen för detta avtal och för en gradvis tillnärmning av Montenegros tullagstiftning till gemenskapens regelverk.

I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn tas till prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk på tullområdet.

Regler för ömsesidigt administrativt bistånd mellan parterna i tullfrågor fastställs i protokoll 6.

#### ARTIKEL 100

##### *Skatt*

Parterna ska upprätta ett samarbete på skatteområdet som bland annat omfattar åtgärder för ytterligare reform av Montenegros skattesystem och omstrukturering av dess skatteförvaltning i syfte att sörja för effektiv skatteuppbörd och bekämpning av skattebedrägeri.

I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn tas till prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk på skatteområdet och om bekämpning av skadlig skattekonkurrens. Skadlig skattekonkurrens ska undanröjas i enlighet med principerna i den uppförandekod för företagsbeskattning som antogs av Europeiska unionens råd den 1 december 1997.

Samarbetet ska också inriktas på att öka öppenheten och bekämpa korruption, och det ska omfatta ett informationsutbyte mellan medlemsstaterna och Montenegro för att försöka underlätta genomförande av åtgärder med syfte att förhindra skattebedrägeri, skatteundandragande och skatteflykt. Monteneg-

ro ska fullborda nätverket av bilaterala avtal med medlemsstaterna och då följa den senaste uppdateringen av OECD:s modell för skatteavtal beträffande inkomst och förmögenhet och OECD:s modellavtal om utbyte av information i skattefrågor, i den mån som den sökande medlemsstaten tillträtt avtalen.

#### ARTIKEL 101

##### *Samarbete i sociala frågor*

På sysselsättningsområdet ska samarbetet mellan parterna särskilt inriktas på att modernisera arbetsförmedling och yrkesrådgivning, tillhandahålla understödjande åtgärder och främja lokal utveckling för att underlätta omstrukturering av industri och arbetsmarknad. Samarbetet ska också omfatta studier, experthjälp samt informations- och utbildningsinsatser.

Parterna ska samarbeta för att underlätta en reform av Montenegros arbetsmarknadspolitik inom ramen för stärkt ekonomisk reform och integration. Samarbetet ska också syfta till att understödja en anpassning av Montenegros sociala trygghetssystem till nya ekonomiska och sociala krav; det ska vidare omfatta anpassning av den montenegrinska lagstiftningen om arbetsvillkor och lika möjligheter för kvinnor och män, för funktionshindrade och för personer som tillhör minoritetsgrupper samt förbättrat skydd för arbetstagares hälsa och säkerhet med gemenskapens skyddsnivå som riktmärke. Montenegro ska se till att landet tillträder och effektivt tillämpar ILO:s grundläggande konventioner.

I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn tas till prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk på detta område.

#### ARTIKEL 102

##### *Utbildning*

Parterna ska samarbeta i syfte att höja nivån på allmän utbildning och yrkesutbildning i Montenegro och stärka ungdomspolitik och

strategier för ungdomars arbetsmöjligheter, även icke-formell utbildning. Förverkligande av Bolognadeklarationens mål inom ramen för den mellanstatliga Bolognaprocessen ska ges prioritet i systemen för högre utbildning.

Parterna ska också samarbeta för att se till att tillträde till utbildning och yrkesutbildning i Montenegro, på alla nivåer, är fritt från diskriminering på grund av kön, hudfärg, etniskt ursprung eller religion.

Modernisering av utbildningsstrukturer och utbildningsverksamhet i Montenegro kommer att understödjas genom relevanta gemenskapsprogram och gemenskapsinstrument.

I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn tas till prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk på detta område.

#### ARTIKEL 103

##### *Kulturellt samarbete*

Parterna förbinder sig att främja kulturellt samarbete. Syftet med detta samarbete ska bland annat vara att öka ömsesidig förståelse och respekt mellan individer, samhällen och folk. Parterna förbinder sig också att samarbeta för att främja kulturell mångfald, särskilt inom ramen för Unescos konvention om främjande av och skydd för mångfalden av kulturella uttryck.

#### ARTIKEL 104

##### *Samarbete på det audiovisuella området*

Parterna ska samarbeta för att främja den audiovisuella industrin i Europa och uppmuntra till samproduktion på film- och televisionsområdet.

Samarbetet kan bland annat omfatta program och resurser för utbildning av journalister och personer inom andra medieyrken samt tekniskt bistånd till medier, både offentliga och privata, för att stärka deras oberoende och professionalism och deras kontakter med medier i EU.

Montenegro ska anpassa sina riktlinjer för reglering av innehåll i gränsöverskridande radio- och televisionssändningar till gemenskapens och harmonisera sin lagstiftning med gemenskapens regelverk på detta område. Montenegro ska ägna särskild uppmärksamhet åt frågor med anknytning till förvärv av immateriella rättigheter till program som sänds via satellit, kabel och marksändare.

## ARTIKEL 105

*Informationssamhället*

Samarbetet ska byggas ut på alla områden med anknytning till gemenskapens regelverk om informationssamhället. Det ska främja allt inriktas på att understödja en gradvis anpassning av Montenegros politik och lagstiftning på detta område till gemenskapens.

Parterna ska också samarbeta i syfte att vidareutveckla informationssamhället i Montenegro. De övergripande målen ska vara att förbereda hela samhället för den digitala tidsåldern, uppmuntra till investeringar och skapa driftskompatibilitet mellan nät och tjänster.

## ARTIKEL 106

*Nät och tjänster för elektronisk kommunikation*

Samarbetet ska främst inriktas på prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk på detta område. Parterna ska särskilt stärka sitt samarbete när det gäller nät och tjänster för elektronisk kommunikation så att Montenegro kan anta gemenskapens regelverk på detta område inom tre år från den dag då avtalet träder i kraft.

## ARTIKEL 107

*Informations- och kommunikationsverksamhet*

Gemenskapen och Montenegro ska vidta nödvändiga åtgärder för att stimulera ett ömsesidigt informationsutbyte. Program som syftar till att ge allmänheten grundläggande

information om gemenskapen eller fackkretsar i Montenegro mer specialiserad information ska prioriteras.

## ARTIKEL 108

*Transport*

Samarbetet mellan parterna ska inriktas på prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk på transportområdet.

Samarbetet kan i synnerhet syfta till omstrukturering och modernisering av transportsätten i Montenegro och till att främja fri rörlighet för passagerare och varor samt förbättrat tillträde till transportmarknaden och transportanläggningar, däribland hamnar och flygplatser. Utbyggnad av multimodal infrastruktur med anknytning till de stora transeuropeiska näten kan också understödjas genom samarbetet, särskilt i syfte att stärka regionala länkar i sydöstra Europa i linje med samförståndsavtalet om utveckling av sydöstra Europas huvudnätverk för regionala transporter. Samarbetet ska vidare syfta till att göra driftsstandards jämförbara med gemenskapens, utforma ett transportsystem i Montenegro som är förenligt med och anpassat till gemenskapens och förbättra miljöskyddet på transportområdet.

## ARTIKEL 109

*Energi*

Samarbetet ska inriktas på prioriterade områden med anknytning till gemenskapens regelverk på energiområdet. Det ska grundas på fördraget om upprättandet av energigemenskapen och utvecklas med sikte på en gradvis integrering av Montenegro i Europas energimarknader. Samarbetet kan särskilt omfatta

a) utformning och planering av energipolitiken, inbegripet modernisering av infrastruktur, förbättring och diversifiering av energiförsörjning och förbättring av tillträde till energimarknaden, inklusive förenklad transi-

tering, överföring och distribution samt upp-  
rustning av regionalt betydelsefulla samman-  
kopplingar med grannländers elnät,

b) främjande av energibesparing, energieffektivitet och förnybar energi samt studier om energiproduktionens och energiförbrukningens miljökonsekvenser,

c) utformning av ramvillkor för omstrukturer-  
ing av energibolag samt samarbete mellan  
företag inom denna sektor.

#### ARTIKEL 110

##### *Kärnsäkerhet*

Parterna ska samarbeta på området kärnsä-  
kerhet och säkerhetskontroll. Samarbetet kan  
omfatta följande områden:

a) Modernisering av parternas lagar och  
andra författningar om strålskydd, kärnsä-  
kerhet och redovisning och kontroll av kärn-  
ämnen samt förstärkning av tillsynsmyndig-  
heterna och deras resurser.

b) Främjande av avtal mellan medlemssta-  
terna eller Europeiska atomenergigemenska-  
pen och Montenegro om snabb underrättelse  
och informationsutbyte i händelse av kärn-  
energiolyckor och om katastrofberedskap  
samt, om det är relevant, om kärnsäkerhets-  
frågor i allmänhet.

c) Ansvar gentemot tredje man på kärn-  
energiområdet.

#### ARTIKEL 111

##### *Miljö*

Parterna ska bygga ut och fördjupa sitt  
samarbete på miljöområdet i den trängande  
uppgiften att hejda miljöförstörelsen och  
börja förbättra miljösituationen med hållbar  
utveckling som mål.

Parterna ska särskilt upprätta ett samarbete  
för att stärka administrativa strukturer och  
förfaranden så att miljöfrågorna blir föremål  
för strategisk planering och samordning mel-

lan de berörda aktörerna, och de ska i syn-  
nerhet koncentrera sig på att anpassa Monte-  
negros lagstiftning till gemenskapens regel-  
verk. Samarbetet kan också inriktas på att ut-  
arbeta strategier för en väsentlig minskning  
av lokal, regional och gränsöverskridande  
luft- och vattenförorening, upprättande av en  
ram för effektiv, miljövänlig, hållbar och  
förnybar produktion och konsumtion av  
energi och genomförande av miljökonse-  
kvensbedömningar och strategiska miljöbe-  
dömningar. Ratificering och genomförande  
av Kyotoprotokollet ska ägnas särskild upp-  
märksamhet.

#### ARTIKEL 112

##### *Samarbete om forskning och teknisk utveck- ling*

Parterna ska främja samarbete inom civil  
vetenskaplig forskning och teknisk utveck-  
ling på grundval av principen om ömsesidig  
nytta samt, med beaktande av tillgängliga re-  
surser, adekvat tillträde till parternas respek-  
tive program, med förbehåll för att en till-  
räckligt hög grad av effektivt skydd för im-  
materiella, industriella och kommersiella rät-  
tigheter garanteras.

I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn  
tas till prioriterade områden med anknytning  
till gemenskapens regelverk på området  
forskning och teknisk utveckling.

#### ARTIKEL 113

##### *Regional och lokal utveckling*

Parterna ska sträva efter att stärka sitt sam-  
arbete om regional och lokal utveckling, i  
syfte att bidra till ekonomisk utveckling och  
minska regionala obalanser. Gränsöverskri-  
dande, transnationellt och interregionalt sam-  
arbete ska ägnas särskild uppmärksamhet.

I detta samarbete ska vederbörlig hänsyn  
tas till prioriterade områden med anknytning  
till gemenskapens regelverk på området regi-  
onal utveckling.

## ARTIKEL 114

*Offentlig förvaltning*

Samarbetet på detta område ska syfta till att det byggs upp en effektiv och ansvarig offentlig förvaltning i Montenegro, särskilt för att stödja rättsstatsprincipens tillämpning, de statliga institutionernas korrekta funktionssätt till förmån för hela den montenegrinska befolkningen samt en friktionsfri utveckling av förbindelserna mellan EU och Montenegro.

Samarbetet på detta område ska främst inriktas på institutionell uppbyggnad, inbegripet utveckling och tillämpning av öppna och opartiska rekryteringsförfaranden, personalförvaltning och karriärutveckling inom offentlig förvaltning. Samarbetet ska omfatta offentlig förvaltning på alla nivåer, även lokal nivå.

## AVDELNING IX

**FINANSIELLT SAMARBETE**

## ARTIKEL 115

För att uppnå målen i detta avtal kan Montenegro få ekonomiskt stöd från gemenskapen i enlighet med artiklarna 5, 116 och 118 i form av gåvobistånd och lån, även lån från Europeiska investeringsbanken. Gemenskapsstödet förutsätter att Montenegro gör fortsatta framsteg i sina strävanden att uppfylla de politiska Köpenhamnskriterierna och i synnerhet att det gör framsteg när det gäller att genomföra prioriteringarna i det europeiska partnerskapet. Vidare ska resultatet av de årliga översynerna avseende de länder som ingår i stabiliserings- och associeringsprocessen att beaktas; särskilt gäller detta stödmottagarnas åtagande att genomföra demokratiska, ekonomiska och institutionella reformer och att följa andra slutsatser som antagits av rådet, i synnerhet de som rör genomförandet av anpassningsprogram. Stödet till Montenegro ska inriktas på konstaterade behov och överenskomna prioriteringar och anpassas efter landets förmåga att absorbera och återbetala stödet och efter de åtgärder som vidtas för att reformera och omstrukturera ekonomin.

## ARTIKEL 116

Finansiellt stöd i form av gåvobistånd ska avse operativa åtgärder som fastställs i en radsförordning inom ramen för ett vägledande flerårigt program och som baseras på årliga handlingsprogram som gemenskapen upprättar efter samråd med Montenegro.

Det finansiella stödet får omfatta alla arbetsområden, i synnerhet områdena rättvisa, frihet och säkerhet, tillnärmning av lagstiftning, ekonomisk utveckling och miljöskydd.

## ARTIKEL 117

På Montenegros begäran och om särskilda behov föreligger kan gemenskapen, i samordning med internationella finansiella institut, undersöka möjligheten att på vissa villkor och med beaktande av alla tillgängliga ekonomiska resurser i undantagsfall bevilja landet makroekonomiskt stöd. Stödet skulle frigöras under förutsättning att villkoren i ett mellan Montenegro och Internationella valutafonden överenskommet program är uppfyllda.

## ARTIKEL 118

För att tillgängliga resurser ska kunna utnyttjas optimalt ska parterna se till att gemenskapens bidrag nära samordnas med bidrag från andra finansieringskällor, till exempel medlemsstaterna, andra länder och internationella finansiella institut.

Parterna ska för det ändamålet regelbundet utbyta information om alla biståndskällor.

## AVDELNING X

**INSTITUTIONELLA OCH ALLMÄNNA  
BESTÄMMELSER SAMT SLUTBESTÄMMELSER**

## ARTIKEL 119

Härmed inrättas ett stabiliserings- och associeringsråd som ska ha till uppgift att över-

vaka tillämpningen och genomförandet av detta avtal. Det ska sammanträda på lämplig nivå med jämna mellanrum och när omständigheterna så kräver. Det ska behandla varje fråga av betydelse som aktualiseras inom ramen för avtalet samt varje annan bilateral eller internationell fråga av gemensamt intresse.

#### ARTIKEL 120

1. Stabiliserings- och associeringsrådet ska bestå av medlemmarna av Europeiska unionens råd och ledamöter av Europeiska kommissionen, å ena sidan, och medlemmar av den montenegrinska regeringen, å andra sidan.

2. Stabiliserings- och associeringsrådet ska själv anta sin arbetsordning.

3. Medlemmarna i stabiliserings- och associeringsrådet får låta sig företrädas i enlighet med villkor som ska fastställas i arbetsordningen.

4. Ordförandeskapet i stabiliserings- och associeringsrådet ska växelvis innehas av en företrädare för Europeiska gemenskapen och en företrädare för Montenegro, i enlighet med bestämmelser som ska fastställas i arbetsordningen.

5. I ärenden som rör Europeiska investeringsbanken ska banken delta i stabiliserings- och associeringsrådets arbete som observatör.

#### ARTIKEL 121

För att målen i detta avtal ska nås ska stabiliserings- och associeringsrådet ha befogenhet att fatta beslut inom avtalets ram i de fall som föreskrivs i avtalet. Besluten ska vara bindande för parterna, som ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att genomföra dem. Stabiliserings- och associeringsrådet får vid behov också utfärda rekommendationer. Det ska utforma sina beslut och rekommendationer i samförstånd mellan parterna.

#### ARTIKEL 122

1. Stabiliserings- och associeringsrådet ska i sitt arbete biträdas av en stabiliserings- och associeringskommitté, som ska bestå av företrädare för Europeiska unionens råd och företrädare för Europeiska kommissionen, å ena sidan, och företrädare för Montenegro, å andra sidan.

2. Stabiliserings- och associeringsrådet ska i sin arbetsordning fastställa stabiliserings- och associeringskommitténs uppgifter, som bland annat ska vara att förbereda stabiliserings- och associeringsrådets sammanträden, och det ska också besluta om kommitténs arbetssätt.

3. Stabiliserings- och associeringsrådet får delegera sina befogenheter till stabiliserings- och associeringskommittén. Stabiliserings- och associeringskommittén ska i så fall fatta beslut i enlighet med villkoren i artikel 121.

#### ARTIKEL 123

Stabiliserings- och associeringskommittén får inrätta underkommittéer. De underkommittéer som är nödvändiga för en korrekt tillämpning av detta avtal ska införas före utgången av det första året efter den dag då detta avtal träder i kraft.

En underkommitté för migrationsfrågor ska inrättas.

#### ARTIKEL 124

Stabiliserings- och associeringsrådet får besluta att inrätta andra särskilda kommittéer eller organ som kan biträda det i dess arbete. Stabiliserings- och associeringsrådet ska fastställa dessa kommittéers eller organs sammansättning, uppgifter och arbetssätt i sin arbetsordning.

#### ARTIKEL 125

Härmed inrättas en parlamentarisk stabiliserings- och associeringskommitté. Den ska vara ett forum för ledamöterna av Montenegro.

ros parlament och Europaparlamentet där de kan träffas och utbyta åsikter. Kommittén ska själv fastställa hur ofta den ska sammanträda.

Den parlamentariska stabiliserings- och associeringskommittén ska bestå av ledamöter av Europaparlamentet och ledamöter av Montenegros parlament.

Den parlamentariska stabiliserings- och associeringskommittén ska själv anta sin arbetsordning.

Ordförandeskapet i den parlamentariska stabiliserings- och associeringskommittén ska växelvis innehåsa av en ledamot av Europaparlamentet och en ledamot av Montenegros parlament, i enlighet med bestämmelser som ska fastställas i dess arbetsordning.

#### ARTIKEL 126

Inom ramen för detta avtal åtar sig vardera parten att se till att fysiska och juridiska personer från den andra parten, utan diskriminering i förhållande till de egna medborgarna, har tillgång till parternas behöriga domstolar och administrativa organ för att kunna försvara sina personliga rättigheter och sin äganderätt.

#### ARTIKEL 127

Inget i detta avtal ska hindra en part från att vidta åtgärder som

a) den anser nödvändiga för att förhindra utlämnande av upplysningar som kan skada dess väsentliga säkerhetsintressen,

b) rör produktion av eller handel med vapen, ammunition eller krigsmateriel eller rör forskning, utveckling eller produktion som är oumbärlig för försvarsändamål, förutsatt att åtgärderna inte försämrar konkurrensvillkoren för produkter som inte är avsedda för särskilda militära ändamål,

c) parten anser väsentliga för sin egen säkerhet i händelse av allvarliga inre störningar som påverkar upprätthållande av lag och ordning eller under krig eller allvarlig inter-

nationell spänning som utgör ett krigshot, eller för att uppfylla förpliktelser som den har godtagit i syfte att upprätthålla fred och internationell säkerhet.

#### ARTIKEL 128

1. Inom de områden som omfattas av detta avtal ska, utan att detta påverkar tillämpningen av några särskilda bestämmelser i avtalet,

a) de arrangemang som Montenegro tillämpar med avseende på gemenskapen inte ge upphov till någon diskriminering mellan medlemsstaterna, deras medborgare eller deras bolag eller andra företag,

b) de arrangemang som gemenskapen tillämpar med avseende på Montenegro inte ge upphov till någon diskriminering mellan medborgare i Montenegro eller montenegrinska bolag eller andra företag.

2. Punkt 1 ska inte påverka parternas rätt att tillämpa relevanta bestämmelser i sin skattelagstiftning på skattebetalare som har olika bostadsort.

#### ARTIKEL 129

1. Parterna ska vidta alla generella eller särskilda åtgärder som krävs för att de ska fullgöra sina skyldigheter enligt detta avtal. De ska se till att målen i avtalet nås.

2. Parterna är överens om att, på begäran av någondera parten, snarast via lämpliga kanaler diskutera varje fråga om avtalets tolkning eller tillämpning eller andra relevanta aspekter av förbindelserna mellan sig.

3. Var och en av parterna ska till stabiliserings- och associeringsrådet hänskjuta varje tvist om avtalets tillämpning eller tolkning. I så fall ska artikel 130 och, i förekommande fall, protokoll 7 tillämpas.

Stabiliserings- och associeringsrådet får avgöra tvisten genom ett bindande beslut.

4. Om en part anser att den andra parten har underlåtit att uppfylla någon av sina

skyldigheter enligt detta avtal får den vidta lämpliga åtgärder. Innan den gör det ska den, förutom i särskilt brådskande fall, förse stabiliserings- och associeringsrådet med alla upplysningar som krävs för att grundligt undersöka situationen i syfte att finna en för båda parter godtagbar lösning.

Vid valet av åtgärder ska i första hand de åtgärder tillgripas som minst stör avtalets tillämpning. Åtgärderna ska omedelbart anmälas till stabiliserings- och associeringsrådet och på begäran av den andra parten bli föremål för samråd i stabiliserings- och associeringsrådet, stabiliserings- och associeringskommittén eller varje annat forum som inrättats med stöd av artiklarna 123 eller 124.

5. Punkterna 2, 3 och 4 ska inte på något sätt påverka eller hindra tillämpning av artiklarna 32, 40, 41, 42 och 46 eller protokoll 3 (Om definition av begreppet ursprungsprodukter och om metoder för administrativt samarbete).

#### ARTIKEL 130

1. Vid tvister mellan parterna om avtalets tolkning eller tillämpning ska endera parten inge en formell begäran till den andra parten och stabiliserings- och associeringsrådet om att den fråga tvisten gäller ska lösas.

Om en part anser att en åtgärd av den andra parten eller underlåtenhet från den andra partens sida att vidta åtgärder utgör ett åsidosättande mot den partens skyldigheter enligt avtalet, ska skälen för detta redovisas i den första partens formella begäran, där det i relevanta fall också ska anges att parten får anta åtgärder i enlighet med artikel 129.4.

2. Parterna ska försöka lösa tvisten genom att inleda samråd i god tro i stabiliserings- och associeringsrådet eller andra forum enligt punkt 3 i syfte att så snart som möjligt nå en för båda parterna godtagbar lösning.

3. Parterna ska förse stabiliserings- och associeringsrådet med alla upplysningar som krävs för att grundligt undersöka situationen.

Så länge tvisten inte är löst ska den diskuteras vid varje möte i stabiliserings- och associeringsrådet, såvida det inte har inletts ett skiljeförfarande enligt protokoll 7. En tvist ska anses vara löst när stabiliserings- och associeringsrådet har fattat ett bindande beslut enligt artikel 129.3 för att avgöra frågan eller har konstaterat att det inte längre föreligger någon tvist.

Om parterna kommer överens om det eller någon av dem begär det kan samråd om en tvist också hållas vid möten i stabiliserings- och associeringskommittén eller i någon annan relevant kommitté eller något annat relevant organ som inrättats med stöd av artikel 123 eller 124. Samråd får också äga rum i skriftlig form.

All information som lämnas ut under samrådet ska förbli konfidentiell.

4. Om parterna inte lyckas lösa tvisten inom två månader efter det att tvistlösningsförfarandet enligt punkt 1 inleddes och den fråga som tvisten gäller omfattas av tillämpningsområdet för protokoll 7, får varje part hänskjuta tvisten till skiljeförfarande enligt det protokollet.

#### ARTIKEL 131

Detta avtal ska inte påverka de rättigheter som enskilda och marknadsaktörer garanteras genom befintliga avtal mellan en eller flera medlemsstater, å ena sidan, och Montenegro, å andra sidan, förrän likvärdiga rättigheter för dessa har uppnåtts enligt detta avtal.

#### ARTIKEL 132

De allmänna principerna för Montenegros deltagande i gemenskapsprogram fastställs i protokoll 8. Bilagorna I–VII och protokollen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 och 8 ska utgöra en integrerad del av detta avtal.

#### ARTIKEL 133

Detta avtal ingås på obestämd tid.

Vardera parten får säga upp avtalet genom en anmälan till den andra parten. Avtalet ska upphöra att gälla sex månader efter dagen för anmälan.

Vardera parten får med omedelbar verkan avbryta tillämpningen av avtalet om den andra parten underlåter att uppfylla någon av avtalets grundläggande delar.

#### ARTIKEL 134

I detta avtal avses med parter gemenskapen eller dess medlemsstater eller gemenskapen och dess medlemsstater, i enlighet med deras respektive befogenheter, å ena sidan, och Republiken Montenegro, å andra sidan.

#### ARTIKEL 135

Detta avtal ska tillämpas, å ena sidan, på de territorier där fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen och fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen är tillämpliga och i enlighet med de villkor som fastställs i dessa fördrag, och, å andra sidan, på Montenegros territorium.

#### ARTIKEL 136

Generalsekreteraren för Europeiska unionens råd ska vara depositarie för detta avtal.

#### ARTIKEL 137

Detta avtal ska upprättas i två exemplar på bulgariska, spanska, tjeckiska, danska, tyska, estniska, grekiska, engelska, franska, itali-

enska, lettiska, litauiska, ungerska, maltesiska, nederländska, polska, portugisiska, rumänska, slovakiska, slovenska, finska och svenska språken, och på det officiella språket i Montenegro, vilka alla texter är lika giltiga.

#### ARTIKEL 138

Parterna ska godkänna detta avtal i enlighet med sina egna förfaranden.

Detta avtal träder i kraft den första dagen i den andra månaden som följer på den dag då parterna till varandra anmäler att de förfaranden som avses i första stycket har slutförts.

#### ARTIKEL 139

##### *Interimsavtal*

Om bestämmelserna i vissa delar av detta avtal, särskilt bestämmelserna om fri rörlighet för varor och de relevanta transportbestämmelserna, sätts i kraft genom ett interimsavtal mellan gemenskapen och Montenegro i avvaktan på att de förfaranden som är nödvändiga för avtalets ikraftträdande avslutas, är parterna överens om följande: under sådana omständigheter ska vid tillämpning av bestämmelserna i avdelning IV, artiklarna 73, 74 och 75 i detta avtal och protokollen 1, 2, 3, 5, 6 och 7 samt relevanta bestämmelser i protokoll 4 med den dag då avtalet träder i kraft avses den dag då det relevanta interimsavtalet träder i kraft beträffande de skyldigheter som fastställs i ovannämnda bestämmelser.

## FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR OCH PROTOKOLL

## BILAGOR

|                         |                                                                                            |
|-------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|
| Bilaga I (artikel 21)   | Montenegrinska tullmedgivanden för industriprodukter från gemenskapen                      |
| Bilaga II (artikel 26)  | Definition av begreppet ”baby beef” -produkter                                             |
| Bilaga III (artikel 27) | Montenegrinska tullmedgivanden för basprodukter inom jordbruket med ursprung i gemenskapen |
| Bilaga IV (artikel 29)  | Gemenskapens tullmedgivanden för fisk och fiskeriprodukter med ursprung i Montenegro       |
| Bilaga V (artikel 30)   | Montenegros tullmedgivanden för fisk och fiskeriprodukter med ursprung i gemenskapen       |
| Bilaga VI (artikel 52)  | Etablering: ”finansiella tjänster”                                                         |
| Bilaga VII (artikel 75) | Immateriella, industriella och kommersiella rättigheter                                    |

---

Stabiliserings- och associeringsavtalets bilaga I-V och protokoll 1–3 publiceras inte i bilagorna till denna proposition. Texterna är tillgängliga i Europeiska unionens råds offentliga register över rådets handlingar ”<http://register.concilium.europa.eu>”.

PROTOKOLL

|                           |                                                                                             |
|---------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|
| Protokoll 1 (artikel 25)  | Handel med bearbetade jordbruksprodukter                                                    |
| Protokoll 2 (artikel 28)  | Vin och spritdrycker                                                                        |
| Protokoll 3 (artikel 44)  | Om definition av begreppet "ursprungsprodukter" och om metoder för administrativt samarbete |
| Protokoll 4 (artikel 61)  | Landtransport                                                                               |
| Protokoll 5 (artikel 73)  | Statligt stöd till stålindustrin                                                            |
| Protokoll 6 (artikel 99)  | Ömsesidigt administrativt bistånd i tullfrågor                                              |
| Protokoll 7 (artikel 129) | Tvistlösning                                                                                |
| Protokoll 8 (artikel 132) | De allmänna principerna för Montenegros deltagande i gemenskapens program                   |

ETABLERING: FINANSIELLA TJÄNSTER  
(som avses i avdelning V kapitel VII i detta avtal)

FINANSIELLA TJÄNSTER:  
DEFINITIONER

En finansiell tjänst är varje tjänst av finansiell karaktär som tillhandahålls av ett företag från någon av de parter som tillhandahåller finansiella tjänster.

Finansiella tjänster omfattar följande verksamhet:

A. Alla försäkringstjänster och försäkringsrelaterade tjänster:

1. Direkt försäkring (innefattande koassurans):

- a) Livförsäkring.
- b) Skadeförsäkring.

2. Återförsäkring och retrocession.

3. Försäkringsförmedling, såsom mäklari och agenturverksamhet.

4. Försäkringsrelaterade tjänster, såsom konsult-, aktuarie-, riskprövnings- och skaderegleringstjänster.

B. Banktjänster och andra finansiella tjänster (med undantag av försäkringstjänster):

1. Mottagande av insättningar och andra återbetalningspliktiga medel från allmänheten.

2. Utlåning av alla slag, inklusive konsumentkrediter, hypotekskrediter, lånekrediter, factoring och finansiering av affärstransaktioner.

3. Finansiell leasing.

4. Alla betalnings- och penningförmedlingstjänster, inklusive betal- och kreditkort, resecheckar och bankväxlar.

5. Garantier och åtaganden.

6. Handel för egen eller annans räkning, på en börs, på en OTC-marknad eller på annat sätt, med följande:

a) Penningmarknadsinstrument (innefattande checkar, växlar, bankcertifikat osv.).

b) Utländsk valuta.

c) Derivatinstrument innefattande, men inte begränsade till, terminer och optioner.

d) Valuta- och ränteinstrument, innefattande sådana produkter som svappar, ränteterminer (forward rate agreements) osv.

e) Överlåtbara värdepapper.

f) Andra överlåtbara instrument och finansiella tillgångar, inklusive guld- och silvertackor.

7. Medverkan vid emissioner av alla slags värdepapper, däribland emissionsgarantier och placering såsom mellanhand (offentligt eller privat) och serviceverksamhet i samband med sådana emissioner.

8. Penningmäklari.

9. Förvaltning av tillgångar, såsom kassa- eller portföljförvaltning, förvaltning av alla former av kollektiva investeringar, förvalt-

ning av pensionsfonder, förvaring och förvaltning av anförtrödda medel.

10. Reglering och clearing av finansiella tillgångar, däribland värdepapper, derivat och andra överlåtbara instrument.

11. Tillhandahållande och överföring av finansiella upplysningar, finansiell databehandling och tillhörande programvara som andra leverantörer av finansiella tjänster tillhandahållit.

12. Rådgivnings- och förmedlingstjänster och andra till finansiella tjänster relaterade tjänster med avseende på all verksamhet enligt punkterna 1–11 ovan, däribland kreditupplysning och kreditanalys, undersökningar och rådgivning i samband med investeringar och portföljer, rådgivning om förvärv samt omstrukturering av företag och företagsstrategier.

Följande typer av verksamhet ska undantas från definitionen av finansiella tjänster:

a) Verksamhet som bedrivs av centralbanker eller någon annan offentlig institution inom ramen för penning- eller valutakurspolitik.

b) Verksamhet som bedrivs av centralbanker, statliga organ eller myndigheter eller offentliga institutioner för statens räkning eller med statlig garanti, utom i de fall då denna verksamhet kan bedrivas av företag som tillhandahåller finansiella tjänster i konkurrens med sådana offentliga organ.

c) Verksamhet som ingår i lagstadgade sociala trygghets- eller pensionssystem, utom i de fall då denna verksamhet kan bedrivas av företag som tillhandahåller finansiella tjänster i konkurrens med offentliga organ eller privata institutioner.

## BILAGA VII

IMMATERIELLA, INDUSTRIELLA OCH KOMMERSIELLA RÄTTIGHETER  
(som avses i artikel 75 i detta avtal)

Artikel 75.4 i detta avtal avser följande multilaterala konventioner som medlemsstaterna är parter i eller faktiskt tillämpar:

- Konventionen om upprättande av Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten (WIPO-konventionen, Stockholm, 1967, ändrad 1979).

- Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk (Paristexten 1971).

- Brysselkonventionen angående spridning av programbärande signaler som överförs via satellit (Bryssel, 1974).

- Budapestkonventionen angående deponering av mikroorganismer för patentändamål (Budapest 1977, ändrad 1980).

- Haagavtalet om internationell registrering av industriella formgivningar (Londonakten, 1934 och Haagakten, 1960).

- Locarnoöverenskommelsen om upprättande av en internationell klassificering för mönster (Locarno 1968, ändrad 1979).

- Madridöverenskommelsen om internationell registrering av varumärken (Stockholmsakten, 1967, ändrad 1979).

- Protokollet till Madridöverenskommelsen om internationell registrering av varumärken (Madrid, 1989).

- Niceöverenskommelsen rörande den internationella klassificeringen av varor och tjänster för vilka varumärken gäller (Genève, 1977, ändrad 1979).

- Pariskonventionen för skydd av den industriella äganderätten (Stockholmsakten, 1967, ändrad 1979).

- Konventionen om patentsamarbete (Washington, 1970, ändrad 1979 och 1984).

- Varumärkesöverenskommelsen (Genève, 2000).

- Internationella konventionen för skydd av växtförädlingsprodukter (UPOV-konventionen, Paris, 1961, ändrad 1972, 1978 och 1991).

- Konventionen om skydd för framställare av fonogram mot otillåten kopiering av deras fonogram (Genève, 1971).

- Internationella konventionen om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag (Rom, 1961).

- Strasbourgöverenskommelsen om internationell patentklassificering (Strasbourg 1971, ändrad 1979).

- Varumärkesöverenskommelsen (Genève, 1994).

- Wienöverenskommelsen om införande av internationell klassificering av figurelement i varumärken (Wien 1973, ändrad 1985).

- WIPO-fördraget om upphovsrätt (Genève, 1996).

- WIPO-fördraget om framföranden och fonogram (Genève, 1996).

- Europeiska patentkonventionen.

- WTO-avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätt.

## PROTOKOLL 4

### OM LANDTRANSPORT

#### ARTIKEL 1

##### *Syfte*

Syftet med detta protokoll är att främja samarbete mellan parterna om landtransport, i synnerhet transittrafik, och att för detta ändamål trygga en samordnad utveckling av transport mellan och genom parternas territorier genom fullständig och ömsesidig tillämpning av alla bestämmelser i detta protokoll.

#### ARTIKEL 2

##### *Räckvidd*

1. Samarbetet ska omfatta landtransport, särskilt väg- och järnvägstransport samt kombinerad transport och därtill hörande infrastruktur.

2. Detta protokoll ska härvid särskilt omfatta följande:

– Infrastruktur på transportområdet inom något av parternas territorier i den omfattning som är nödvändig för att syftet med detta protokoll ska uppnås.

– Ömsesidigt marknadstillträde vad gäller vägtransport.

– Grundläggande rättsliga och administrativa bestämmelser, däribland bestämmelser på handels- och skatteområdet samt sociala och tekniska bestämmelser.

– Samarbete för utveckling av ett transportsystem som uppfyller miljökrav.

– Ett regelbundet informationsutbyte om hur parternas transportpolitik utvecklas, sär-

skilt med avseende på infrastruktur på transportområdet.

#### ARTIKEL 3

##### *Definitioner*

I detta protokoll gäller följande definitioner:

a) *gemenskapens transittrafik*: ett inom gemenskapen etablerat transportföretags transitering av gods genom Montenegros territorium på väg till eller från någon av gemenskapens medlemsstater.

b) *montenegrinsk transittrafik*: ett i Montenegro etablerat transportföretags transitering av gods från Montenegro genom gemenskapens territorium på väg till tredjeland eller från tredjeland till Montenegro.

c) *kombinerad transport*: Godstransport, där transporten på den första och sista sträckan sker landvägen med lastbil, släpvagn, påhängsvagn, med eller utan dragbil, utbytescontainer eller med en container som är minst 20 fot lång, och på den övriga sträckan per järnväg, inre vattenväg eller till havs, om detta avsnitt är minst 100 kilometer fågelvägen och transportens första och sista avsnitt ligger

– mellan den plats där godset lastas och närmast lämpliga järnvägsstation för lastning när det gäller den inledande vägsträckan och mellan närmast lämpliga järnvägsstation för lossning och den plats där godset lossas för den avslutande vägsträckan, eller

– inom en radie av högst 150 kilometer fågelvägen från lastnings- eller lossningshamnen.

**INFRASTRUKTUR****ARTIKEL 4***Allmän bestämmelse*

De avtalsslutande parterna är överens om att vidta inbördes samordnade åtgärder för att utveckla ett infrastrukturnät för kombinerad transport såsom en väsentlig förutsättning för att lösa problem med transport av gods genom Montenegro, särskilt på vägsträckorna 1, 2b, 4 och 6 som förbinder gränsen mot Kroatien med Bar, gränsen mot Bosnien och Hercegovina med gränsen mot Albanien, gränsen mot Serbien med Misici samt Ribaravina med Bac vid gränsen med Serbien; järnvägssträckorna 2 och 4 som förbinder Podgorica med gränsen mot Albanien och gränsen mot Serbien med Bar; hamnen i Bar och flygplatsen i Podgorica som utgör en del av det grundläggande regionala transportinfrastrukturnät som definieras i samförståndsavtalet om det grundläggande regionalt transportnät som avses i artikel 5.

**ARTIKEL 5***Planering*

Utvecklingen av ett regionalt transportnät för kombinerade transporter på Montenegros territorium, som uppfyller Montenegros och sydöstra Europas behov och omfattar de viktigaste väg- och järnvägssträckorna, inre vattenvägarna, hamnarna i inlandet, hamnarna, flygplatserna och andra relevanta knutpunkter i nätet, är av särskilt intresse för gemenskapen och Montenegro. Detta nätverk fastställdes i det samförståndsavtal om utveckling av sydöstra Europas huvudnätverk för regional transport som under-tecknades av regionens ministrar och Europeiska kommissionen i juni 2004. Arbetet med att utveckla detta nätverk och fastställa prioriteringar äger rum inom ramen för en styrkommitté bestående av företrädare för båda avtalsparterna.

**ARTIKEL 6***Ekonomiska aspekter*

1. Enligt artikel 116 i detta avtal får gemenskapen bidra ekonomiskt till nödvändigt infrastrukturarbete enligt artikel 5. Detta ekonomiska bidrag kan ges i form av lån från Europeiska investeringsbanken och varje annan form av finansiering som kan tillföra ytterligare medel.

2. För att påskynda arbetet kommer Europeiska kommissionen att så långt det är möjligt verka för att det tillförs ytterligare medel, till exempel genom att vissa av medlemsstaterna investerar på bilateral basis eller investeringar finansierade av allmänna eller privata medel.

**JÄRNVÄGSTRANSPORT OCH KOMBINERAD TRANSPORT****ARTIKEL 7***Allmän bestämmelse*

Parterna ska vidta de inbördes samordnade åtgärder som är nödvändiga för utveckling och främjande av järnvägstransporter och kombinerade transporter som ett sätt att för framtiden trygga att en betydande del av de bilaterala transporterna och transiteringarna genom Montenegro sker under mera miljövänliga förhållanden.

**ARTIKEL 8***Särskilda aspekter rörande infrastruktur*

Som ett led i moderniseringen av järnvägarna i Montenegro ska erforderliga åtgärder vidtas för att anpassa systemet till kombinerade transporter, särskilt i fråga om upprustning eller byggande av godsterminaler, spårvidd i tunnlar och kapacitet, vilket kräver stora investeringar.

**ARTIKEL 9***Understödjande åtgärder*

Parterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att främja utvecklingen av kombinerad transport. Syftet med sådana åtgärder ska vara att

- stimulera användare och avsändare att använda kombinerad transport,

- göra kombinerad transport konkurrenskraftig i förhållande till vägtransport, särskilt genom ekonomiskt stöd från gemenskapen eller Montenegro inom ramen för deras respektive lagstiftning,

- främja användningen av kombinerad transport på långa sträckor och att särskilt främja användningen av utbytescontainrar, containrar och obeledsagad transport i allmänhet,

- öka den kombinerade transportens snabbhet och tillförlitlighet, i synnerhet

- öka godstågens turtäthet för att tillgodose avsändarnas och användarnas behov,

- förkorta väntetiderna på godsterminalerna och öka deras produktivitet,

- på lämpligt sätt undanröja alla hinder från tillfartsvägarna för att förbättra tillgängligheten till kombinerad transport,

- där så är nödvändigt harmonisera vikter, mått och tekniska egenskaper för specialutrustning, framför allt för att garantera nödvändig överensstämmelse mellan spårvidderna, och vidta samordnade åtgärder för att beställa och ta i bruk den utrustning som krävs för att klara av trafikintensiteten, och

- allmänt vidta varje annan lämplig åtgärd.

## ARTIKEL 10

### *Järnvägarnas roll*

Inom ramen för statens respektive järnvägsbolagens befogenheter ska parterna rekommendera sina respektive järnvägsbolag att för såväl person- som godstransporternas vidkommande

- stärka samarbetet inom alla områden såväl bilateralt som multilateralt och inom ramen för de internationella järnvägsorganisa-

tionerna, särskilt vad gäller förbättringar av transporttjänsternas kvalitet och säkerhet,

- gemensamt försöka organisera järnvägs-systemet så att avsändarna uppmuntras att sända gods med järnväg i stället för på väg, särskilt vad gäller transittrafiken, på grundval av principerna om sund konkurrens och valfrihet för användarna,

- förbereda Montenegros deltagande i genomförande och framtida utveckling av gemenskapens regelverk om utveckling av järnvägarna.

## VÄGTRANSPORT

### ARTIKEL 11

#### *Allmänna bestämmelser*

1. Vad gäller det ömsesidiga tillträdet till transportmarknaderna är parterna överens om att inledningsvis och utan att det påverkar tillämpningen av punkt 2, vidmakthålla sådana ordningar som härrör från bilaterala avtal eller andra gällande internationella bilaterala överenskommelser som har ingåtts mellan var och en av gemenskapens medlemsstater och Montenegro eller, om sådana avtal eller överenskommelser inte finns, som härrör från den faktiska situationen 1991.

I avvaktan på att gemenskapen och Montenegro ingår ett avtal om tillträde till vägtransportmarknaden enligt artikel 12 och ett avtal om vägskatter enligt artikel 13.2 ska Montenegro samarbeta med gemenskapens medlemsstater för att ändra dessa bilaterala avtal så att de anpassas till detta protokoll.

2. Parterna är överens om att bevilja oinskränkt tillträde för gemenskapens transittrafik genom Montenegro och för montenegrinsk transittrafik genom gemenskapen med verkan från och med den dag då avtalet träder i kraft.

3. Om, till följd av de rättigheter som ges enligt punkt 2, gemenskapsåkeriernas transittrafik skulle öka så mycket att den vållar eller riskerar att vålla allvarlig skada på väginfra-

strukturen eller trafikflödet på de huvudvägar som anges i artikel 5, och om det på grund av samma omständigheter uppstår problem på gemenskapens territorium i närheten av gränsen till Montenegro, ska ärendet läggas fram för stabiliserings- och associeringsrådet i enlighet med artikel 121 i detta avtal. Parterna får föreslå särskilda tillfälliga, icke-diskriminerande åtgärder som är nödvändiga för att begränsa eller lindra sådan skada.

4. Om gemenskapen fastställer regler i syfte att minska föroreningarna från tunga lastbilar som är registrerade i Europeiska unionen och för att förbättra trafiksäkerheten ska likvärdiga regler gälla för tunga lastbilar registrerade i Montenegro som ska färdas genom gemenskapens territorium. Stabiliserings- och associeringsrådet ska besluta om de nödvändiga bestämmelserna.

5. Parterna ska avstå från att vidta ensidiga åtgärder som kan leda till diskriminering mellan gemenskapens och Montenegros transportföretag eller fordon. Varje avtalslutande part ska vidta de åtgärder som krävs för att underlätta vägtransporter till eller genom den andra avtalslutande partens territorium.

## ARTIKEL 12

### *Marknadstillträde*

Parterna ska, var och en inom ramen för sina respektive interna bestämmelser, lägga särskild vikt vid att samarbeta för att

– komma fram till tillvägagångssätt som kan främja utvecklingen av ett transportsystem som svarar mot de avtalslutande parternas behov och som är förenligt med fullbordandet av gemenskapens inre marknad och genomförandet av den gemensamma transportpolitiken, å ena sidan, och Montenegros ekonomiska politik och transportpolitik, å andra sidan,

– uppnå ett slutgiltigt system som på ömsesidig grundval reglerar det framtida tillträdet till vägtransportmarknaden mellan de avtalslutande parterna.

## ARTIKEL 13

### *Beskattning, vägavgifter och andra avgifter*

1. Parterna är överens om att beskattning av vägfordon, vägavgifter och andra avgifter ska vara icke-diskriminerande hos båda parter.

2. Parterna ska inleda förhandlingar i syfte att nå en överenskommelse om vägskatt så snart som möjligt på grundval av gemenskapens bestämmelser på detta område. Syftet med överenskommelsen ska framför allt vara att trygga ett fritt trafikflöde över gränserna, successivt undanröja skillnader mellan de avtalslutande parternas vägskattesystem och undanröja konkurrenssnedvridningar som uppstår på grund av sådana skillnader.

3. I avvaktan på att de förhandlingar som avses i punkt 2 har slutförts ska parterna undanröja diskriminering mellan gemenskapsåkare och åkare från Montenegro med avseende på skatter och avgifter som tas ut för framförande eller ägande av tunga lastbilar samt skatter eller avgifter som tas ut för transport inom parternas territorier. Montenegro ska på begäran underrätta Europeiska kommissionen om de skatter, vägavgifter och andra avgifter som landet tillämpar, liksom om metoden för att beräkna dem.

4. Till dess att den överenskommelse som avses i punkt 2 och artikel 12 har ingåtts, ska efter detta avtals ikraftträdande samråd i förväg äga rum om varje förslag till ändring av skattesatser, vägavgifter eller andra avgifter, inbegripet systemen för att ta ut avgifterna, vilka kan komma att tillämpas på gemenskapens transittrafik genom Montenegro.

## ARTIKEL 14

### *Vikt och mått*

1. Montenegro godtar att vägfordon som uppfyller gemenskapens normer vad gäller vikter och mått utan hinder fritt får framföras på de vägar som omfattas av artikel 5. Under sex månader efter detta avtals ikraftträdande

får vägfordon som inte uppfyller gällande normer i Montenegro beläggas med en särskild icke-diskriminerande avgift som motsvarar den skada som deras högre axeltryck vållar.

2. Montenegro ska eftersträva att till utgången av det femte året efter detta avtals ikraftträdande harmonisera sina bestämmelser och normer för vägbygge med gemenskapens lagstiftning, och ska göra stora ansträngningar för att förbättra de vägar som omfattas av artikel 5 så att de uppfyller dessa nya bestämmelser och normer inom den föreslagna tiden, allt efter sina ekonomiska möjligheter.

## ARTIKEL 15

### *Miljö*

1. I syfte att skydda miljön ska parterna bemöda sig om att införa normer för avgas- och stoftutsläpp samt bullernivåer för tunga lastbilar som garanterar en hög skyddsnivå.

2. För att kunna ge industrin tydlig information och främja samordnad forskning, programplanering och produktion bör nationella normer undvikas på detta område.

Fordon som uppfyller normerna i internationella avtal på miljöområdet får användas på parternas territorier utan ytterligare restriktioner.

3. Vid införande av nya normer ska parterna samarbeta för att uppnå ovannämnda mål.

## ARTIKEL 16

### *Sociala aspekter*

1. Montenegro ska harmonisera sina bestämmelser om utbildning av vägtransportpersonal, särskilt med avseende på frakt av farligt gods, med EG-normerna.

2. Montenegro, såsom avtalsslutande part i Europeiska överenskommelsen om arbets-

förhållanden för fordonsbesättningar vid internationella vägtransporter (AETR), och gemenskapen ska i största möjliga utsträckning samordna sina riktlinjer och bestämmelser om förarnas körtider, avbrott och viloperioder och om besättningarnas sammansättning, med beaktande av den framtida utvecklingen av den sociala lagstiftningen på detta område.

3. Parterna ska samarbeta när det gäller genomförande och kontroll av efterlevnaden av social lagstiftning på vägtransportområdet.

4. Med sikte på ömsesidigt erkännande ska parterna se till att deras respektive regler om rätt att yrkesmässigt bedriva godtransport på väg är likvärdiga.

## ARTIKEL 17

### *Bestämmelser om trafik*

1. Parterna ska utbyta erfarenheter och sträva efter att harmonisera sin lagstiftning för att förbättra trafikflödet under trafikintensiva perioder (veckoslut, helger och semestertider).

2. Allmänt ska parterna stimulera införande, utveckling och samordning av ett informationssystem för vägtrafik.

3. Parterna ska sträva efter att harmonisera sin lagstiftning om transport av lättfördärvliga varor, levande djur och farliga ämnen.

4. Parterna ska också sträva efter att harmonisera den tekniska hjälp som ges till förarna, spridandet av väsentlig trafikinformation och annan information som kan vara av intresse för turister och räddningstjänst, däribland ambulanstransporter.

## ARTIKEL 18

### *Trafiksäkerhet*

1. Montenegro ska före utgången av det andra året efter detta avtals ikraftträdande

harmonisera sin lagstiftning om trafiksäkerhet, särskilt med avseende på transport av farligt gods, med gemenskapens lagstiftning.

2. Montenegro, såsom avtalsslutande part i den europeiska överenskommelsen om internationell transport av farligt gods på väg (ADR-överenskommelsen), och gemenskapen ska i största möjliga utsträckning samordna sin politik rörande transport av farligt gods.

3. Parterna ska samarbeta när det gäller genomförande och kontroll av efterlevnaden av trafiksäkerhetslagstiftning, särskilt beträffande körkort och åtgärder för att minska antalet trafikolyckor.

## FÖRENKLING AV FORMALITETER

### ARTIKEL 19

#### *Förenkling av formaliteter*

1. Parterna är eniga om att förenkla godsflödet på järnväg och väg vad gäller såväl bilateral transport som transittrafik.

2. Parterna är eniga om att inleda förhandlingar i syfte att ingå avtal om underlättande av kontroller och formaliteter vad gäller godstransport.

3. Parterna är eniga om att så långt som det är nödvändigt vidta gemensamma åtgärder och verka för att ytterligare förenklande åtgärder vidtas.

## SLUTBESTÄMMELSER

### ARTIKEL 20

#### *Utvidgning av protokollets räckvidd*

Om någon av parterna på grundval av erfarenheter från tillämpningen av detta protokoll drar slutsatsen att andra åtgärder, som inte faller inom ramen för protokollet, skulle kunna gagna en samordnad europeisk transportpolitik och framför allt hjälpa till att lösa de problem som är förbundna med transittrafiken, ska den lägga fram förslag om detta för den andra parten.

### ARTIKEL 21

#### *Genomförande*

1. Samarbetet mellan parterna ska äga rum inom ramen för en särskild underkommitté som ska inrättas i enlighet med artikel 123 i detta avtal.

2. Underkommittén ska särskilt

a) upprätta planer för samarbete om järnvägstransport, kombinerad transport, transportforskning och miljö,

b) analysera tillämpningen av beslut enligt detta protokoll och vid eventuella problem ge stabiliserings- och associeringskommittén rekommendationer om lämpliga åtgärder,

c) två år efter detta avtals ikraftträdande göra en utvärdering av situationen vad gäller förbättring av infrastrukturen och följderna av en fri transittrafik,

d) samordna övervakning av, prognoser för och annat statistiskt arbete kring internationell transport, särskilt transittrafik.

## GEMENSAM FÖRKLARING

1. Gemenskapen och Montenegro noterar att följande nivåer för avgasutsläpp och buller för närvarande godtas i gemenskapen vad gäller typgodkännande av tunga lastbilar från och med den 9 november 2006<sup>1 2</sup>:

Gränsvärden vid ESC-prov (European Steady Cycle) och ELR-prov (European Load Response):

|           |            | Massa<br>av<br>kolmonoxid | Massa<br>av<br>kolväten | Massa<br>av<br>kväveoxider | Massa<br>av<br>partiklar | Rök             |
|-----------|------------|---------------------------|-------------------------|----------------------------|--------------------------|-----------------|
|           |            | (CO)<br>g/kWh             | (HC)<br>g/kWh           | (NOx)<br>g/kWh             | (PT)<br>g/kWh            | m <sup>-1</sup> |
| Rad<br>B1 | Euro<br>IV | 1,5                       | 0,46                    | 3,5                        | 0,02                     | 0,5             |

Gränsvärden vid ETC-prov (European Transient Cycle):

|           |            | Massa<br>av<br>kolmonoxid | Massa<br>av<br>ickemetan<br>kolväten | Massa<br>av<br>metan                      | Massa<br>av<br>kväveoxider | Massa<br>av<br>partiklar    |
|-----------|------------|---------------------------|--------------------------------------|-------------------------------------------|----------------------------|-----------------------------|
|           |            | (CO) g/kWh                | (NMHC)<br>g/kWh                      | (CH <sub>4</sub> ) <sup>a)</sup><br>g/kWh | (NOx) g/kWh                | (PT) <sup>b)</sup><br>g/kWh |
| Rad<br>B1 | Euro<br>IV | 4,0                       | 0,55                                 | 1,1                                       | 3,5                        | 0,03                        |

<sup>a)</sup> Gäller enbart naturgasmotorer.

<sup>b)</sup> Gäller ej gasdrivna motorer.

2. Gemenskapen och Montenegro ska sträva efter att i framtiden minska utsläppen från motorfordon genom att använda den allra senaste tekniken för kontroll av utsläpp från motorfordon tillsammans med förbättrad bränslekvalitet.

<sup>1</sup> Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/55/EG av den 28 september 2005 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om åtgärder mot utsläpp av gas- och partikelformiga föroreningar från motorer med kompressionständning som används i fordon samt mot utsläpp av gasformiga föroreningar från motorer med gnistständning drivna med naturgas eller gasol vilka används i fordon (EUT L 275, 20.10.2005, s. 1).

<sup>2</sup> Dessa gränsvärden kommer att uppdateras i enlighet med vad som anges i relevanta direktiv och i enlighet med eventuella framtida översyner av dessa.

**PROTOKOLL 5****OM STATLIGT STÖD TILL STÅLINDUSTRIN**

1. Parterna erkänner att det finns ett behov av att Montenegro omedelbart åtgärdar sin stålsektors eventuella strukturella svagheter för att se till att dess stålindustri har global konkurrenskraft.

2. I enlighet med bestämmelserna i artikel 73.1 iii i detta avtal ska statligt stöd till stålindustrin enligt bilaga I till riktlinjerna för statligt stöd för regionala ändamål under perioden 2007-2013 bedömas på grundval av de kriterier som följer av tillämpningen på stålsektorn enligt artikel 87 i EG-fördraget, inbegripet dess sekundärlagstiftning.

3. Vid tillämpning av artikel 73.1 iii i avtalet på stålindustrin ska gemenskapen godkänna att Montenegro under fem år efter avtalets ikraftträdande i undantagsfall beviljar statligt stöd för omstrukturering av stålproducerande företag som befinner sig i svårigheter, under följande förutsättningar:

a) Stödet medför att de stödmottagande företagen blir långsiktigt lönsamma under normala marknadsförhållanden i slutet av omstrukturingsperioden.

b) Stödbeloppet och stödintensiteten är strikt begränsade till vad som är nödvändigt för att återställa företagets långsiktiga lönsamhet, och stödet kommer att sänkas gradvis.

c) Montenegro lägger fram omstruktureringsprogram inom ramen för en samlad rationaliseringsplan som bland annat inbegriper nedläggning av ineffektiv verksamhet. Varje stålproducerande företag som får omstruktureringssöd ska, så långt som möjligt, sörja för att det vidtas kompensande åtgärder som uppväger den snedvridning av konkurrensen som stödet förorsakar.

4. Montenegro ska lägga fram ett nationellt omstruktureringsprogram för Europeiska kommissionens bedömning, liksom individuella verksamhetsplaner för vart och ett av de företag som tar emot omstruktureringssöd och det ska framgå av programmen och planerna att de ovannämnda villkoren är uppfyllda.

Montenegros myndighet för övervakning av statligt stöd ska bedöma om de individuella verksamhetsplanerna är förenliga med punkt 3 i detta protokoll och godkänna dem.

Europeiska kommissionen ska bekräfta att det nationella omstruktureringsprogrammet uppfyller kraven i punkt 3.

5. Europeiska kommissionen ska övervaka genomförandet av planerna i nära samarbete med de behöriga nationella myndigheterna, särskilt Montenegros myndighet för övervakning av statligt stöd.

Om övervakningen visar att det har beviljats statligt stöd företag som inte godkänts i det nationella omstruktureringsprogrammet eller omstruktureringssöd till stålföretag som inte omfattas av det nationella omstruktureringsprogrammet efter dagen för avtalets undertecknande, ska Montenegros myndighet för övervakning av statligt stöd se till att stödet återbetalas.

6. Gemenskapen ska på begäran ge Montenegro tekniskt stöd för utarbetande av det nationella omstruktureringsprogrammet och de individuella verksamhetsplanerna.

7. Varje part ska garantera full insyn när det gäller genomförandet av statligt stöd. Ett fullständigt och kontinuerligt utbyte av information ska i synnerhet ske om statligt

stöd som beviljas stålproduktion i Montenegro och om genomförandet av omstruktureringsprogrammet och verksamhetsplanerna.

8. Stabiliserings- och associeringsrådet ska övervaka tillämpningen av de bestämmelser som anges i punkterna 1–4. Stabiliserings- och associeringsrådet får för detta ändamål utarbeta genomförandebestämmelser.

9. Om en part anser att ett visst förfarande som tillämpas av den andra parten är oförenligt med bestämmelserna i detta protokoll och om detta förfarande skadar eller riskerar att skada den första partens intressen eller vållar eller riskerar att vålla dess inhemska industri väsentlig skada, får denna part vidta lämpliga åtgärder efter samråd i underkommittén för konkurrensfrågor eller trettio arbetsdagar efter det att samråd har begärts.

## PROTOKOLL 6

OM ÖMSESIDIGT ADMINISTRATIVT BISTÅND I TULLFRÅGOR  
MONTENEGRO

## ARTIKEL 1

*Definitioner*

I detta protokoll gäller följande definitioner:

a) *tullagstiftning*: alla lagar och författningar som gäller på de avtalsslutande parternas territorier och som reglerar import, export och transitering av varor och hänförande av varor till alla andra slags tullordningar eller tullförfaranden, inbegripet åtgärder avseende förbud, begränsning och kontroll.

b) *begärande myndighet*: behörig administrativ myndighet som för detta ändamål utsetts av en avtalsslutande part och som gör en framställan om bistånd på grundval av detta protokoll.

c) *anmodad myndighet*: behörig administrativ myndighet som för detta ändamål utsetts av en avtalsslutande part och som tar emot en framställan om bistånd på grundval av detta protokoll.

d) *personuppgifter*: alla uppgifter avseende en identifierad eller identifierbar enskild individ.

e) *överträdelse av tullagstiftningen*: varje överträdelse eller försök till överträdelse av tullagstiftningen.

## ARTIKEL 2

*Räckvidd*

1. De avtalsslutande parterna ska inom ramen för sina befogenheter bistå varandra på

det sätt och i enlighet med de villkor som fastställs i detta protokoll i syfte att sörja för en korrekt tillämpning av tullagstiftningen, särskilt genom att förebygga, utreda och beivra verksamhet som innebär överträdelse av denna lagstiftning.

2. Bistånd i tullfrågor i enlighet med detta protokoll ska vara tillämpligt på varje administrativ myndighet hos de avtalsslutande parterna som är behörig att tillämpa detta protokoll. Det ska inte påverka bestämmelserna om ömsesidigt bistånd i brottmål. Det ska inte heller tillämpas på information som erhållits med stöd av befogenheter som utövats på framställan av en rättslig myndighet, utom när överlämnandet av sådan information har godkänts av samma rättsliga myndighet.

3. Bistånd vid uppbörd av tullar, skatter eller böter ska inte omfattas av detta protokoll.

## ARTIKEL 3

*Bistånd på begäran*

1. På framställan av den begärande myndigheten ska den anmodade myndigheten lämna alla relevanta upplysningar som kan göra det möjligt för den begärande myndigheten att sörja för en korrekt tillämpning av tullagstiftningen, inbegripet upplysningar om konstaterade eller planerade aktiviteter som innebär eller skulle kunna innebära en överträdelse av tullagstiftningen.

2. På framställan av den begärande myndigheten ska den anmodade myndigheten informera den begärande myndigheten om huruvida

a) de varor som har exporterats från den ena avtalsslutande partens territorium på korrekt sätt har importerats till den andra avtalsslutande partens territorium och, vid behov, ange vilket tullförfarande som har tillämpats på varorna,

b) de varor som har importerats till den ena avtalsslutande partens territorium på korrekt sätt har exporterats från den andra avtalsslutande partens territorium och, vid behov, ange vilket tullförfarande som har tillämpats på varorna.

3. På framställan av den begärande myndigheten ska den anmodade myndigheten inom ramen för sina lagar och andra författningar vidta de åtgärder som är nödvändiga för att se till att särskild övervakning sker av

a) fysiska eller juridiska personer som skäligen kan antas vara eller ha varit inblandade i verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen,

b) platser där lager av varor har inrättats eller skulle kunna inrättas på ett sådant sätt att det finns skäligen grund att anta att dessa varor är avsedda för verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen,

c) varor som är under transport eller som skulle kunna transporteras på ett sådant sätt att det finns skäligen grund att anta att de är avsedda för verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen, och

d) transportmedel som används eller kan komma att användas på ett sådant sätt att det finns skäligen grund att anta att de är avsedda för verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen.

#### ARTIKEL 4

##### *Spontant bistånd*

De avtalsslutande parterna ska, på eget initiativ och i enlighet med sina lagar och författningar, bistå varandra om de anser detta vara nödvändigt för en korrekt tillämpning av

tullagstiftningen, särskilt genom att tillhandahålla sådan information som de får om

a) aktiviteter som är eller som förefaller att vara en verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen och som kan vara av intresse för den andra avtalsslutande parten,

b) nya medel eller metoder som används för att utföra en verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen,

c) varor som enligt vad som är känt är föremål för en verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen,

d) fysiska eller juridiska personer som skäligen kan antas vara eller ha varit inblandade i verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen, och

e) transportmedel som skäligen kan antas ha använts, användas eller komma att användas i verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen.

#### ARTIKEL 5

##### *Överlämnande och meddelande*

På framställan av den begärande myndigheten ska den anmodade myndigheten, i enlighet med de lagar och andra författningar som gäller för den, vidta alla nödvändiga åtgärder för att

a) överlämna alla handlingar, eller

b) meddela alla beslut,

som härrör från den begärande myndigheten och som faller inom detta protokolls räckvidd och är ställd till en mottagare som är bosatt eller etablerad inom den anmodade myndighetens territorium.

En framställan om överlämnande av handlingar eller om delgivning av beslut ska ske skriftligen på ett av den anmodade myndighetens officiella språk eller på ett språk som kan godtas av denna myndighet.

## ARTIKEL 6

*Form av och innehåll i en framställan om bistånd*

1. En framställan om bistånd enligt detta protokoll ska göras skriftligen. Den ska åtföljas av de handlingar som behövs för att den ska kunna tillmötesgå. I brådska fall kan en muntlig framställan godtas, men denna måste i så fall omgående bekräftas skriftligen.

2. En framställan enligt punkt 1 ska innehålla följande information:

- a) Begärande myndighet.
- b) Den åtgärd som begärs.
- c) Syftet med och skälet till framställan.
- d) De lagar och andra författningar samt andra rättsliga bestämmelser som berörs.
- e) Så exakta och fullständiga upplysningar som möjligt om de fysiska eller juridiska personer som är föremål för undersökningarna.
- f) En sammanfattning av relevanta fakta och av de undersökningar som redan har gjorts.

3. En framställan ska vara avfattad på ett av den anmodade myndighetens officiella språk eller på ett språk som kan godtas av denna myndighet. Detta krav ska inte gälla sådana handlingar som åtföljer framställan enligt punkt 1.

4. Om en framställan inte uppfyller dessa formella krav får rättelse eller komplettering av den begäras; under tiden får säkerhetsåtgärder vidtas.

## ARTIKEL 7

*Handläggning av en framställan om bistånd*

1. För att tillmötesgå en framställan om bistånd ska den anmodade myndigheten inom

ramen för sin behörighet och sina tillgängliga resurser förfara på samma sätt som om den handlade för egen räkning eller på framställan av andra myndigheter hos samma avtalslutande part, och lämna den information som den redan förfogar över eller utföra eller låta utföra lämpliga undersökningar. Denna bestämmelse ska även gälla varje annan myndighet till vilken den anmodade myndigheten har lämnat en framställan när myndigheten inte kan handla på egen hand.

2. En framställan om bistånd ska handläggas i enlighet med den anmodade avtalslutande partens lagar och andra författningar.

3. En avtalsslutande parts bemyndigade tjänstemän får, med den andra avtalsslutande partens samtycke och på de villkor som denna ställer, infinna sig hos den anmodade myndigheten eller hos varje annan myndighet som berörs i enlighet med punkt 1 för att från dessa erhålla sådan information om aktiviteter som är eller som skulle kunna vara verksamhet som innebär överträdelse av tulllagstiftningen vilken den begärande myndigheten behöver för tillämpningen av detta protokoll.

4. En avtalsslutande parts vederbörligen bemyndigade tjänstemän får, med den andra avtalsslutande partens samtycke och på de villkor som denna ställer, närvara vid undersökningar som genomförs inom den senare partens territorium.

## ARTIKEL 8

*Form för meddelande av information*

1. Den anmodade myndigheten ska skriftligen till den begärande myndigheten översända resultatet av gjorda undersökningar tillsammans med relevanta handlingar, bestyrkta kopior eller andra föremål.

2. Sådan information kan lämnas i datoriserad form.

3. Originalhandlingar ska överlämnas endast på framställan härom, när bestyrkta ko-

pior är otillräckliga. Dessa originalhandlingar ska återlämnas så snart som möjligt.

## ARTIKEL 9

### *Undantag från skyldigheten att lämna bistånd*

1. Bistånd får vägras eller underkastas vissa villkor eller krav i de fall då en part anser att bistånd enligt detta protokoll

a) sannolikt kränker Montenegros suveränitet eller om en medlemsstat har anmodats att lämna bistånd enligt detta protokoll denna medlemsstats suveränitet, eller

b) sannolikt skulle skada allmän ordning, säkerhet eller andra väsentliga intressen, särskilt i de fall som avses i artikel 10.2, eller

c) skulle medföra att industri, affärs- eller yrkeshemligheter röjdes.

2. Biståndet får uppskjutas av den anmodade myndigheten om det skulle påverka en pågående undersökning, rättslig åtgärd eller annat förfarande. I så fall ska den anmodade myndigheten samråda med den begärande myndigheten för att fastställa om bistånd kan lämnas på de villkor som den anmodade myndigheten eventuellt kräver.

3. Om den begärande myndigheten söker sådant bistånd som den själv inte skulle ha kunnat tillhandahålla om den hade fått en sådan framställan, ska den ange detta i sin framställan. Det ankommer då på den anmodade myndigheten att avgöra hur den ska förhålla sig till en sådan framställan.

4. I de fall som avses i punkterna 1 och 2 ska den begärande myndigheten snarast underrättas om den anmodade myndighetens beslut och skälen för detta.

## ARTIKEL 10

### *Informationsutbyte och konfidentialitet*

1. All information som, oavsett i vilken form det sker, överlämnas i enlighet med det-

ta protokoll ska behandlas som konfidentiell eller begränsad, beroende på de tillämpliga bestämmelserna hos respektive avtalsslutande part. Den ska omfattas av bestämmelserna om sekretess och åtnjuta det skydd som gäller för liknande information enligt tillämplig lagstiftning hos den avtalsslutande part som mottar informationen och enligt motsvarande bestämmelser som gäller för gemenskapens organ.

2. Personuppgifter får endast utbytas under förutsättning att den avtalsslutande part som mottar uppgifterna åtar sig att tillämpa en skyddsnivå som minst motsvarar den som i det särskilda fallet tillämpas av den avtalsslutande part som lämnar uppgifterna. För detta ändamål ska de avtalsslutande parterna överlämna information till varandra om de bestämmelser som är tillämpliga hos dem, inbegripet, i förekommande fall, gällande rättsliga regler i gemenskapens medlemsstater.

3. Att i rättsliga eller administrativa förfaranden som inletts i fråga om verksamhet som innebär överträdelse av tullagstiftningen använda information som har erhållits i enlighet med detta protokoll ska anses svara mot syftet med detta protokoll. De avtalsslutande parterna får därför i uppteckningar av bevismaterial, rapporter och vittnesmål samt i mål inför domstol som bevis använda den information som de har erhållit och de handlingar de har tagit del av i enlighet med bestämmelserna i detta protokoll. Den behöriga myndighet som har lämnat denna information eller gett tillgång till handlingarna ska underrättas om sådan användning.

4. Den information som erhållits får endast användas för de syften som anges i detta protokoll. Om någon av de avtalsslutande parterna önskar använda sådan information för andra syften, ska den parten inhämta ett skriftligt förhandsmedgivande från den myndighet som tillhandahöll informationen. Sådan användning ska då omfattas av de eventuella restriktioner som den myndigheten har fastställt.

## ARTIKEL 11

*Experter och vittnen*

En tjänsteman vid en anmodad myndighet får bemyndigas att inom ramen för detta bemyndigande inställa sig som expert eller vittne vid rättsliga eller administrativa förfaranden rörande frågor som omfattas av detta protokoll och framlägga de föremål, handlingar eller bestyrkta kopior därav som kan behövas i förfarandena. I en framställan om inställelse ska anges inför vilken rättslig eller administrativ myndighet som denne tjänsteman ska inställa sig samt om vilka frågor och i vilken egenskap tjänstemannen ska höras.

## ARTIKEL 12

*Kostnader för bistånd*

De avtalsslutande parterna ska gentemot varandra avstå från alla krav på ersättning för kostnader som är en följd av tillämpningen av detta protokoll, förutom när det gäller kostnader för experter och vittnen samt för tolkar och översättare som inte är offentligt anställda.

## ARTIKEL 13

*Tillämpning*

1. Montenegros tullmyndigheter, å ena sidan, och de behöriga avdelningarna vid Europeiska kommissionen och, i förekommande fall, Europeiska unionens medlemsstaters tullmyndigheter, å andra sidan, ska ansvara för tillämpningen av detta protokoll. De ska besluta om alla praktiska åtgärder och arrangemang som är nödvändiga för tillämpningen och därvid beakta gällande bestämmelser, särskilt bestämmelserna om dataskydd. De får framföra förslag till de behöriga organen om ändringar som de anser bör göras i detta protokoll.

2. De avtalsslutande parterna ska samråda med varandra och hålla varandra underrättade om de närmare tillämpningsföreskrifter som antas i enlighet med bestämmelserna i detta protokoll.

## ARTIKEL 14

*Andra avtal*

1. Med beaktande av gemenskapen och dess medlemsstaters respektive befogenheter ska bestämmelserna i detta protokoll

a) inte inverka på de avtalsslutande parternas förpliktelser enligt andra internationella avtal och konventioner,

b) anses komplettera de avtal om ömsesidigt bistånd som har ingåtts eller kan komma att ingås mellan enskilda medlemsstater och Montenegro,

c) inte inverka på gemenskapsbestämmelserna om överlämnande mellan de behöriga avdelningarna hos Europeiska kommissionen och medlemsstaternas tullmyndigheter av information som har erhållits inom ramen för detta protokoll och som kan vara av intresse för gemenskapen.

2. Utan hinder av bestämmelserna i punkt 1 ska bestämmelserna i detta protokoll ha företräde framför bestämmelser i sådana bilaterala avtal om ömsesidigt bistånd som har ingåtts eller kan komma att ingås mellan enskilda medlemsstater och Montenegro i de fall då bestämmelserna i de senare är oförenliga med bestämmelserna i detta protokoll.

3. När det gäller frågor om tillämpligheten av detta protokoll ska de avtalsslutande parterna samråda med varandra för att lösa dessa inom ramen för den stabiliserings- och associeringskommitté som har inrättats i enlighet med artikel 119 detta avtal.

**PROTOKOLL 7****TVISTLÖSNING****TVISTLÖSNING****KAPITEL I****SYFTE OCH RÄCKVIDD****ARTIKEL 1***Syfte*

Syftet med detta protokoll är att undvika och bilägga tvister mellan parterna för att komma fram till ömsesidigt godtagbara lösningar.

**ARTIKEL 2***Räckvidd*

Bestämmelserna i detta protokoll ska endast gälla för alla meningsskiljaktigheter när det gäller tolkningen och tillämpningen av följande bestämmelser, inbegripet när en part anser att en åtgärd som den andra parten har vidtagit, eller underlåtit att vidta, utgör ett brott mot den partens skyldigheter enligt dessa bestämmelser:

a) Avdelning IV (Fri rörlighet för varor), med undantag av artiklarna 33, 40 och artikel 41.1, 41.4 och 41.5 (om de avser åtgärder som har vidtagits enligt artikel 41.1) samt artikel 47.

b) Avdelning V Arbetstagares rörlighet, etablering, tillhandahållande av tjänster, kapital:

– Kapitel II Etablering (artiklarna 52–56 och artikel 58).

– Kapitel III Tillhandahållande av tjänster (artiklarna 59 och 60 samt artikel 61.2 och 61.3).

– Kapitel IV Löpande betalningar och kapitalrörelser (artiklarna 62 och 63, utom artikel 63.4 första stycket andra meningen).

– Kapitel V Allmänna bestämmelser (artiklarna 65–71).

c) Avdelning VI (Tillnärmning av lagstiftning, kontroll av lagstiftningens efterlevnad samt konkurrensbestämmelser).

– Artikel 75.2 (immateriella, industriella och kommersiella rättigheter) samt artikel 76.1 och 76.2 (första strecksatsen) och artikel 76.3–76.6 (offentlig upphandling).

**KAPITEL II****TVISTLÖSNINGSFÖRFARANDEN****AVSNITT I – FÖRLIKNINGSFÖRFARANDE****ARTIKEL 3***Inledande av förlikningsförfarandet*

1. Om parterna inte har lyckats att lösa en tvist får den klagande parten genom en skriftlig begäran till den svarande parten och till stabiliserings- och associeringskommittén begära att en förlikningsnämnd tillsätts enligt artikel 130 i detta avtal.

2. Den klagande parten ska i sin begäran uppge föremålet för tvisten och, beroende på

omständigheterna, vilken åtgärd som den andra parten har vidtagit eller underlåtit att vidta, och som den anser strider mot bestämmelserna i artikel 2.

#### ARTIKEL 4

##### *Förlikningsnämndens sammansättning*

1. En förlikningsnämnd ska bestå av tre förlikningsmän.

2. Parterna ska inom tio dagar efter det att begäran om tillsättande av en förlikningsnämnd har ingetts till stabiliserings- och associeringskommittén samråda i syfte att enas om nämndens sammansättning.

3. Om parterna inte kan enas om nämndens sammansättning inom den tidsfrist som anges i punkt 2, får vardera parten begära att stabiliserings- och associeringskommitténs ordförande eller dess delegat utser alla tre ledamöterna genom lottning bland de personer som är upptagna på förteckningen enligt artikel 15, varav en bland de personer som den klagande parten föreslagit, en bland de personer som den svarande parten föreslagit och en bland de förlikningsmän som av parterna valts för att fungera som ordförande.

Om parterna enas om en eller flera av ledamöterna i förlikningsnämnden, ska de övriga ledamöterna utses genom samma förfarande.

4. Det val av förlikningsmän som görs av ordföranden för stabiliserings- och associeringskommittén eller dess delegat ska göras i närvaro av en företrädare för båda parterna.

5. Förlikningsnämnden ska anses ha tillsatts den dag då nämndens ordförande underkänns om att de tre förlikningsmännen har utsetts gemensamt av parterna, eller, i förekommande fall, den dag då de valts ut i enlighet med punkt 3.

6. Om en part anser att en förlikningsman inte uppfyller kraven i den uppförandekod som avses i artikel 18, ska parterna samråda med varandra och, om de är överens om det, ersätta den förlikningsmannen och utse en er-

sättare enligt punkt 7. Om parterna inte når enighet om behovet av att ersätta en förlikningsman, ska frågan hänskjutas till förlikningsnämndens ordförande, vars beslut ska vara slutgiltigt.

Om en part anser att förlikningsnämndens ordförande inte uppfyller kraven i den uppförandekod som avses i artikel 18, ska frågan hänskjutas till en av de övriga ledamöterna i den grupp av förlikningsmän som utsetts att fungera som ordförande och hans eller hennes namn ska utses genom lottning av stabiliserings- och associeringskommitténs ordförande eller dess delegat i närvaro av en företrädare för båda parterna, såvida inte parterna kommer överens om annat.

7. Om en förlikningsman inte har möjlighet att delta i förfarandet, avsäger sig sitt uppdrag eller ersätts enligt punkt 6, ska en ersättare utses inom fem dagar i enlighet med samma urvalsförfarande som det som tillämpades när den första förlikningsmannen utsågs. Förfarandet i förlikningsnämnden ska vara avbrutet medan detta förfarande pågår.

#### ARTIKEL 5

##### *Förlikningsnämndens utslag*

1. Förlikningsnämnden ska överlämna sitt utslag till parterna och stabiliserings- och associeringskommittén senast 90 dagar efter den dag då nämnden tillsattes. Om nämnden anser att denna tidsfrist inte kan hållas, ska nämndens ordförande skriftligen anmäla detta till parterna och till stabiliserings- och associeringskommittén och ange skälen till detta. I inget fall får utslaget avkunnas senare än 120 dagar efter den dag då nämnden tillsattes.

2. I brådskande fall, inbegripet fall som gäller lättfördärliga varor, ska förlikningsnämnden göra sitt yttersta för att avkunna sitt utslag inom 45 dagar från den dag då nämnden tillsattes. I inget fall får utslaget avkunnas senare än 100 dagar efter den dag då nämnden tillsattes. Förlikningsnämnden får inom tio dagar från den dag då den tillsattes avkunna ett preliminärt utslag i frågan om huruvida fallet är brådskande.

3. Förlikningsnämnden ska i sitt utslag redovisa sakförhållandena, de relevanta avtalsbestämmelsernas tillämplighet samt de viktigaste skälen till nämndens undersökningsresultat och slutsatser. Utslaget får innehålla rekommendationer till åtgärder för att följa utslaget.

4. Den klagande parten får, genom skriftlig anmälan till förlikningsnämndens ordförande, den svarande parten och stabiliserings- och associeringskommittén, dra tillbaka sitt klagomål när som helst innan utslaget överlämnas till parterna och till stabiliserings- och associeringskommittén. Ett sådant tillbakadragande ska inte påverka den klagande partens rätt att vid ett senare tillfälle inge ett nytt klagomål i samma sak.

5. Förlikningsnämnden ska, på begäran av båda parterna, när som helst avbryta sitt arbete under högst 12 månader. Om arbetet varit avbrutet längre än 12 månader ska bemyndigandet beträffande nämndens tillsättning förfalla, utan att detta påverkar den klagande partens rätt att vid ett senare tillfälle begära att det tillsätts en förlikningsnämnd i samma sak.

## AVSNITT II – ÅTGÄRDER FÖR ATT FÖLJA UTSLAGET

### ARTIKEL 6

#### *Åtgärder för att följa förlikningsnämndens utslag*

Var och en av parterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följa förlikningsnämndens utslag, och parterna ska sträva efter att nå enighet om den tid som krävs för att efterkomma utslaget.

### ARTIKEL 7

#### *Rimlig tidsperiod för att efterkomma förlikningsnämndens utslag*

1. Den svarande parten ska, inom 30 dagar från den dag då förlikningsnämndens utslag överlämnades till parterna, till den klagande

parten anmäla den tidsperiod (nedan kallad "rimlig tidsperiod") som den kommer att behöva för att efterkomma utslaget. Båda parterna ska sträva efter att nå enighet om den rimliga tidsperioden.

2. Om det råder oenighet mellan parterna beträffande den rimliga tidsperioden för att efterkomma förlikningsnämndens utslag, ska den klagande parten begära att stabiliserings- och associeringskommittén inom 20 dagar från den anmälan som avses i punkt 1 på nytt sammankallar den ursprungliga förlikningsnämnden för att den ska fastställa tidsperiodens längd. Förlikningsnämnden ska meddela sitt utslag inom 20 dagar från den dag då begäran ingavs.

3. Om den ursprungliga förlikningsnämnden, eller några av dess ledamöter, inte kan sammankallas, ska förfarandena i artikel 4 i detta protokoll tillämpas. Tidsfristen för meddelande av utslaget ska alltså vara 20 dagar från dagen för nämndens tillsättning.

### ARTIKEL 8

#### *Översyn av åtgärder som har vidtagits för att följa förlikningsnämndens utslag*

1. Den svarande parten ska, före utgången av den rimliga tidsperioden, till den andra parten och stabiliserings- och associeringskommittén anmäla vilka åtgärder som den har vidtagit för att följa förlikningsnämndens utslag.

2. Om det råder oenighet mellan parterna huruvida en åtgärd, så som den anmälts enligt punkt 1, är förenlig med bestämmelserna enligt artikel 2, får den klagande parten begära att frågan hänskjuts till den ursprungliga förlikningsnämnden för avgörande. I begäran ska det anges varför åtgärden inte är förenlig med detta avtal. När förlikningsnämnden har sammankallats ska den fatta sitt beslut inom 45 dagar från den dag då den återupprättades.

3. Om den ursprungliga förlikningsnämnden, eller några av dess ledamöter, inte kan sammankallas, ska förfarandena i artikel 4 tillämpas. Tidsfristen för meddelande av ut-

slaget ska alltså vara 45 dagar från dagen för nämndens tillsättning.

#### ARTIKEL 9

##### *Provisorisk kompensation om förlikningsnämndens utslag inte följs*

1. Om den svarande parten underlåter att anmäla de åtgärder som har vidtagits för att följa förlikningsnämndens utslag innan den rimliga tidsperioden har löpt ut, eller om förlikningsnämnden fastställer att den åtgärd som anmälts enligt artikel 8.1 inte är förenlig med den partens förpliktelser enligt detta avtal, ska den svarande parten, om den klagande parten så begär, erbjuda provisorisk kompensation.

2. Om ingen överenskommelse om kompensation har kunnat träffas inom 30 dagar från utgången av den rimliga tidsperioden, eller från förlikningsnämndens beslut enligt artikel 8 att en åtgärd som vidtagits för att följa utslaget inte är förenlig med detta avtal, ska den klagande parten ha rätt att, genom anmälan till den andra parten och stabiliserings- och associeringskommittén, upphäva förmåner som beviljats enligt artikel 2 i detta protokoll motsvarande värdet av de negativa ekonomiska verkningar som orsakats av den bristande efterlevnaden. Den klagande parten får börja tillämpa upphävandet tio dagar efter den dag då anmälan gjordes, om inte den svarande parten har begärt förlikning enligt punkt 3.

3. Om den svarande parten anser att de upphävda förmånerna inte motsvarar värdet av de negativa ekonomiska verkningar som orsakats av den bristande efterlevnaden, får den inom den tiodagarsperiod som anges i punkt 2 inte en skriftlig begäran till den ursprungliga förlikningsnämndens ordförande om att den ursprungliga förlikningsnämnden ska sammankallas på nytt. Förlikningsnämnden ska underrätta parterna och stabiliserings- och associeringskommittén om sitt beslut rörande nivån på de upphävda förmånerna inom 30 dagar från den dag då begäran ingavs. Förmånerna får inte upphävas förrän förlikningsnämnden har fattat sitt beslut, och

upphävandet ska vara förenligt med nämndens beslut.

4. Upphävandet av förmåner ska vara tillfälligt och ska tillämpas endast till dess att den åtgärd som konstaterats strida mot detta avtal har undanröjts eller ändrats på ett sådant sätt att den blir förenlig med detta avtal, eller till dess att parterna har enats om en lösning av tvisten.

#### ARTIKEL 10

##### *Översyn av åtgärder som har vidtagits för att följa förlikningsnämndens utslag efter upphävandet av förmåner*

1. Den svarande parten ska underrätta den andra parten och stabiliserings- och associeringskommittén om alla åtgärder som den har vidtagit för att följa förlikningsnämndens utslag och om sin begäran om att det upphävande av förmåner som tillämpas av den klagande parten ska upphöra.

2. Om parterna inte når en överenskommelse om den anmälda åtgärdens förenlighet med detta avtal inom 30 dagar från den dag då anmälan ingavs, får den klagande parten skriftligen begära att frågan hänskjuts till den ursprungliga förlikningsnämndens ordförande för avgörande. En sådan begäran ska samtidigt anmälas till den andra parten och till stabiliserings- och associeringskommittén. Förlikningsnämnden ska anmäla sitt utslag inom 45 dagar från den dag då begäran ingavs. Om förlikningsnämnden fastställer att en vidtagen åtgärd inte är förenlig med detta avtal ska den fatta ett beslut om huruvida den klagande parten får fortsätta upphävandet av förmåner på den ursprungliga nivån eller på en annan nivå. Om förlikningsnämnden fastställer att en vidtagen åtgärd är förenlig med detta avtal, ska upphävandet av förmåner upphöra.

3. Om den ursprungliga förlikningsnämnden, eller några av dess ledamöter, inte kan sammankallas, ska förfarandena i artikel 4 tillämpas. Tidsfristen för underrättelse av utslaget ska alltså vara 45 dagar från dagen för nämndens tillsättning.

### AVSNITT III – ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

#### ARTIKEL 11

##### *Öppna överläggningar*

Förlikningsnämndens sammanträden ska vara öppna för allmänheten enligt de villkor som anges i de förfaranderegler som avses i artikel 18, om inte förlikningsnämnden, på eget initiativ eller på begäran av parterna, beslutar något annat.

#### ARTIKEL 12

##### *Upplysningar samt råd i sakfrågor*

På begäran av en part eller på eget initiativ får förlikningsnämnden inhämta upplysningar för förfarandet i nämnden från alla källor som den finner lämpliga. Nämnden ska också ha rätt att be om expertutlåtanden om den finner det lämpligt. Alla upplysningar som inhämtas på detta sätt ska delges båda parterna och synpunkter om dem ska kunna lämnas. Berörda parter ska ha rätt att i egenskap av sakkunniga (*amicus curiae*) informera förlikningsnämnden i enlighet med de förfaranderegler som anges i artikel 18.

#### ARTIKEL 13

##### *Tolkningsprinciper*

Förlikningsnämnden ska tillämpa och tolka bestämmelserna i detta avtal i enlighet med sedvanerättsliga regler för tolkning av folk-rätten, inbegripet Wienkonventionen om traktaträtten. Den ska inte ge en tolkning av gemenskapens regelverk. Det faktum att en bestämmelse i huvudsak är identisk med en bestämmelse i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskaperna ska inte vara avgörande för tolkningen av den bestämmelsen.

#### ARTIKEL 14

##### *Förlikningsnämndens beslut och utslag*

1. Förlikningsnämnden ska fatta sina beslut, inklusive beslutet om att anta utslaget, med enkel majoritet.

2. Förlikningsnämndens utslag ska vara bindande för parterna. Utslagen ska delges parterna och stabiliserings- och associeringskommittén som ska göra dem allmänt tillgängliga, såvida den inte enhälligt beslutar något annat.

### KAPITEL III

### ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

#### ARTIKEL 15

##### *Förteckning över förlikningsmän*

1. Stabiliserings- och associeringskommittén ska senast sex månader efter ikraftträdandet av detta protokoll sammanställa en förteckning över 15 personer som är villiga och har möjlighet att fungera som förlikningsmän. Var och en av parterna ska utse fem personer till förlikningsmän. Parterna ska också enas om fem personer som ska fungera som ordförande i förlikningsnämnden. Stabiliserings- och associeringskommittén ska se till att det alltid finns 15 personer i förteckningen.

2. Förlikningsmännen ska ha specialkunskaper och erfarenhet inom juridik, folkrätt, gemenskapsrätt och/eller internationell handel. De ska vara oberoende, uppträda i egenskap av enskilda individer och inte ha anknytning till eller ta emot instruktioner från någon organisation eller regering samt följa den uppförandekod som avses i artikel 18.

#### ARTIKEL 16

##### *Förhållande till skyldigheterna enligt WTO*

Vid Montenegros eventuella anslutning till Världshandelsorganisationen (WTO) ska följande gälla:

a) Förlikningsnämnder som upprättas i enlighet med detta protokoll ska inte besluta i tvistemål som rör parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet om upprättandet av Världshandelsorganisationen.

b) Parternas rätt att tillgripa tvistlösningsförfarandebestämmelserna enligt detta protokoll ska inte påverka någon åtgärd som vidtas inom ramen för WTO-avtalet, inbegripet ett förfarande för tvistlösning. Om en part emellertid har inlett ett tvistlösningsförfarande avseende en viss åtgärd, antingen i enlighet med artikel 3.1 i detta protokoll eller i enlighet med WTO-avtalet, får den inte inleda ett tvistlösningsförfarande avseende samma åtgärd i något annat forum förrän det första förfarandet är avslutat. Vid tillämpning av denna punkt anses tvistlösningsförfaranden enligt WTO-avtalet ha inletts genom att en part begär att en panel ska tillsättas enligt artikel 6 i WTO-överenskommelsen om regler och förfaranden för tvistlösning.

c) Ingenting i detta protokoll ska hindra en part från att genomföra ett sådant upphävande av förmåner som godkänts av WTO:s tvistlösningsorgan.

#### ARTIKEL 17

##### *Tidsfrister*

1. Alla tidsfrister som fastställs i detta protokoll ska räknas i kalenderdagar från och med dagen efter den dag då den åtgärd eller händelse de avser inträffade.

2. Alla tidsfrister som nämns i detta protokoll får förlängas genom överenskommelse mellan parterna.

3. Alla tidsfrister som avses i detta protokoll får även förlängas av förlikningsnämndens ordförande på en motiverad begäran från någon av parterna eller på hans eller hennes eget initiativ.

#### ARTIKEL 18

##### *Förfaranderegler, uppförandekod och ändring av detta protokoll*

1. Stabiliserings- och associeringsrådet ska senast sex månader efter ikraftträdandet av detta protokoll fastställa förfaranderegler för förlikningsnämndens överläggningar.

2. Stabiliserings- och associeringsrådet ska senast sex månader efter ikraftträdandet av detta protokoll komplettera förfarandereglerna med en uppförandekod som garanterar förlikningsmännens oberoende och opartiskhet.

3. Stabiliserings- och associeringsrådet får fatta beslut om att ändra detta protokoll.

**PROTOKOLL 8****OM DE ALLMÄNNA PRINCIPERNA FÖR MONTENEGROS DELTAGANDE I GEMENSKAPENS PROGRAM****ARTIKEL 1**

Montenegro ska ha rätt att delta i följande av gemenskapens program:

a) De program som förtecknas i bilagan till ramavtalet mellan Europeiska gemenskapen och Serbien och Montenegro om de allmänna principerna för Serbien och Montenegros deltagande i gemenskapsprogram<sup>1</sup>.

b) De program som har inrättats eller förlängts efter den 27 juli 2005 och som innehåller en öppningsklausul om Montenegros deltagande.

**ARTIKEL 2**

Montenegro ska bidra finansiellt till Europeiska unionens allmänna budget i förhållande till de specifika program som landet deltar i.

**ARTIKEL 3**

Montenegros företrädare ska ha rätt att som observatörer och för de dagordningspunkter som rör Montenegro delta i de förvaltningskommittéer som ansvarar för övervakningen av de program till vilka Montenegro bidrar finansiellt.

**ARTIKEL 4**

Projekt och initiativ som läggs fram av deltagare från Montenegro ska i största möjliga utsträckning omfattas av samma villkor, bestämmelser och förfaranden i fråga om de berörda programmen som de som tillämpas för medlemsstaternas del.

<sup>1</sup> EUT L 192, 22.7.2005, s. 29.

**ARTIKEL 5**

De särskilda villkoren för Montenegros deltagande i varje enskilt program, i synnerhet landets finansiella bidrag, ska fastställas genom en överenskommelse i form av ett samförståndsavtal mellan Europeiska kommissionen, på gemenskapens vägnar, och Montenegro.

Om Montenegro ansöker om externt bistånd från gemenskapen enligt rådets förordning (EG) nr 1085/2006 av den 17 juli 2006 om upprättande av ett instrument för stöd inför anslutningen<sup>1</sup> eller enligt någon annan liknande framtida förordning avseende externt bistånd till Montenegro från gemenskapen, ska villkoren för Montenegros användning av gemenskapsbiståndet fastställas i en finansieringsöverenskommelse.

**ARTIKEL 6**

I samförståndsavtalet ska det i enlighet med gemenskapens budgetförordning fastställas att finansiell kontroll eller revisioner ska genomföras av Europeiska kommissionen, Europeiska byrån för bedrägeribekämpning (OLAF) och Europeiska gemenskapernas revisionsrätt, eller under dessa institutioners överinseende.

Närmare bestämmelser rörande finansiell kontroll och revision, administrativa åtgärder, påföljder och inkassering som ger Europeiska kommissionen, OLAF och revisionsrätten samma befogenheter som när det gäller mottagare och kontraktsparter som är etablerade i gemenskapen ska antas.

<sup>1</sup> EUT L 210, 31.7.2006, s. 82.

## ARTIKEL 7

Stabiliserings- och associeringsrådet får senast tre år efter det att detta avtal har trätt i

kraft, och därefter vart tredje år, se över genomförandet av detta protokoll på grundval av Montenegros faktiska deltagande i ett eller flera gemenskapsprogram.